nr. 1/1998
primăvara

măiastra

pentru o nouă civilizație europeană

Europa altfel

MĂIASTRA

• o pasăre mitologică care aparţine panteonului păgân autohton.

• ca şi pasărea Phoenix din mitologia greco-romană, înseamnă renaştere, vitalitate infinită. Mitologia românească dezvăluie că până şi morţii înviau odată cu cântecul ei miraculos.

• pasăre a Soarelui Neînvins, dotată cu o forţă magică inepuizabilă şi cu trăsături oraculare, este simbolul elevaţiei spirituale, al impulsului icaric spre viitor.

• cel mai bun blazon al cruciaţilor întru spirit, al celor care, având de partea lor memoria ancestrală şi curajul, luptă pentru o nouă întemeiere a civilizaţiei europene

• pentru o Europă a popoarelor şi a culturilor ce refuză să dispară.

CUPRINS

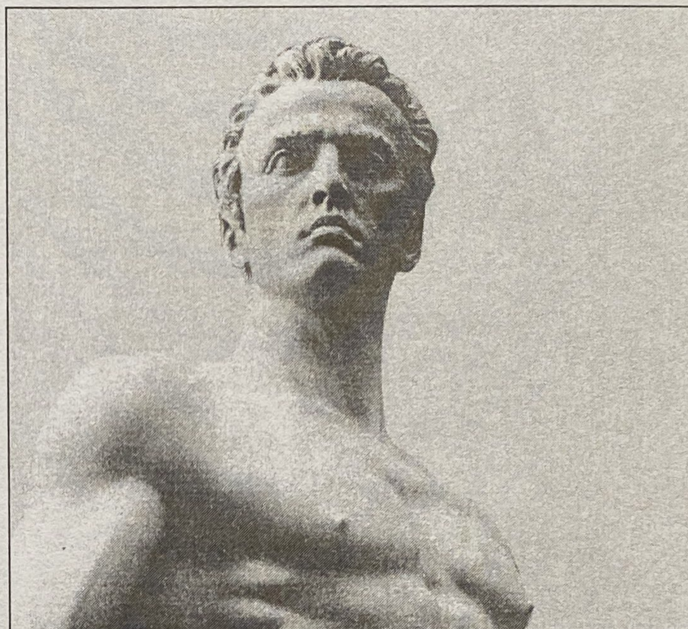
MĂIASTRA

revistă pentru o nouă civilizaţie europeană

Director fondator: Bogdan George Rădulescu;
Redactor-şef: Bogdan Ioan Matei;
Tehnoredactare: Liviu Stoica
Editată de Fundaţia Pentru o Nouă Civilizaţie Europeană;
Adresa redacţiei: str. Valea Oltului, nr. 2, bl. M9, apart. 121, sector 6; **tel.** 777.13.93
Adresa pentru corespondenţă: OP.62-CP.52, SECTOR 5, COD 70650

Memorie şi Curaj

Propunem o nouă viziune-despre-lume. Ideologia pe care o promovăm este una a sintezei – cea între valori ale unei spiritualităţii ancestrale (provenind din fondul arhaic al Europei) şi valori hipermoderne. Această sinteză nu este o utopie, ci o posibilitate. O considerăm alternativa necesară *pentru renaşterea Europei.*

„*Măiastra*" este, deci, revista unor intelectuali *conservatori şi revoluţionari* în acelaşi timp. Oricât de paradoxală ar părea această afirmaţie, complexitatea realului demonstrează că viziuni, care multă vreme păreau ireconciliabile, pot co-exista într-o „logică dinamică a contradictoriului" (teorie descoperită de savantul român Stefan Lupaşcu şi aplicată admirabil de el nu numai domeniului strict al microfizicii, ci şi problemelor ce ţin de ştiinţele umane).

Disputa între tradiţionalism şi modernism, între promotorii spritului autohton şi avocaţii teoriei lovinesciene a sincronizării prin imitaţie, dispută care a marcat decisiv istoria noastră culturală, trebuie declarată fără miză. Această dispută a fost purtată în termenii unei logici a terţului exclus, tratată prin optica schizoidă a unei gândiri de tip cartezian. Dacă a existat o vreme când dilema „*tradiţie sau modernitate?*" mai incendia spiritele, ea poate fi considerată astăzi o rătăcire spirituală ajunsă la ultimele ei consecinţe (ca să nu mai vorbim de faptul că, astăzi, nici nu se mai ştie prea bine ce e „Tradiţia" şi ce e „Modernitatea"). Aceste noţiuni au retrogradat la statutul de etichete convenţionale perpetuând, cu fiecare generaţie, o serie de viziuni stereotipizate, universuri explicative închise mortificând spiritul.

Valorile *tradiţionalismului integral* pe care înţelegem să le promovăm sunt somate să fraternizeze cu perspectiva viitorului. Ele trebuie să răspundă întrebărilor stringente ale Timpului. Prin prisma unei logici a terţului inclus, am putea spune că este posibil, totodată, şi *tradiţie şi hipermodernitate* (ceva ce a depăşit modernitatea). Există, însă, forme de tradiţionalism care parazitează într-atât memoria culturală, încât ajung să îi fagociteze simbolurile, să o muzeifice prin exces de retrospectivă, să o golească de sensuri existenţiale. Or, *critica radicală pe care o adresăm modernităţii* nu se face de pe poziţiile unor astfel de tradiţionalisme. Ne considerăm, mai degrabă, etnologii propriului nostru viitor; *privim valorile etno-culturale prospectiv,* le interpretăm într-o cheie mai generoasă decât cea strict naţionalistă.

Comunitatea noastră de valori nu e doar etno-cultura noastră. Simultan, sistemul nostru de referinţă este şi Europa, diversitatea şi străvechimea tradiţiilor europene. Astfel plasaţi, întrezărim ereditatea noastră, ne regăsim într-un numitor comun străvechi bio-cultural. Pe el s-au cristalizat spiritele populare şi civilizaţiile Europei. Din interiorul acestui sistem de referinţă pornim să investigăm şi să re-proiectăm propriul fundament etno-spiritual.

În măsura în care ne aplecăm asupra punctului cel mai îndepărtat al arhaicităţii europene, suntem animaţi de un anume spirit insurgent şi chiar futurist. El ne cere nu să o rupem cu trecutul, ci să propulsăm memoria culturală a comunităţii spre un punct de fugă al viitorului. Poate suntem ceea ce Nietzsche numeşte „forţa retroactivă", puntea între memoria cea mai lungă şi curajul de a o perpetua agonic către un viitor încă necunoscut.

Pentru cei amatori de etichete politologice, am putea fi nişte alţi intelectuali cu *viziune „de dreapta".* O astfel de definire a ideologiei noastre nu ne poate lăsa decât indiferenţi. *Nu suntem un partid politic, ci o şcoală de gândire.* Luptăm pentru elaborarea unei alte concepţii despre om, istorie, societate. Dar, pentru că, într-un anume fel, politicul nu poate fi ocolit, pentru că şi acestora trebuie să le răspundem pe limba lor, afirmăm: dorim să *depăşim vechi poncife din cultura politică a dreptei româneşti* (o formă de naţionalism crispat şi izolaţionist, fundamentalismul ortodox) prin alternative (preocuparea pentru identităţi regionale, pentru o formă de „naţionalism" european, recursul la rădăcinile păgâne ale Europei). De aceea, nu putem fi decât *o nouă dreaptă culturală.* Deocamdată, atât.

Redacţia

EUROPA

Ialta, 1945.

1.

Renăscând perpetuu din propriile ei ruine, Europa a reușit mereu să-și proiecteze memoria în viitor. Aceasta a fost regula de aur a perenității ei. Urmând-o în continuare, popoarele europene ar trebui să opereze sinteza între cele mai îndepărtate tradiții ancestrale europene și un proiect de viitor hipermodern (văzut ca o chemare dinspre origini către un nou început). E timpul ca popoarele acestui continent, multimilenar și miraculos, să revină la matca lor originară, să regăsească o unitate spirituală, un referent spiritual comun al tuturor europenilor.

După ce a fost divizată confesional (catolică, ortodoxă, protestantă), după ce a pendulat între modelul imperial și cel al statului-națiune, între modelul monarhic și cel republican, între primatul etnic german, latin sau slav, între sovietism și americanism, este timpul ca Europa să se regăsească pe sine.

Să reîntemeiem simbolic Europa. Trebuie să îndrăznim să reproiectăm un Mit al Europei Integrale plecând, de la *sentimentul unei fraternități indo-europene* (o conștiință a unei relative unități de rasă și a unei relative unități de stil). Să armonizăm preferința etnică cu un fel de *naționalism european*.

2.

Europa este înainte de toate o confederație spirituală. Prin aceasta înțelegem *un pluriversum de culturi populare străvechi* reunite sub puterea centrală a unui

INTEGRALĂ?

Eseu de Bogdan George Rădulescu

Căderea Zidul Berlinului, 10 noiembrie 1989.

Mit. Există mai multe „Europe" ale *Timpului Istoric*[1], dar o singură Europă văzută din perspectiva *Tradiției Primordiale.*

În lucrarea sa „Arta de la guerra", Machiavelli spunea că țările și statele de pe continent sunt „provincii ale Europei", care, instinctiv, de-a lungul istoriilor lor milenare, s-au debarasat de „despotismul asiatic" și de „tribalismul african". Fusese o vreme când și Hyppocrate încerca să definească geografic și spiritual Europa, opunând-o Asiei.

Înaintea lui, Hesiod, în secolul VIII în.Hr., credea că Europa se întinde din ținuturile Greciei de Nord către o limită geografică necunoscută. Etimologia cuvântului Europa era căutată între, anii 1950-1961, printre rădăcinile existente în limbile semitice- „Urep" sau „Arap" (locul unde se culcă soarele). Abia între anii 1968-1990, lingviștii, arheologii și istoricii religiilor au stabilit că „Europa" provine de la cuvântului „Europos" care înseamnă „pământ bun".

Noțiunea însăși de Europa este proiecția simbolică a unor aspirații către o unitate de sorginte mitică și stilistică. „*Europa se constituie* – spune Hermann von Keyserling – *întrucât ceea ce este astăzi comun tuturor europenilor câștigă importanță față de ceea ce îi desparte. Europa este mai degrabă o unitate de stil. Un stil care determină oameni și popoare*". Această unitate de stil depășește divizi-

[1] Există o Europă a miracolului grec, cu contururi mai mereu imprecis definite, dar mereu mediteraneene. Există o Europă a Imperiului Roman, delimitată prin limes-urile ei. Există o Europă a Sfântului Imperiu romano-germnan al lui Carol, în același timp cu o Europă a Imperiului Bizantin, apoi o Europă creștină a Evului Mediu. o Europă a Renașterii, apoi a Iluminismului și a Modernității. Actualmente, avem o Europă occidentalo-americanizată, incapabilă să renască prin intermediul soluțiilor economico-monetariste și tehnocratice.

unile politico-economice și fracturile istorice intervenite între popoarele locuind continentul. Europa va continua să rămână, mai presus de orice, o *hellenisch-römische Kultur,* o structură culturală-sinteză între cultura greacă și civilizația romană.

3.

Geografic, există o singură Europă, delimitată geografic de țărmul european la Oceanul Atlantic și de frontiera asiatică a Rusiei. Idealul geopolitic paneuropean pe care îl avem în vedere nu se poate inspira din proiectul interbelic al lui Richard Coudenhove-Kalergi intitulat „Pan-Europa". Acesta excludea Anglia și Rusia dintr-o eventuală confederație europeană. Or, conform viziunii noastre nu se poate o Europă Integrală fără Rusia. Prințul Kalergi exprima în deceniul doi al secolului XX un punct de vedere reducționist de tip germanic și centralist-european. Kalergi susținea că frontiera naturală dintre Pan-Europa și Rusia este Nistrul. Mai apoi, cedând presiunilor combinate ale Moscovei sovietice și Berlinului, promotorul acestei forme ciudate de pan-europenism afirma că Pan-Europa *sa* nu putea garanta decât frontiera Prutului, sugerând Bucureștiului acelei vremi să cedeze Basarabia URSS-ului, eventual, în schimbul unor compensații. Kalergi exprima un punct de vedere care a fost ulterior susținut și de cel de al Treilea Reich hitlerist.

Pe de altă parte, nu putem să nu luăm în calcul reflecțiile unui exponent de seamă al geopoliticii clasice germane, ale cărui intuiții au fost confirmate de istorie. Karl Haushofer era conștient de fragilitatea unui bloc continental eurasiatic, atâta timp cât puterile talassocratice (maritime) anglo-americane, cu politica lor de încercuire a acestui bloc continental, numită „Anaconda", vor submina orice tentativă de racordare a Occidentului (în special, Germania) la zona Eurasiatică, pentru că aceasta le-ar fi pus în pericol dominația în zone importante ale lumii. Astăzi, mai atentă ca oricând să cultive „atlantic connections", conside-

Transpunere picturală a mitului grec al răpirii Europei de Peter Paul Rubens (1577-1640).

rate vitale, cu SUA, Marea Britanie este prima țară europeană care pune în discuție proiectul Europei Unite, refuzând să acorde credit calculelor privind o monedă unică europeană.

În aceste condiții, se impune ca Europa Centrală și de Est să își schimbe statutul geopolitic de simplă zonă unde interferențele hegemonice germano-ruse sau anglo-americane au manipulat popoarele, în numele unor interese diverse. Europa Integrală nu poate exista fără *vertebrarea urgentă a unui corp regional de mijloc-punct de echilibru geopolitic între actualul Occident americano-centric, postindustrial, și o Rusie post-sovietică*, tinzând să își rezolve dificultățile politico-economice interne, prin cultivarea unor nuclee conflictuale în Balcani, Europa Centrală și de Est, Caucaz, Asia Centrală.

Țările dunărene și cele din jurul Mării Negre, în colaborare cu cele din platoul Armeniei (Armenia, Azerbaidjan) și cu micile state de pe versantul sudic al Caucazului, ar putea articula un tronson stabil de legătură, extrem de profitabil economic și diplomatic, cu Asia Centrală. Solidaritatea acestor țări, mult timp persecutate de imperialismul sovietic, ignorate cu desăvârșire până acum de Occident, considerate astăzi nerentabile din punctul de vedere al unei Uniuni Europene economiste și tehnocratice, poate constitui al treilea element pentru atingerea unui echilibru european.

4.

Europa Integrală sau Occidentul? Poziția noastră pan-europeană este una militant culturală în favoarea menținerii complexității și diversității de popoare și culturi ale Europei Integrale. Această poziție este, implicit, și una occidentală. Refuzăm ca Europa să fie definită limitativ și fracturant prin *conceptul totalitar de Occident* (care în mintea multora ar reprezenta „adevărata Europă", o zonă privilegiată pentru că ar deține primatul excelenței culturale, politice, economice).

Occidentul, grupare de țări puternic industrializate ale Europei de Vest, cândva imperii coloniale, *trebuie împiedicat* să-și monopolizeze identitatea europeană. El nu mai este Europa, ci ceva ce se opune Europei ca bloc destinal integral. Pilotat de o Americă visând la o *nouă ordine mondială*, acest Occident a ajuns să dicteze cursul politic și economic al lumii.

Occidentul reprezintă doar o parte a Europei. Geografic, el desemnează partea de vest a continentului european. În terminologia astronomică, Occidentul se identifică cu locul unde apusul soarelui marchează declinul unei zile, deci dispariția luminii diurne.

Occidentul poate fi definit, însă, și în termenii unei geografii simbolice. Adeptul Tradiției Primordiale, gânditorul francez convertit la islamism, René Guénon, era de părere că: „*actuala supremație a Occidentului prezintă o corespondență cu sfârșitul unui ciclu cosmic, pentru că Occidentul este tocmai punctul în care apune soarele, unde acesta atinge extremitatea mersului său diurn și unde, după simbolismul chinez, «fructul copt cade la rădăcina copacului»*".

Moneda unică europeană. Banul - singurul simbol mobilizator al Occidentului pragmatic și mercantil în cursa integrării europene. Dominația economică-singurul motiv al „deschiderii" sale către fostele țări comuniste din est.

Ideologic, Occidentul a devenit sistemul valoric de referință al unei civilizații care a atins proporții planetare. Viziunile occidentale despre politică, cultură, societate și economie nu mai exprimă, în ordinea identitarului, specificul spiritualității europene, ci doar acefalia unui „*stat omogen universal*". Acesta a depășit frontierele geografice și culturale ale Europei și se propagă difuz-tentacular către celelalte zone ale lumii. Reflectând asupra acestor tipologii diferite de definire a sa, putem spune că Occi-

dentul pare să poarte genetic pecetea metafizică a Declinului.

Asupra dimensiunii sale crepusculare a insistat şi meditaţia lui Martin Heidegger. „*Occidentul este ţinutul amurgului fiinţei*", spune filosoful german. În „Cuvântul lui Anaximandru", text exegetic pe marginea unui fragment filosofic presocratic, Martin Heidegger a introdus conceptul de „*Abend-Land*" (tradus prin „ţinut Hesperial" sau „al hesperidelor"), opunându-l celui de „*Abendland*" (care se traduce prin Occident). „Hesperial", cum arată şi rădăcina greacă a cuvântului, înseamnă „ţinutul crepusculului". El nu desemnează geografic Vestul, nici vreo regiune occidentală, ci reîntoarcerea la o viziune aurorală (crepuscul având sensul de final al zilei, dar, uneori, şi de zori de zi, deci de auroră) despre lume, adică revenirea la concepţia greacă despre univers, care nu are nimic de a face cu actuala concepţie occidentală, burghezo-creştină. Pentru Heidegger, omul european trebuie să redevină conştient de filiaţia sa greacă, căci a fi european înseamnă să realizezi că ai rădăcini greceşti şi să nu să le uiţi, mulţumindu-te să rămâi „americano-occidental". Pentru autorul lui „Sein und Zeit", omul european a fost rând pe rând „grec", „creştin", „modern", „planetar", şi în ultimele faze, „occidental" sau „american". Pentru Heidegger termenul de occidental nu dezvăluie esenţa Europei. Hesperia, acest cuvânt enigmatic, este desemnat de filosoful german pentru a surprinde autentica esenţă a modernităţii europene, sau, mai exact, posibila devenire a Europei, virtualitatea sa. Împlinirea acestui destin hesperial, care ne aşteaptă de la greci încoace ca un imperativ de atins, presupune despărţirea de destinul Occidentului modern, americanizat.

Construcţia europeană a fost pusă la cale de către un personaj care se numea Monnet (trimite la money), iar apoi ea a fost reluată de către un om politic cu numele Delors (dolars!?), această Europă a lor este parcă menită din start să devină o Europă a banului!

Poate cea mai complexă radiografie a declinului istoric al Occidentului aparţine lui Oswald Spengler („Der Untergang des Abendlandes"). După, Spengler „*Europa occidentală a pierdut importanţa sa primordială*", politic şi istoric, pentru că „*ideea de cultură faustică*" a intrat în criză. Dispariţia „*cezarismului lumii occidentale*", care a însemnat, printre altele, şi faptul că „*Europa era destinată etic să devină subiect al istoriei*", va determina în viitor, conform previziunilor spengleriene, un transfer aproape natural de energie istorică şi de autoritate culturală dinspre Occident către alte regiuni ale lumii (America, Asia). Timpul a confirmat profeţiile lui Spengler. După cele două războaie mondiale, am asistat la o netă dominaţie americană asupra Occidentului. La sfârşitul secolului XX, şi începutul secolului XXI, conform analiştilor politici şi istoricilor (Daniel Bell), centrul de gravitaţie al istoriei mondiale se deplasează către zona Asia (Pacificul de sud).

S-a crezut multă vreme că Occidentul, auto-declarat moştenitorul legitim al antichităţii greco-latine şi, mai ales, al tradiţiei iudeo-creştine, a reeditat simbolic mitul Păsării Pheonix. În momentul în care ar veni sfârşitul său şi s-ar consuma definitiv în flăcările morţii, concomitent, din cenuşa încă fierbinte a dispărutului ar apărea germenii renaşterii lui. Acest fapt s-ar traduce concret prin credinţa aproape religioasă-o formă de religiozitate degradată, desigur-că Occidentul ca univers autonom, în pofida şocurilor istorice şi crizelor economice, pe care tot el le generează, ar deţine instinctul miraculos al auto-regenerării. Totul este ca el să se rezume la sine, să evite remorcarea părţii orientale a Europei în traseul său destinal. „*Odată Europa ştearsă de pe hartă, Occidentul va trăi de-a pururi.*", afirma în 1965 filosoful gnostic Raymond Abellio. Încrezător în triumful planetar al spiritului civilizaţiei occidentale, Abellio proiecta un riscant antagonism între „*Europa*" şi „*Occident*". Intelectual care crezuse în triumful comunismului mai întâi, convertit ulterior la Gnoză şi Filosofie ermetică, Raymon Abellio supravaloriza conceptul de Occident în detrimentul celui de Europa. „*Europa* – spunea Abellio – *se pierde odată cu mişcarea timpului, în timp ce Occidentul scapă acestei mişcări. Europa este provizorie, Occidentul este etern.*"

În timpul „războiului rece", într-o Europă divizată ideologic şi militar, mulţi intelectuali şi diplomaţi occidentali au găsit în afirmaţii de genul celor lansate de Abellio un fel de suport moral pentru justificarea compromisului istoric cu URSS, prin care o mare parte de Europă era abandonată sovieticilor. Doar Occidentul rămânea să reprezinte „*adevărata Europă*", căci el se auto-identifică cu locul care tezauriza valorile umanismului european, în antiteză cu glaciaţiunea sovietică din centrul şi estul continentului, unde o parte a europenilor părea să se „asiatizeze". Occidentul se întorcea la optica lui Metternich din secolul trecut: „*Asia începe cu Landstrasse*" (Landstrasse este strada care porneşte din Viena către estul Europei, înspre Ungaria, Balcani şi România). Statele Unite ale Americii au făcut tot posibilul să susţină „hegemonia culturală" a Occidentului, alimentându-l nu numai cu un Plan Marshall, ci şi cu suficiente resurse de mefienţă faţă de europenii din est.Testul superiorităţii morale, apoi a celei industriale sau tehnico-ştiinţifice, pe care toate popoarele non-occidentale trebuie să îl treacă, se va face de aici încolo prin comparaţia cu Occidentul americanocentric, la fel cum puterea financiară a fiecărui stat se va face prin raportarea la dolar. Sindromul excepţionalismului american a contaminat şi mentalitatea vest-europeană, ceea ce a dus la configurarea unei Europe cu o personalitate istorică şi culturală

„Răpirea Europei“ -tablou pictat în 1575 de Paolo Veronese.

de tip schizoid, prin renegarea Estului (aservit URSS-ului). Pentru lipsa de conştiinţă istorică a superputerii ajunsă protectoare a Occidentului, ţările estului şi centrului continentului deveneau pe zi ce trece un dublu inferior al Europei, Vestul reprezentând, prin comparaţie, „mica Europă“ salvată de Dumnezeul american al Libertăţii, fortăreaţa în care fusese încartiruit, de o manieră aseptică, prin contribuţia celor de peste Atlantic, spiritul european. Era la modă conceptul strategic de „*containtment*“ (conceptul desemna o politică vizând controlul expansiunii comunismului sovietic cu mijloace politice, economice, culturale şi militare).

Acest concept a creat la puterile occidentale reflexul unui „*apartheid mental*“: ceea ce se afla sub cizma sovietică reprezenta o lume barbară, un ţinut al înapoierii, deci nedemn de a fi numit european. Estul nu mai reprezenta o parte naturală a istoriei şi civilizaţiei europene, ci ceva cu totul străin de Europa, „lagărul socialist“[2]. Doar Germania, simbolul însuşi al divizării Europei, are meritul de a fi iniţiat în timpul războiului rece o politică de deschidere şi de încercare de recuperare a Estului: Ostpolitik,

[2] Această optică se perpetuează şi azi, după dispariţia lagărului socialist, la ora când popoarele din Est bat la uşa unor instituţii occidentale (Uniune Europeană, NATO, Uniunea Europei Occidentale) pentru a li se reconsidera dreptul de a fi consideraţi „europeni“. Unii analişti occidentali ai procesului de integrare europeană propun un abandon al Estului, dat fiind că din perspectiva pragmatismuli materialist şi a logicii profitului, popoarele din zona estică nu pot fi considerate „partenere“. „*Să operăm un divorţ între Occident (Comunitatea Euroatlantică) şi Estul Europei, pentru a imuniza Vestul în faţa periculoaselor influenţe ce vin dinspre Est. Asta înseamnă, spus într-un mod foarte simplu: ducă-se la dracu'Estul şi Centrul Europei, cu tot cu conflictele lor de acolo. Noi, occidentalii, trebuie să ne păstrăm coeziunea noastră. Un dialog privind integrarea, adică extinderea sistemului nostru de securitate în Est, poate avea pentru noi numai efecte dezastruoase*“. (Henryk Slaaifer, „*Sources and areas of future possibles crises in Europa*“, Luxembourg Institute for European and International Studies, edited by Armand Clesse and Adam Daniel Rotfeld, 1995). Conform lui Klaus Segbers, regula jocului economic est-vest este blocada, dialogul şi cooperarea fiind totdeauna instabile. Rudolf Adam: „*În loc să exportăm stabilitatea dinspre instituţiile noastre către Estul Europei, odată cu integrarea lor, noi, occidentalii, de fapt, importăm instabilitatea de acolo în Uniunea Europeană(...) Ne-am auto-iluzionat întotdeauna că va exista în Vest o stabilitate care poate fi exportată către Est şi că vor exista mereu suficient de mulţi bani în Occident pentru a putea fi trimişi acolo...*“ (idem.)

prin Willy Brandt. Germania s-a reteritorializat simbolic în ideea de Europa Integrală. *„Europa nu se termină la Viena,* spune Nicolas M. Nagy-Talavera. *Viena este un bastion, un zid dincolo de care tătarii, turcii și sovieticii nu au reușit să treacă. Dar regiunea confuză de dincolo de ea, interferență a Romei cu Bizanțul, a Estului cu Vestul și a expansiunii germane și ruse este parte organică a Europei. Și vai de acei europeni care uită asta.“*.

Mergând pe firul istoriei, putem constata că nostalgia după o Europă Integrală începe să fie resimțită imediat după căderea Imperiului Roman. Acesta își trasase limes-urile pe Dunăre, pe Rin, pe Eufrat, până în Siria, ceea ne duce cu gândul nu la o definire frontalieră a Europei, ci la una de tip cultural și civilizațional. În umbra defunctului Imperiu Roman, Biserica Universală Creștină a încercat să reediteze unitatea europeană conferită cândva de apartenența la un modus vivendi romanorum, prin modus vivendi cristianorum. Apariția „Sfântului Imperiu Roman“ al lui Carol cel Mare în 843, a constituit prima mare tentativă de definire a Europei ca o mare comunitate a creștinilor sub un singur sceptru. Conform opiniei istoricului francez, Henri Pirenne, în această epocă apar germenii Occidentului autonom, perceput ca *„o comunitate ale cărei simbol și instrument este Imperiul Carolingian“*. *„În esență*-afirmă autorul-*cultura acestui Ev Mediu primitiv, până la Renașterea din secolul al XII-lea, va fi marcată definitiv de amprenta carolingiană“*. Astfel, *„amprenta carolingiană“* apare treptat ca model limitativ al unificării europene. Restrictivitatea lui ține de evenimentul major al istoriei religioase a continentului. Biserica Universală Creștină se va diviza confesional prin schisma din 1054, creștinismul european, inițial unitar, având de atunci înainte două capitale: Roma și Constantinopol. Diviziunii confesionale i se va adăuga, ca o nouă rană pe trupul geografic dar și spiritual al unei posibile Europe Integrale, căderea Constantinopolului și tentativele otomane de a cuceri partea de vest a continentului. Puterile europene din vest, odată cu descoperirile lui Cristofor Columb, se orientează către zona Oceanului. Este momentul în care se naște Occidentul transatlantic modern, sinconizat la Revoluția Americană, ale cărei unde seismice se vor repercuta asupra Europei, pregătind mentaliatea revoluționară de la 1789.

5.

O Europă subminată de o mentalitate economistă totalitară. Trebuie adoptată o poziție metapolitică de critică a tendințelor de excludere blândă a Europei Orientale din proiectul unei Europei Unite, de transformare a Estului într-un spațiu exclusiv al profitului.

Excluderea unor rude sărace din Europa Orientală se face pe calea celei mai abile diplomații. Sunt invocate multiple criterii de convergență, se elaborează tratamente discriminatorii care poartă titlul de faze pregătitoare. În fond, pentru ce? Ca să aparții unei *piețe europene*, ca tu, cetățean umil al unui colț de Europă, care ai trecut printr-o primă etapă a procesului de dezrădăcinare culturală prin comunism, să intri într-o a doua fază a acestui proces: de astă dată, să suporți cu stoicism lipsa de respect și indiferența economismului occidental față de valori. Pentru că, actualul proiect al Europei Unite este unul ultraliberal. *„Nomen est omen,* spune eseistul Alain de Benoist. *Construcția europeană a fost pusă la cale de către un personaj care se numea Monnet (trimite la money), iar apoi ea a fost reluată de către un om politic cu numele Delors (dolars!?), această Europă a lor este parcă menită din start să devină o Europă a banului!“*

Criteriul integrării are la bază o percepție strict economizantă. Acest tip de integrare trimite către o realitate terifiantă: către o Europă Staccato, cu mai multe viteze, cu multiple mecanisme de selectare în diferite ritmuri a popoarelor din țările fost comuniste.

Jubilația populară în jurul *integrării* (percepută eronat de estici drept o confirmare spirituală din partea Occidentului a statutului lor de „buni europeni“) escamotează o tristă evidență: te integrezi în măsura în care consimți să devii colonie a pieței occidentale (ca țară, dar și ca interioritate individuală).

Profesorul universitar Daniel Labarone, de la Laboratorul de Analiză și Cercetare Economică a universității din Bordeaux observa: *„Comisia economică pentru Europa a ONU a dezvăluit, în perioada 1992-1994, existența a nu mai puțin de 30 de măsuri restrictive luate de Occident împotriva exporturilor țărilor din Est...“*[3]

Studiul mai demonstrează că, față de partea cea mai importantă a exporturilor din Est către Vest, Comunitatea Economică Europeană a manifestat concesii slabe sau chiar nule. Majoritatea acordurilor economice ale Occidentului cu țările Estului sunt însoțite de sute de clauze de protecție, de clauze anti-dumping și de reguli limitative.

Odată cu semnarea acordurilor, aceste dispoziții au permis ca puterile economice ale Occidentului să mascheze o serie de măsuri de inspirație protecționistă în totală opoziție cu spiritul de liber schimb suscitat de către aceste acorduri. *„Măsurile protecționiste europene au dovedit voința țărilor din Vest de a nu suporta efectele negative pe care le-ar putea avea un liber-schimb integral cu țările din Est. Aceste efecte s-ar referi la repartiția veniturilor în interiorul țărilor membre ale Comunității Economice Europene și ale Asociației Europene de Liber Schimb (AELS)“*

Extensia pieței capitaliste occidentale către Est are ca scop asigură supraviețuirea forțelor productive ale Occidentului. Metoda: forme difuze de neo-feudalism economic practicate în fostul lagăr socialist (plasarea unor investiții foarte greu de amortizat de către statele estice, uti-

---

[3] *“Economistul“/suplimentul „Economie teoretică și aplicată“/nr.39/1997/Daniele Labarone: „Integrarea țărilor Europei Centrale și de Est în spațiul economic european“*

vestiţii foarte greu de amortizat de către statele estice, utilizarea mâinii de lucru ieftine, exportul de tehnologie depăşită).

Speculând cu abilitate gradul de sub-dezvoltare tehnico-economică a „*celeilalte Europe*“ (prin raportare la modelul post-industrializat occidental), forţele productive ale Occidentului (incarnate de firme private, de stat sau companii transnaţionale) au tot interesul să „tempereze“ orice tentativă curajoasă a ţărilor din Est de a deveni puteri productive şi potenţiali concurenţi pe piaţa mondială. Sunt dorite ţări care devin pieţe de consum, vasali economici a căror subzistenţă depinde în mare măsură de logica economică dominantă.

Pare legitim, în acest sens, să întrebăm: renasc oare germenii colonialismului sub forme noi? Poate că ar trebui să-i dăm dreptate lui Roger Garaudy: „*La sfârşitul celui de al doilea război mondial*-spune autorul-*acordurile de la Bretton Woods au creat Fondul Monetar Internaţional (FMI), Banca Mondială şi, un pic mai târziu, GAAT-ul, rebotezat organizaţie internaţională a comerţului. Astfel s-a prelungit vechea dezordine colonială pe care preşedintele George Bush a numit-o în timpurile noastre „noua ordine mondială“, aceasta din urmă fiind — spre deosebire de prima — un colonialism unificat sub conducere americană, în care vechii colonizatori europeni se regăsesc astăzi ca vasali. Tratatul de la Maastricht, cel care a creat „Europa pieţelor“, pleacă de la modelul oferit de clubul vechilor colonialişti (Anglia, Franţa, Belgia, Spania, etc).*“[4]

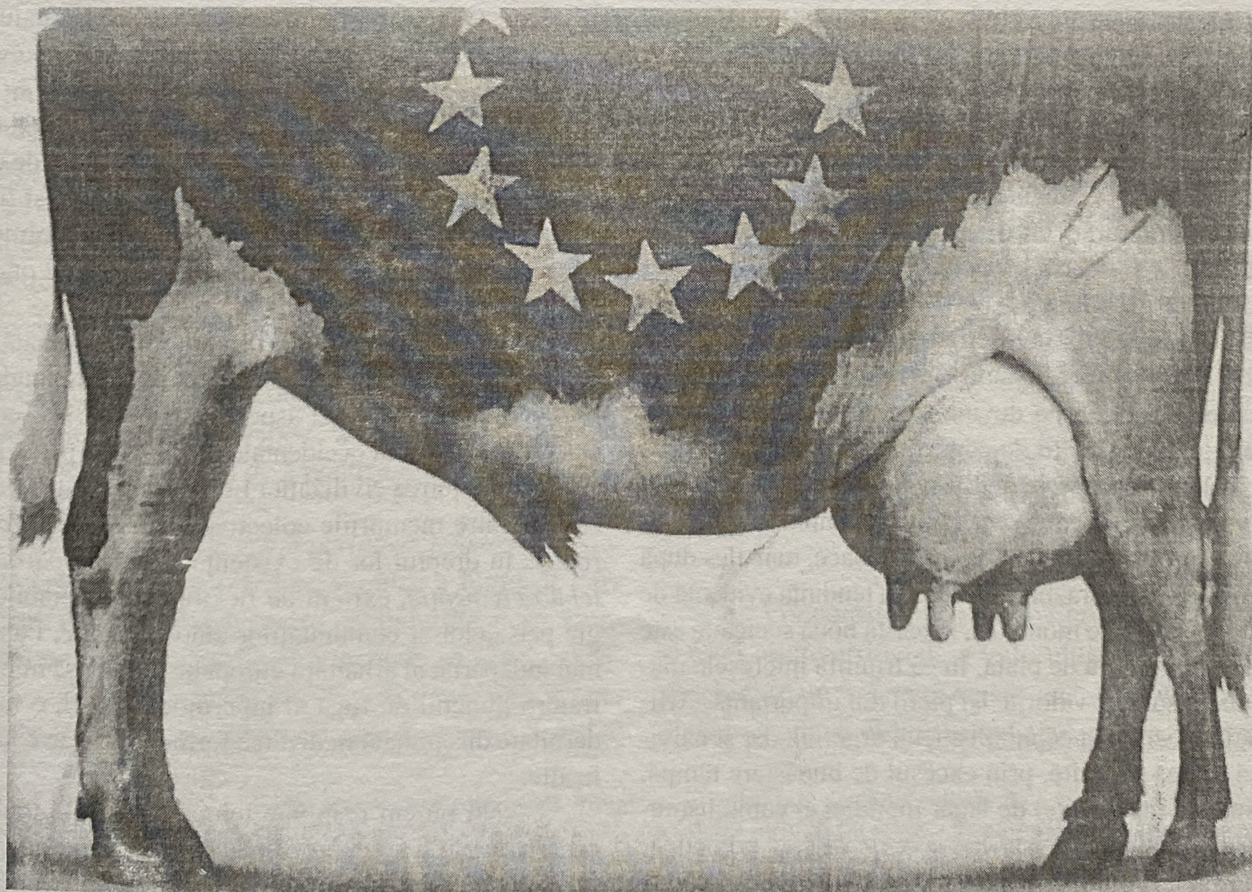
În pofida unei retorici politicianiste occidentale, dar şi est-europene, invocând argumente istorice şi culturale, pentru a susţine proiectul Europei Unite, realitatea cotidiană denotă existenţa certă a unei *politici discrete a apartheidului economic*. „*Prozelitismul în Vest*- spune Pascal Bruckner- *este ambiguu: în clipa în care proclamă universalitatea democraţiei, s-ar zice că ar vrea s-o păstreze pentru el în secret, ca pe un bun apărat cu înverşunare geloasă de poftele naţiunilor sărace*[5]“

Occidentul nu îşi poate permite faţă de Estul Europei decât „generozităţi“ rentabile, nicidecum o fraternitate întru spirit.

„*În spatele afirmaţiilor reiterate ale marilor principii continuă să bântuie prejudecăţiile imperialiste conform cărora anumite popoare ar fi predispuse la pluralism, iar altele la arbitrariu. Am reconstituit (noi, occidentalii, n.a.) alături de Europa Orientală, lumea a treia albă a noastră, bunii sălbatici români, cehi sau baltici pe care îi păcălim prefăcându-ne cu umilinţă că avem ce de învăţat totul de la ei pentru a nu-i considera egalii noştrii*“[6]

---

[4] („*Actes du XXIX-e colloque national du G.R.E.C.E*“, *Paris,1995, pg.19*).
[5] ‘*Melancolia democraţiei*“, *Ed. Antet, Bucureşti, 1996.*
[6] *idem.*

Europa între sindromul „vacii nebune“ şi mitul viţelului de aur al prosperităţii.

6.

A lupta pentru o Europă eliberată nu numai de pericolul totalitarismului economic şi de cel al totalitarismului tehnologic. Tehnocraţia reprezintă o elită de profesionişti ai creaţiei şi ai posesiei de tehnologie de vârf. Această tehnologie de vârf este destinată maximalizării profiturilor principalilor poli de putere economică ai capitalismului occidental. Principiul pe baza căruia tehnocraţia îşi creează imaginea despre societate şi politică este cel conform căruia puterea economică, aliată cu puterea tehnologică, trebuie să îşi subordoneze puterea politică a statelor.

Refractari la ideologii şi la reprezentări culturale, pe care le consideră un balast primitiv, tehnocraţii reduc problema conducerii societăţii la o chestiune admistrativ-cibernetică, la o simplă tehnică de organizare raţională a oamenilor şi lucrurilor în vederea randamentului strictamente economic şi financiar. *„De la un capăt la celălalt al Europei occidentale* — spune Pascal Bruckner — *nu se aude decât un strigăt: eliberaţi-ne de politică. În timp ce Estul o redescoperă cu o vioiciune care subliniază odată în plus letargia noastră (a occidentalilor), Vestul o respinge, părându-i-se inutilă*“ („Melancolia democraţiei“, Ed. Antet., Bucureşti, 1996, pg. 64)

Pentru acestă elită tehnocratică, lumea nu are cum să fie guvernată de principii spirituale, transcendente. Diversitatea etno-culturală a lumii reprezintă un obstacol care trebuie înlăturat. Ea trebuie să dispară şi să lase locul unei societăţi globale guvernată de statisticieni şi ingineri sociali. Administrată dintr-un centru birocratic situat la Bruxelles, Europa tinde să se de-politizeze. Europa devine treptat un sector, printre multe altele, al societăţii de consum fără frontiere.

Globalizarea este deja o realitate. Fenomenul globalizării poate anula orice sens etno-existenţial al specificităţii europene. Asistăm, de o vreme încoace, mai ales după încheierea oficială a războiului rece, la tendinţa evidentă de a instaura o societate mondială. Această nouă societate este o societate mondială de piaţă. În ea triumfă interesele materiale pe măsură ce valorile îşi pierd din importanţă. Artizanii ei, tehnocraţii şi economiştii, au orgoliul, dar şi naivitatea, să o facă să imite, prin excesul de bunăstare tâmpă, Paradisul- de fapt, un fel de lagăr mondial al capitalismului transnaţional în care istoria s-a oprit, în care preocuparea naturală a omului pentru religie, pentru sacru, devine un simplu alibi pentru manevre politice şi economice.

Trebuie elaborată o critică a tendinţelor de excludere blândă a Europei Orientale din proiectul unei Europei Unite, de transformare a Estului într-un spaţiu exclusiv al profitului. Excluderea unor „rude sărace“ din Europa Orientală se face pe calea celei mai abile diplomaţii. Sunt invocate multiple criterii de convergenţă, se elaborează tratamente discriminatorii care poartă titlul de faze pregătitoare pentru „integrarea europeană“.

Problema apartenenţei la o cultură sau la o tradiţie spirituală europeană apare ca futilă; acum domină concepţia conform căreia trebuie să existe o singură republică a drepturilor omului, o „One World“, cum spune americanul, un univers socio-politic, unic şi omogen, în care individul să se simtă „cetăţean al lumii“. Contextul de apartenenţă etno-culturală constituie doar o problemă afectivă care nu trebuie să depăşească sfera privată a individului. Aceasta este una din realizările antropologice ale civilizaţie economiste şi tehnocratice de tip occidental.

O civilizaţie tehnocratică operează întodeauna o intensă „presiune selectivă“ pentru a naşte acel tip uman orientat către agresiune economică, spre devoţiunea faţă de orice ideologie sau normă care îi promit confortul fizic şi psihic. Konrad Lorenz numeşte această „presiune selectivă“ drept un „proces de degradare rapidă a speciei umane“, dar şi a mediului în care acest tip uman evoluează. Însuşi mediul înconjurător devine ceea ce Lorenz numeşte *„tehnocosmos“*.

Acest tehnocosmos, devenit planetar, se substituie încet-încet voinţei omului în procesul de hotărîre a acestuia asupra propriului lui destin. Astăzi, mai mult decât în prima revoluţie industrială, inovaţiile tehnologice, în special cele din domeniul industriilor de vârf, orientează evoluţia sistemelor economice şi financiare, care la rândul lor influenţează decisiv voinţele politice. Voinţa, şi în special cea politică, se trezeşte puţin câte puţin alienată de către un sistem tehnologic şi financiar care scapă controlului conştiinţei, supunând omul unui fatalism mecanic, robotizându-l.

Europa Integrală nu trebuie transformată într-un „tehnocosmos“, o civilizaţie al cărei principiu fundamental este comerţul şi al cărei aspect estetic este sub-cultura şi eclectismul cultural occidentalomorfe. Ni se pare vital pentru supravieţuirea civilizaţiei Europei Integrale să obţinem sinteza între memoriile colective, ancestralităţi reînviate, repuse în dreptul lor de existenţă, şi *forme parohiale de tehno-civilizaţie*, extrem de flexibile şi adaptabile ecologic peisajelor şi comunităţilor etno-culturale. Punctul cel mai îndepărtat al arhaităţii europene trebuie să îmbrăţişeze fratern punctul de fugă al hipermodernităţii, o hipermodernitate diseminată în diverse forme locale de tehno-civilizaţie.

Nu putem respinge tehica şi nivelul tehnologic cucerit de om până acum. Ar fi aberant. Am trăda un anume caracter faustic al sufletului european. Suntem constrânşi să-i facem faţă, să „punem şaua pe ca“. Acest lucru

Colosseumul: vestigiile unei Europe imperiale.

presupune voinţă, decizie, măestrie-de-sine. Imperiul interior trebuie să domine imperiul tehnicii.Tehnica şi tehnologia nu trebuie să des-figureze peisajele (suporturi ecologice ale identităţilor noastre etno-culturale).

Viziunea pe care o poate oferi Europa Integrală lumii, o lume occidentalizată în cea mai mare parte, ar trebui să fie una în care voinţa-de-putere a omului şi a popoarelor (ca fiinţe-în-lume) să poată domina tehnica, folosind-o pentru proiecte istorice de anvergură, ca pe un instrument şi nu ca pe un scop în sine. Dacă vrem să restituim europenilor acel echilibru şi acea armonie între om şi cosmos ar trebui să regândim conceptului grec de *tehné*.

Trebuie să depăşim viziunea modernă instrumentalistă şi occidentală, conform căreia tehnica este un util apt să sporească profitul economic, şi să reuşim să acordăm tehnicii un statut ontologic. Pentru că tehnica are în sine o capacitate specială de a poetiza realul, de a ne mobiliza estetic în jurul lui.

Astăzi, un soi de *neoimperialism tehnocratic* constituie corolarul feudalizării economice a lumii de care aminteam mai sus. Expansiunea capitalurilor peste frontiere naţionale şi geografic-continentale se operează simultan cu extinderea lentă, silenţioasă, dar sigură, a unei noi puteri totalitare: universul-maşină. Principiul însuşi al realităţii este înlocuit de principiul virtualităţii, acesta din urmă instaurând o lume artificială în care oamenii devin sclavii limbajului electronic, lipsit de orice urmă de afectivitate.

Acest neo-imperialism tehnocratic îşi justifică prezenţa în lume, nevoia sa de „spaţiu vital“ planetar, prin invocarea interdependenţei economice între state, prin mondializarea şi standardizarea gusturilor şi a preferinţelor, prin globalizarea sistemului de comunicaţii[7]. Teza e următoarea: din moment ce toată planeta a devenit un sat global, este absolut necesar să se asigure oamenilor mijloacele de unificare informaţională.

Deşi se revendică de la acest *fenomen de globalizare* ca de la un dat obiectiv al realităţii, în realitate acest *neo-imperialismul tehnocratic* este cel care creează globalizarea ca pe o supra -realitate, o propagă, prin canalele tehnologiei electronice, ca pe o nouă mitologie a viitorului.

*

Vor consimţi popoarele Europei să se abandoneze acestei orbite artificiale a viitorului, trasată, trebuie spus deschis, de un *hegemon american*? America, care a iniţiat sintagma „noua ordine mondială“, care a dat tonul feno-

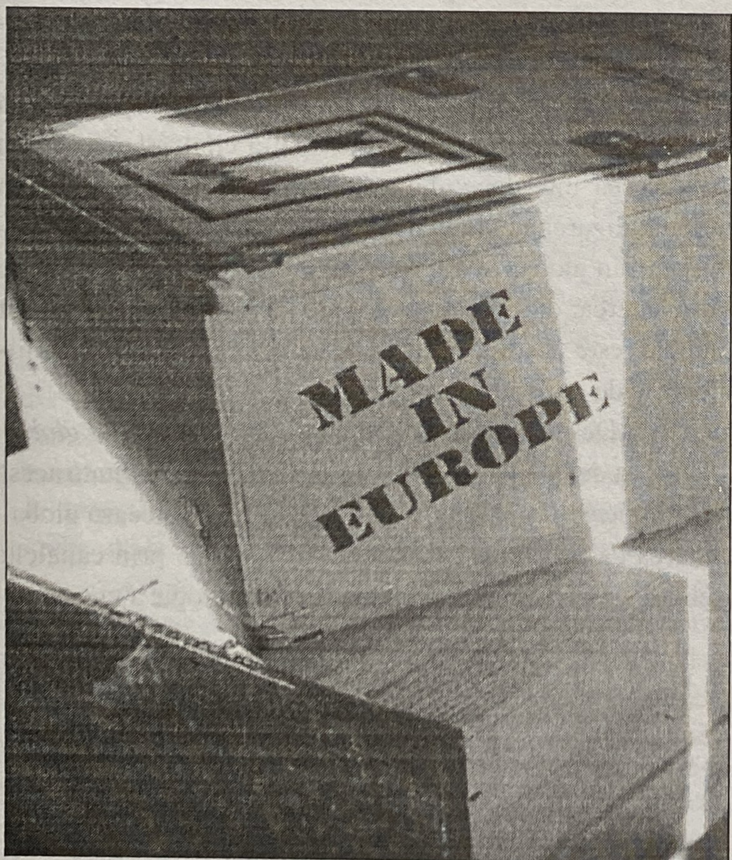
[7] SUA dispun astăzi de sateliţi spioni prin care poate înregistra imagini într-un timp extrem de scurt. Biroul Naţional de recunoaştere, agenţie de informaţii ultrasecrete, plasează în fiecare an sateliţi militari pe orbita circumterestră, graţie unui program al guvernului american care a investit mai multe miliarde de dolari, sumă ce depăşeşte bugetul CIA. Prin acest sistem, pot observa şi controla cu precizie tot ceea ce se petrece pe pământ, de la mişcările trupeklor irakiene până la foametea din Coreea de Nord. Evenimentul este fără precedent în istoria omenirii. El ne trimite cu gândul la instaurarea unui fel de sistem concentraţionar aproape insesizabil pe cele cinci continente al cărui comandant este Washingtonul.

menului globalizării, nu va fi niciodată altceva decât uriaşul satelit caricatural al civilizaţiei europene.

Zeitgeist-ul epocii americane înseamnă un spirit al timpului conceput artificial în eprubetă de către stăpânii economiei mondiale. El este nu „născut“, ci „făcut“ din rezidurile seminale ale unui fals logos spermatikon – „Progresul“ (adică, Spiritul Absolut din filosofia hegeliană devenit zeul tutelar, dar orb, al Occidentului).

Va mai exista un „*viitor american*“ al lumii, aşa cum îl visează încă mulţi din fanii aşa numitei „*integrări euro-atlantice*“? Dacă da, atunci riscăm să transformăm istoriile noastre în scenarii science-fiction create de politica de tip hollywood-ian a americanilor. Vom deveni, noi europenii, cei din Vest, Centru şi din Est, atât de sinucigaşi încât să ne abandonăm unui proces de auto-delapidare identitară?. În acest caz, popoarele europene se vor lăsa deposedate de memoriile lor colective. În consecinţă, ele îşi vor bloca singure calea către viitorul lor autentic, către posibilitatea unei auto-împliniri destinale. Dacă acceptăm pasivi această situaţie, ajungem, noi, europenii, să ne lăsăm încazarmaţi într-un viitor alienant trasat de altcineva decât noi înşine.

Să fim lucizi. Culturile şi civilizaţia Europei nu pot împărtăşi niciodată, în mod autentic, destinul Statelor Unite ale Americii. Nu putem decât fii bucuroşi citind textele unor profeţi americani, texte scrise încă la începutul secolul XX şi care degajă un ifosul plebeu. Scriitorul William Carlos Williams propunea în 1923 conducerii americane, nici mai mult nici mai puţin, decât să rupă orice relaţii cu Europa, pe care o numea „civilizaţia spiritelor obosite“.

Devenim pe zi ce trece cu toţi „mai europeni“ nu pentru că am încerca re-proiectarea spre viitor a memoriilor noastre colective, naţionale, regionale, ci pentru că toţi devenim abonaţii canalului „Euronews“, pentru că exportăm cu mândrie produse care, deşi au cheltuit energii naţionale, vor purta marca „made in the European Comunity“!

Europa nu poate fi redusă la statutul de supermarket general, de sub-sector al unui imperiu financiar planetar, guvernabil prin intermediul ciberneticii, în conformitate cu legile pieţei şi ale capitalurilor transnaţionale-o locomotivă mondială garată pe o linie a post-istoriei.

Există tendinţa de a dez-teritorializa Europa, de a o transforma într-un soi de monedă mediatică de schimb pentru ansamblul planetar de reţele economico-comerciale şi comunicaţionale, fără legătură cu vreun simbol sau rădăcină etno-culturală.

7.

O Europă Integrală trebuie să fie o lume reîntoarsă spre Sacru, o lume care a depăşit consecinţele crizelor lumii moderne. Europa Integrală în secolul XXI ar trebui să fie o Europă care a depăşit maladia modernităţii şi toate consecinţele istorico-metafizice ale acesteia. *Criza metafizică a modernităţii occidentale* poate fi şi ea depăşită prin recursul la un complex de tradiţii arhaice depozitate în inconştientul colectiv al europenilor orientali. Aici există, încă nedistruse de virusul modernizării, dominante mentale sensibile la sacralitatea noţiunii de Europa.

„*Dezgheţul memoriilor colective*“ (expresia îi aparţine eseistului polonez Wojtek Lamentowicz) în Estul Europei, după căderea comunismului, a produs un anume şoc cultural în societăţile de consum occidentale. Momentul echivalează cu ceea ce istoricul englez Arnold Toynbee numea odată „*invazia popoarelor barbare*“ (expresia este o reinterpretare a conceptului *Völkerwanderung* a lui Oswald Spengler) în structura acestui organism cu pretenţia universalităţii care este Occidentul. Ocazie istorică rară, evenimentul oferă occidentalilor posibilitatea să reflecteze în mod originar asupra lor înşişi şi asupra valabilităţii modelelor pe care le propun. Există un precedent foarte îndepărtat în istoria Europei care poate servi drept comparaţie: asaltul „barbarilor“, situaţi la limes-uri, asupra Imperiului Roman. Această imixtiune a unor concepţii etno-culturale non-occidentale, dar profund europene, a unor reprezentări religioase arhaice în sistemul valoric al Occidentului post-industrial, atrage după sine posibilitatea „re-evaluării tuturor valorilor“ (Fr. Nietzsche) şi conţine germenii unei potenţiale treziri spirituale.

În 1951, Mircea Eliade scria: „*Împlinirea omului raţionalist şi istoria (profană) au condus Occidentul la sacrificarea unei spiritualităţi arhaice şi populare care a fost conservată mereu de către istorie în Estul Europei. Astăzi Occidentul este constrâns să ţină cont de tot ceea ce nu este el, şi este constrâns să o facă pentru a nu se provincializa.*“ După ce multă vreme a fost centru de iradiere spirituală, Europa, occidentalizându-se, a devenit un fel de provincie secundară a Americii. Eforturile de a raţionaliza stilurile de viaţă europene (celebrul „american way of life“, prezent astăzi şi în Est) în numele progresului tehnico-ştiinţific şi al profitului economic (idolii geloşi ai Occi-

dentului) a atins un asemenea grad încât reacţiile contra alienării omului, contra asfixiei spirituale nu au întârziat să se arate. Eliade remarca faptul că: *„Mitul şi Simbolul, care au supravieţuit în păturile populare ale Europei de Est, interesează atât de mult Occidentul*“. În pofida unei industrializări forţate în civilizaţiile agrare din partea orientală Europei, consecinţă a modernităţii în varianta istorică şi ideologică a comunismului, tezaurul spiritual şi arhaic este încă viu. Distrugerea mito-cosmosului nu este atât de generalizată ca în partea occidentalizată a Europei. În Est, *„substituirea universului-simbol prin universul-maşină*“ (Jean Borella) nu a fost definitivă, deci incapabilă să facă o tabula rasa din spiritualitatea arhaică. O nouă re-apropriere a acestor diversităţi de cutume şi de mentalităţi ancestrale ar putea contribui la o re-întemeire religioasă de anvergură pentru o Europă Integrală. Occidentul poate opera un fel de anamneză: să se regăsească pe sine ca parte a spiritualităţii Europei Integrale, re-amintindu-şi rădăcinile sale păgâne, încă vii în Europa Orientală. *„Ar trebui să punem sub semnul întrebării* —recomandă Jean Borella— *trei secole de filosofie europeană şi să căutăm, dincolo de imensa reţea de protecţii antireligioase, cu care critica raţionalistă s-a înconjurat, orientarea înnăscută a inteligenţei către sacru*“[8].

Toate variantele politice, sociale ale modernităţii occidentale (revoluţii, ideologii, descoperiri tehnico-ştiinţifice), au fost împrumutate şi asimilate în Est. Dar această asimilare s-a făcut printr-un fel de filtru de credinţe ancestrale mereu active, iar formele moderne au fost apoi restituite lumii ca tipuri insolite ale unui *arhaic „modernizat“*, sau, mai preţios spus, ca *hibrizi arheo-moderni*.

Datorită unui *fenomen de catacronie culturală* (înţeleasă ca întârziere tehnico-civilizaţională, nu însă şi spirituală, faţă de Occident), fenomen explicabil prin vicisitudinile istorice din centrul şi estul Europei, Occidentul ar putea regăsi, ca într-o falie geologică, straturile genealogiei spirituale a familei de popoare indo-europene. Prin raportarea la ea, Occidentul îşi poate *re-aminti* chiar istoria proprie sale desacralizări. Oricât ar părea de paradoxal, din această spiritualitate arhaică recesivă, o Europă Integrală ar putea extrage şi, mai apoi, re-proiecta spre viitor norme, valori şi modele pentru întemeierea unei civilizaţii alternativă la sistemul occidental americano-centric.

Partea orientală a Europei, persecutată istoric de socialismul materialist, iar acum colonizată de occidentalismul americanocentric, reprezintă pentru noi *memoria pierdută a Europei Integrale de dinaintea modernităţii*, arhaică şi profund aristrocratică, memoria Europei viitoare din mileniul trei. Dictaturile comuniste nu au reprezentat decât paranteze de moment, care nu au putut face *tabula rasa* din tezaurul de complexe arhaice persistent în Europa Centrală şi de Est. *„Poate să fie tragic pentru viitorul Europei* -spune Vintilă Horia- *dacă Occidentul nu va şti să unească în esenţa lui ceea ce Europa Orientală poate aduce ca înzestrări instinctive, subconştiente sau mistice adăugate raţionalismului şi succeselor cucerite de Occident în ştiinţă, dar şi în arte şi literatură de-a lungul ultimilor trei sute de ani; iar dacă lumea viitorului nu va atinge punctul unei singure sinteze, cea între zestrea mistică subconştientă a Europei Orientale şi zestrea raţionalistă a Europei Occidentale, nu numai Europa, ci lumea întreagă se va scufunda*“[9]

Îndrăznim să ne imaginăm Europa Integrală ca o potenţială sinteză culturală. Prin intermediul ei putem ieşi dintr-un labirint al crizelor modernităţii. Putem realiaza chiar concilierea cu sine a Europei, redescoperind virtuţile psihismului ei abisal fracturat de logocentrismul hegemonic al Aufklärung-ului (Iluminismul).

Să îndrăznim să ne asumăm doza de arhaism, existând recesiv în Orientul Europei. Prin ea, Europa Integrală poate redescoperi vitalitatea ei tragică, strigătul dionisiac pe care l-a reprimat în numele unui raţionalism secătuitor şi, nu în ultimul rând, *„urmele care mai duceau către sacru*“ (Martin Heidegger).

Religios, Europa Integrală poate depăşi momentul spiritului creştin atins de paralizie administrativă, confiscat instituţional. Creştinismul european trăieşte încă o sfâşiere confesională (catolicism, ortodoxie, protestantism, diferite secte neo-protestante) care a justificat mai mereu destrămări spirituale şi politice ale continentul.

Principii secularizate ale acestui creştinism sufocat administrativ au constituit baza tuturor derivelor ideologice în lumea modernă (individualismul şi activismul liberal, egalitarismul şi materialismul comunist, ideologia drepturilor omului, tehnocratismul cu soteriologia lui cibernetizată). Această secularizare a preceptelor creştinismului a născut fenomenul proliferării universalismelor abstracte. Occidentul este şi el un concept din acest cortegiu al universalismelor abstracte, ca şi *„europocentrismul*“ (de fapt imperialismul cultural occidental).

Această manie de a omogeniza realităţi complexe, de a le agrega într-un concept totalitar denotă o voinţă de putere care se auto-impune ca sistem de referinţă universal. Ea relevă de fapt o formă nocivă de universalism prin absolutizarea unui particular (nu există cultură europeană în sine, ci culturi ale Europei, fiecare cu gradul ei de deschidere către universal; nu există o singură civilizaţie mondială, ci forme particulare de civilizaţie cu un anume fundament ento-cultural sau antropo-cultural).

8.

Europa Integrală — Imperium al Etnopluralităţii

Europa Integrală nu se poate, deci, confunda cu o paradigmă culturală şi civilizaţională devenită schemă abstractă exportabilă imperialist către întreg mapamondul.

În acest sens, o *confederaţie spirituală neo-europeană* ar trebui să refuze vechiul păcat al orgoliului cul-

---

[8] Jean Borella: *„Criza simbolismului religios“*, ed. Institutul European, Iaşi, 1995, pag. 5

[9] VINTILĂ HORIA *„Ernst Junger y Boris Pasternak o las dos Europas“*, Edicion en Homenaje al Profesor Vintila Horia, Dep. de Filologia Española III, Fac. de Ciencias de la Informacion, Univ. Complutense, 1992, pg. 31

tural, manifestat de modernitatea occidentală, numit „europocentrism“ (de fapt un deghizament al ideologiei occidentale), care a avut pretenţia totalitară de a crea întreaga planetă asemenea modelului occidental, pariind forţat pe o universalitate falsă, neorganică. *„Noi suntem o cultură -cea europeană- care a pariat pe universal, iar primejdia care o pândeşte este de a pieri din cauza universalului... Atât extensia conceptului de piaţă, a schimburilor monetare sau de bunuri, cât şi imperialismul ideii de cultură. Să ne ferim de această idee care nu a devenit universală decât formalizându-se în abstracţie, exact ca aceea de revoluţie(1789) şi, cu acest titlu, devorându-şi singularitatea aşa cum revoluţia îşi devoră copiii.. Această pretenţie la universalitate are drept consecinţă o egală imposibilitate(a Europei n.a.) de a se diversifica în jos şi a se federaliza în sus.“* (Jean Baudrillard-„America“, ed.Albatros, 1994, pg. 91)

Europa Integrală nu se poate naşte politic conform unui model confederativ, decât în măsura în care renunţă la obsesia reducţiei naţionaliste şi supra-naţionaliste a culturilor etnice existente între ţărmul la Oceanul Atlantic şi frontiera rusă eurasiatică.

Pe de o parte, o formă de *naţionalism abstract* refuză dreptul la existenţă politică a identităţilor regionale defrişate de cadrul egalitar, juridic şi cultural, al statelor-naţiuni. Pe de altă parte, o formă de administraţie supracentralizată, juridico-birocratică supunând Europa unui grad inacceptabil de aservire faţă de un diktat legislativ unic (ceea ce mass-media britanică a numit „eurodiktatul“), nu ţine cont de dreptul cutumier, de necesare adaptări în funcţie de situaţii sociale, economice şi politice diverse existente înlăuntrul Europei[10].

Baza principială a Europei Integrale trebuie să fie în acest sens *„dreptul la diferenţă“*. Dreptul la diferenţă este conceptul operant al concepţiei etnopluraliste.

Etnopluralismul înseamnă recunoaşterea diversităţii etnice a speciei umane, înseamnă recunoaşterea necesităţii biologice şi culturale de a prezerva grupuri etnice diferite, acordând fiecăruia din ele valoarea sa specifică. Etnopluralismul se întemeiază pe un punct de vedere anti-totalitar, anti-universalist şi nominalist. El se opune nediferenţierii civilizaţionale promovată de un Occident care tinde să omogenizeze etnii, rase şi culturi diverse.

Etnopluralismul postulează, în opoziţie cu tradiţia monoteistă, că nu există nici un criteriu de comparaţie universală între culturi şi substraturi antropologice ale populaţiilor. Etnopluralismul denunţă fenomenele de asimilare şi acculturaţie ca fiind generate de un model etno-cultural omogen şi unic. Prin urmare, etnopluralismul este răspunsul dat rasismului de superioritate şi rasismului de asimilare, precum şi proiectului de nivelare mondialistă vehiculat de societatea de consum americano-occidentală.

Conform acestui principiul al respectării *„dreptului la diferenţă“*, putem fi, existenţialmente, aparteneţi la o etno-cultură, cu toată gama ei de respectabile nuanţe regionale, şi, în acelaşi timp, cetăţeni ai Europei Integrale, văzută ca un fel de *imperium al Tradiţiilor etno-culturale şi al unei Hipermodernităţii*. În acest Imperium Holist ar putea funcţiona extrem de eficace dialectica Unului şi a Multiplului. Modelul social holist al comunităţilor etno-culturale se poate inspira din străvechea viziune spirituală de tip indo-european[11].

Din această perspectivă ar trebui să gândim Europa eternă. Grecia şi Roma au încorporat şi au transfigurat splendid „valorile-terminus“ ale mentalităţii indo-europene, cele care pot genera şi un ordo al colectivităţii[12].

Într-un vest de Europă, saturat de soluţia unică a democraţiei de masă reprezentative, occidentalii sunt din ce în ce mai puţin creatori de valori şi din ce în ce mai mult consumatori de opinii, incapabili de a asimila alternative la sistemul pe care astăzi îl exportă către Est.

Numai că Occidentul însuşi ar trebui să se deschidă părţii orientale a Europei, să regăsească în fazele dramatice ale tranziţiilor politice şi socio-economice de aici istoria propriilor lui derapaje. Ca şi Europa de Est, Europa Occidentală poate păşi în mileniul trei identificându-se cu proiectul Europei Integrale (das eine Europa).

Să ascultăm încă o dată vocea profetică a lui Nietzsche care îndeamnă la contaminarea salvatoare a Occidenului cu aerul primăvăratec, tânăr, barbar şi dionysiac adiind dinspre Orientul Europei, la meditaţia revelatoare prin reamintirea rădăcinilor mitice ale civilizaţiilor europene: *„Să cuprindem mai mult, să depăşim limitele naţionale, să devenim mai europeni şi mai supereuropeni, mai orientali, în sfârşit, mai eleni-doar elenismul a însemnat primul liant şi prima sinteză de seamă a orientalităţii şi, prin aceasta, chiar naşterea sufletului european, descoperirea noului nostru univers: celui ce trăieşte sub asemenea imperative, cine ştie ce-i poate ieşi, într-o bună zi, în cale? Poate tocmai o nouă zi.“*

Pentru ca Europa să se mai bucure de o nouă zi, ea va trebui să se opună tuturor încercărilor de a-i defini reducţionst identitatea. Numai când diviziunea Est-Vest va fi depăşită printr-o sinteză politico-spirituală fără precedent în istoria lumii, numai când va fi dispusă să sacrifice absolutismul occidental pentru a redeveni integrală, Europa îşi va redesoperi Destinul. Numai atunci.■

---

[10] Cunoaştem două forme de unitate politică non-modernă, de sorginte autentic europeană. Dimensiunea micro: cetatea greacă. Dimensiunea macro: Imperiul.

[11] Aşa cum a fost pusă în evidenţă de studiile lui Georges Dumézil, în care Autoritatea Spirituală şi Puterea Regală guvernează întru egală demnitate peste casta militarilor, a negustorilor şi manufacturierilor, şi peste cea a norodului lucrător.

[12] Într-o carte admirabilă, intitulată *„Evoluţia spiritului european“*, Louis Dumont-Wilden a realizat o radiografie a centrelor valorice care articulează structura weltanschauungului european: a/ noţiunea de ierarhie şi de calitate umană, b/ respectul pentru cei egali în rang, c/ respectarea codului onoarei (conceptul etic central la aristocraţia greacă şi cea romană), d/ idealul unei Autorităţii juridico-politice indivizibile, e/ consfinţirea proprietăţii private ca expresie a demnităţii persoanei umane, a stabilităţii familiei şi comunităţii. Toate acestea sunt contrazise astăzi de egalitarismul comunist şi cel democratic propuse de Europa modernă, de individualismul fundamentat pe intersul economic aşa cum postulează doctrinele liberale, şi de indiferenţa faţă de sentimentul aparteneţei la un context etno-identitar, aşa cum proclamă ideologia drepturilor omului, cea care schiţează ipostaza unui cetăţean universal.

SĂ TERMINĂM ODATĂ PENTRU TOTDEAUNA CU CIVILIZAŢIA OCCIDENTALĂ

eseu de GUILLAUME FAYE

Civilizaţia occidentală nu este civilizaţia europeană. Civilizaţia occidentală este doar fructul monstruos al culturii europene (de la care a împrumutat dinamismul şi spiritul de întreprindere, dar împotriva căreia s-a întors) şi al ideologiilor egalitare cu rădăcini în monoteismul iudeo-creştin. Civilizaţia occidentală s-a copt în America care, la începutul celui de al doilea război mondial, i-a dat impulsul decisiv.

Componenta monoteistă a civilizaţiei occidentale este imediat recunoscută în chiar proiectul acesteia, proiect identic în substanţă cu cel propagat cândva de societate sovietică: a impune o civilizaţie universală întemeiată pe dominaţia economiei ca mod de viaţă şi pe depolitizarea (vidarea de un autentic spirit politic) popoarelor în favoarea unei „gestiuni" mondiale de la centru.

Ar fi bine totuşi să facem o distincţie între civilizaţia occidentală şi sistemul occidental, aceasta din urmă reprezentând puterea care susţine expansiunea celei dintâi.

Sistemul occidental nu poate fi descris ca având caracteristicile unei puteri omogene constituită ca atare. Sistemul occidental se organizează într-o reţea mondială de micro-decizii, coerent dar inorganic, ceea ce îl face relativ insesizabil, şi, din ceastă cauză, cu atât mai puternic. Acest sistem regrupează în special medii de afaceri din ţările membre în unele organisme (OCDE, G 7, GATT) statele-majore ale unor companii transnaţionale, un puternic procentaj din personalul politic al ţărilor „occidentale", sferele aparatului de conducere din unele ţări sărace, părţi importante din funcţionarii instituţiilor internaţionale, şi, nu în ultimul rând, majoritatea rotiţelor principale ale mecanismelor bancare din lumea „dezvoltată".

Sistemul occidental îşi are epicentrul în Statele Unite ale Americii. El nu este de esenţă politică sau etatistă, ci provine din mobilizarea mondială a unor puterilor economice. Neglijând personalităţile Statelor, frontierele, religiile, „teoria praxisului“ pe care o instrumentează sistemul occidental rezidă mai puţin în difuzarea unui corpus ideologic sau în constrângere, cât în modificarea comportamentelor culturale, orientate către modelul de viaţă al americanului mediu. Întreaga planetă trăieşte un complex de identificare. Ca şi egalitatea mereu proclamată dar niciodată atinsă, modelul occidental a ascuns multă vreme o logică a alienării.

Civilizaţia occidentală se prezintă explicit ca un ansamblu pur economic al cărui principal criteriu de apartenenţă ar fi nivelul de trai, dar, implicit, această civilizaţie a impus o structură ierarhizată cu două planuri culturale: membrii „clubului“ şi „ceilalţi“, care nu vor fi niciodată altceva decât semi-occidentali şi care nu vor intra niciodată în „club“. De ce? Pentru că ei nu aparţin lumii anglo-americane, care se concepe pe ea însăşi ca epicentru al Occidentului. Astfel, civilizaţia occidentală, în numele dominantei sale anglo-americane, respinge ea însăşi orice identificare cu cultura europeană, în special cu componentele latine, germanice, celtice sau slave, ale acesteia din urmă. Dar această dihotomie poate fi dusă şi mai departe: în măsura în care civilizaţia occidentală exprimă pe deplin proiectul american (unde America apare ca o entitate construită prin refuzul Europei), esenţa civilizaţiei occidentale înseamnă ruptura cu cultura europeană, pe care se răzbună acum digerând-o prin etnicid cultural şi prin neutralizare politică.

Neo-colonialismul occidental, aşa cum se manifestă prin toate părţile lumii, din Irlanda până în Indonezia, se sprijină în mod esenţial pe ideologia liberală americană, cea care se impune în toate organismele internaţionale. Nu am putea cita lista completă a popoarelor ale căror forme de suveranitate au fost distruse în profitul unei „democraţii“ destinată să integreze aceste popoare în ordinea economică occidentală.

Neo-colonialismul a instituit pericolul dependenţei şi a asasinat prima dintre libertăţi, cea care constă, pentru un popor, în a se guverna după concepţia sa specifică despre lume. Burgheziile locale, formate de Occident, sunt cele care devin instrumentul acestei deposedări politico-culturale. Aici proiectul occidentalizării se întâlneşte cu tendinţa leninismului sovietic de altă dată, care încerca să conducă prin intermediul partidelor comuniste locale.

În scrierea sa „Imperialismul, ultimul stadiu al capitalismului“ (1916), Lenin fonda doctrina care a inspirat dintotdeauna politica externă a fostei Uniuni Sovietice: a utiliza ţările sărace ca masă de manevră contra capitalismului mondial, transformându-le în obiecte ale istoriei revoluţiei. Identică în această privinţă cu liberalismul occidental, ideologia leninistă a subordonat şi ea independenţa popoarelor europene sau extraeuropene proiectului ei universalist. Leninismul, care nu reprezenta altceva decât un occidentalism întors pe dos, şi mai găunos, nu viza alteritatea naţională şi nu putea accepta naţionalismul popoarelor decât ce pe un instrument provizoriu în serviciul aceluiaşi proiect ca şi cel al occidentalismului: o civilizaţie mondială omogenă şi fondată pe economic. Karl Marx însuşi a anunţat această înrudire între leninism şi liberalismul occidental (ideologii surori, rivale, care se respectau reciproc). În „The british rule in India“ şi în „The future results of british rule in India“ (1853), Marx felicita faptul că „dominaţia britanică a demolat complet cadrul societăţii indiene“ şi că „această parte a lumii, rămasă inferioară, va fi anexată lumii occidentale“. Căci, pentru „socialism“ ca şi pentru liberalismul occidental nu există un mai periculos obstacol decât societăţile tradiţionale.

*

Pierderea identităţii culturale care îi ameninţă pe Europeni, ca şi tentativa de a-i face să-şi uite originile lor – şi în special originile lor greceşti, „homerice“ – constituie riscul cel mai mare care ne face să ieşim din istorie, şi să perpetuăm lângă noi un etnocid definitiv, cu o şi mai redutabilă eficacitate decât neutralizarea politică şi militară sau colonizarea economică ale căror victime suntem toţi europenii.

Una din dogmele universalismului iudeo-creştin cele mai periculoase pentru identitatea popoarelor este cea a unităţii umanităţii, gândită ca o substanţă metafizică. Această *idee a umanităţii unice* (înţeleasă ca o adiţie de indivizi – fii ai unuia şi aceluiaşi Dumnezeu – Tatăl în faţa căruia trebuie să-şi repudieze apartenenţele „anormale“ şi considerate provizorii) provine dintr-o viziune biblică a omului, în mod clar etnocidară şi totalitară.

Demersul biblic implică o concepţie a lumii în care absolutul este determinant în raport cu reprezentările particulare. Acest demers, absolut contrar viziunilor despre lume ale păgânismelor europene, este astăzi contrazis în ansamblu de biologie, antropologie şi de fizică. Atât în cartea Genezei, cât şi în învăţămintele Părinţilor Bisericii, trebuie să decelăm originea acestui mit etnocidar al unităţii genului uman, şi cel al arhetipului omului universal.

Dacă Occidentul este etnocidar, asta se întâmplă pentru că este prozelit şi pentru că acest prozelitism este un tragic produs al vechiului dinamism expansiv al Europenilor (colonialismul) şi al universalismului iudeo-creştin. Civilizaţia occidentală, care se doreşte o învăţătură morală adresată tuturor, o pastorală, a început mai întâi să deculturaze Europa prin creştinare. Loc al acestui etnocid inaugural, nu este de mirare că această Europă occidentalizată cu prelungirile ei târzii (SUA şi URSS) îi face şi pe alţii să devină victime ale aceluiaşi etnocid căruia i-a căzut victimă ea însăşi.

Dar, de când *Occidentul, devenit planetar, s-a întors contra Europei* care i-a fost pământ natal, putem spune că Europenii asistă la cel de al doilea etnocid dirijat contra lor. Primul a fost cel provocat de creştinism, prin importarea unei mentalităţi străine păgânismului local; cel de al doilea este cel operat de occidentalizare, de mondializarea actuală, cu logica dublă a distrugerii finale a identităţii: societatea multirasială şi americanizarea.

Primul etnocid, cel al implantării creştinătăţii, nu a fost aşa de grav, pentru că epoca religioasă a creştinismului a fost un sincretism de valori păgâne şi biblice. Europa „creştinată rămânea, totuşi, Europa. Cel de al doilea etnocid, dimpotrivă, ne apare ca o pierdere de identitate europeană radicală pentru că o subjugă un iudeo-creştinism ideologic, adică esenţa însăşi a biblismului: construcţia Bisericii universale sub forma laică a societăţii mondiale dezrădăcinate.

*

Vocaţia Europei, de care ţin onoarea şi demnitatea ei, este aceea de a fi ea însăşi; şi nu va fi aşa decât implantându-se puternic în tradiţiile ei pentru a oferi lumii modelul unei *a treia civilizaţii*: o civilizaţie „calitativă“ aflată în

totală opoziţie cu civilizaţiile cantitative ale liberalismului american şi ale comunismului sovietic de altă dată. Dictaturilor reunite ale individualismului şi masei, civilizaţia europeană le poate opune o viziune organică, anti-cosmopolită şi non-mecanicistă despre om şi despre societate.

În centru: noţiunea de comunitate, cea care înrădăcinează şi integrează individul, holon-ul („întreg", în limba greacă veche) cel mai elevat, apoi pe cel cu adevărat imperial (Europa), şi pe cel mai intim holon (familia). Numai aşa pot fi conciliate respectul diferenţelor între persoane şi unitatea comunităţilor, respectul specificităţii fiecărei naţiuni şi unitatea-la un nivel de suveranitate superior-a Europei.

Pe plan politic mai ales, Europa, recurgând la tradiţia sa elenică şi romană, poate opune simulacrelor de democraţie (cea populară a comunismului şi socialismului marxist şi democraţiei de masă occidentală de tip reprezentativ) *un model de democraţie aristocratică*, niciodată destinat, precum detestabilul prozelitism care a caracterizat comunismul şi care caracterizează şi azi biblismul american, să se impună celorlalte popoare ale lumii drept unul „superior", ci unul care să incite aceste popoare să respingă imitarea democraţiei occidentale şi să regăsească, în acord cu tradiţiile lor, forme proprii de suveranitate şi de guvernare.

După eşecul comunismului, popoarele Estului Europei aşteaptă de la noi un răspuns la apelul lor. Dacă vesticii rămân tăcuţi la aceste chemări, aceste popoare se vor orienta către modelul americano-occidental. Avem datoria să convingem aceste popoare (ale căror culturi au fost poate mai bine conservate decât ale noastre în faţa primitivismul occidental de piaţă, şi a căror înclinaţie către cosmopolitism nu este încă evidentă) că există în afară de comunismul sovietic o altă ieşire decât recursul la capitalismul occidental: civilizaţia europeană. Travaliu de mari proporţii, care presupune din partea noastră, a Europenilor din Vest, să ne regăsim şi să ne redefinim pe noi înşine pentru a suscita şi la fraţii noştrii din Europa Centrală şi de Est o înclinaţie spre redescoperirea esenţei europenităţii. O muncă grea, dar exaltantă.

*

Dacă America este isterică, Rusia dramatică, Europa este tragică. Destinul ei, pecetluit încă din negura timpurilor de surîsul transfigurat al zeului mediteraneean imemorial, Dionysos, este permanent împins către metamorfoze şi către auto-depăşirea propriei sale tradiţii. Ca şi Dionysos, Europa este arbustivă. Esenţa ei, care este energie, îşi schimbă formele cu fiecare perioadă, ca într-o transmutaţie alchimică. Fiecare mare fază istorică a Europei produce civilizaţii şi stări de conştiinţă care, mai întâi, îşi manifestă pozitivitatea lor irezistibilă, ca mai apoi, să fie necesară renegarea lor, pentru ca neobosiţi să putem inventa altceva, deoarece cele deja constituite au devenit negative. Această tragică şi grandioasă fugă înainte este semnul însuşi a geniului, adică indiciul clar al posedării interioare a unui „daimon", această divinitate care îi locuia, în concepţia grecilor, pe cei posedaţi.

Europa este astfel condamnată prin chiar natura ei proprie la ascensiune perpetuă, dar şi la risc, la o constantă învecinare cu moartea. Esenţa Europei este voinţă şi mişcare. De aceea, de vreo trei mii de ani încoace, nici un alt continent nu a produs atâtea forme estetice, atâtea regimuri politice şi tipologii culturale ca Europa, rând pe rând găsind reazem în unul sau altul din ţinuturile ei. Europa rămâne fidelă sensului său profund şi de neclintit, mişcării sale ascendente, voinţei sale de putere, utilizând diferite stiluri ca pe tot atâtea instrumente subordonate ei.

*

Un recurs la tradiţiile străvechi europene, contra prezenteismului american, nu trebie să fie sinonim cu abandonul modernismului, ci cu acceptarea lui, sub forma lui tehnică şi economică. Generaţia noastră are sarcina de a duce la bun sfârşit această ruptură metamorfică care constă în a inventa o modernitate non-occidentală, opusă modelului occidental globalizant de tip american. Nu este întâmplător faptul că o nouă cultură europeană, neo-păgână, şi revolte antioccidentale apar în tările cele mai avansate din punct de vedere tehnologic, în ţările care au fost supuse îndelung americanizării Trebuie reinventată o nouă viziune asupra lumii europene, în care linia de forţă să o constituie alianţă dintre *înrădăcinare* şi *dez-instalare*. O asemenea sinteză este menită să readucă la lumină energii prodigioase. Valorile înrădăcinării, recursul la rituri, la tradiţiile populare, respectul pentru zeii locurilor, dragostea de ţară, grija pentru peisajul local şi pentru mediul înconjurător, grija pentru patrimoniul cultural, faţă de ceea ce am moştenit din trecut, din istorie. Valorile dez-instalării: atitudine de cucerire, cercetare ştiinţifică, aventura dincolo de mări şi de cosmos, voinţa riscantă de a depăşi alte civilizaţi decât cea europeană. Dacă Europa nu va rămâne decât „înrădăcinată" pasiv, îşi va trăda destinul şi va face jocul Occidentului americanizat care abia aşteaptă să ne transforme în papuaşi dezvoltaţi, ghetoizaţi în rezervaţii folclorice, domesticiţi de modelul de viaţă al americanului de rând. Pe de altă parte, „dez-instalarea" nu înseamnă nici nomadism, nici universalismul pretins de Occident. Ea trebuie să indice Europei vocaţia sa mondială: a domina, a face respectate propriile ei legi, fără a coloniza şi a converti alte popoare non-europene, fără a le eradica identităţile specifice pentru a-şi exporta mai facil valorile, cum a procedat Occidentul „universalist" care a propagat o abstracţie, „adevărul unic", o construcţie care doreşte federarea popoarelor prin una şi aceeaşi Lege a cărei origine este monoteismul biblic. Lupta Europei contra acestui Occident americanizat este războiul dintre Legea Dumnezeului Unic, cel-din-afara-lumii, şi zeii civici şi politici, zei ai cerului şi ai pământului, zei ai patriilor carnale, bogaţi în această complementaritate simbolizată de cuplul grec Dionysos-Apollon. Lupta dintre viziunile despre lume urmează acest război între divinităţi. Când te afli în întuneric, ce altceva poţi face decât să afirmi posibilitatea luminii: *„Noi, europenii, vrem*-spune Alain de Benoist-*un nou început, opunând Credinţa Legii biblice, legitimitatea voinţei, care tinde spre putere, exaltării servitudinii şi umilinţei, dorinţa de a face istorie sfârşitului istoriei"*.

IEŞIREA DE SUB TUTELA AMERICANĂ

(Ce înseamnă un bloc continental european, de la Atlantic până în Eurasia, într-o viitoare lume multipolară ?)

Bogdan Ioan Matei

Analizele asupra echilibrului puterilor la nivel mondial, la sfârşit de mileniu, sunt evasiunanime atunci când identifică o lume unipolară, gravitând, fatalmente, în jurul singurei superputeri care îndeplineşte toţi parametri incluşi într-o atare definiţie: Statele Unite ale Americii. Dincolo de orgoliile, vanităţile ori nostalgiile altor actori ai mapamondului, rămâne evidenţa unei Americi care, în temeiul superiorităţii sale economice, tehnologice şi militare, şi-a asumat rolul de jandarm mondial, egocentric şi intratabil. Dacă rolul de lider internaţional a revenit Statelor Unite cumva de la sine, în urma falimentului multilateral al blocului comunist, ceea ce a dus la dispariţia vechiului co-dominion sovieto-american, preservarea acestei poziţii de lider a devenit imediat capul de agendă al strategiilor yankee. În 1992, „New York Times" cita două rapoarte, unul redactat de Pentagon şi celălalt redactat de un grup independent de experţi în relaţii internaţionale. Concluziile lor atestau că, în viitor, pentru menţinerea hegemoniei americane, sunt necesare două opţiuni fundamentale: împiedicarea apariţiei unui sistem de securitate

exclusiv european („care ar putea destabiliza NATO")[1] şi „menţinerea deliberată, cu orice preţ, a disoluţiei fostei URSS şi chiar eventuala accentuare a acesteia, pentru a evita constituirea unei forţe mondiale în Rusia sau în jurul ei."[2]

Paul-Marie de la Gorce[3] apreciază că situaţia actuală diferă de oricare moment istoric anterior, din antichitate încoace, pentru că este prima oară când în istoria universală avem de-a face cu un singur imperiu, a cărui supremaţie nu este contestată de nimeni, deşi germenii unui eventual asalt asupra lui apar, într-o formă insuficient articulată, în cel puţin patru spaţii geo-politice: Europa, Comunitatea Statelor Independente, China, Lumea Islamică. De la Gorce crede că, cel puţin ipotetic, doar China răspunde criteriilor necesare accesului la statutul de superputere: spaţiul geografic, numărul şi calitatea oamenilor, poziţia centrală în raport cu aşezarea continentelor, capacitatea nucleară, ritmul ridicat de dezvoltare.

Rusia se află pe o pantă descendentă, iar după ce resorturile revoluţionare şi imperiale ale ambiţiilor sale au dispărut, o eventuală resurecţie este incertă, din cauza îmbătrânirii populaţiei, a inegalităţilor sociale insuportabile, din cauza riscului permanent de catastrofe economice, a înapoierii tehnologice şi a multiplicării metastazelor mafiote.

Lumii Islamice îi lipseşte, paradoxal, tocmai factorul coagulant prin care mult clamata comuniune de credinţă să devină o strategie unitară şi coerentă. India şi Japonia îşi vor putea cu greu depăşi handicapurile specifice: dezorganizarea internă, generată de mărimea teritoriului şi de lipsa de omogenitate etnică, în cazul Indiei; sărăcia resurselor proprii şi a debuşeelor comerciale, în cazul niponilor.

Referindu-se la Europa, de la Gorce acuză lipsa de voinţă a europenilor de a construi un pol independent, care să intre curajos în concurenţă cu SUA. Toate iniţiativele, cu paternitate franceză, de la Charles de Gaulle la François Mitterand, de a proiecta o Europă eliberată de sub tutela transatlantică, au eşuat pe fondul descurajării de care au fost cuprinse fostele puteri continentale în urma prăbuşirii lor în lanţ în anii '40, când, rând pe rând, Franţa, Italia, Germania şi Marea Britanie s-au aşezat cuminte sub umbrela americană de teama molohului sovietic. De atunci, clasa politică europeană a rămas încremenită în proiect, perpetuând inerţial credinţa că vechiul continent trebuie să rămână şi astăzi în cadrul fixat de americani, după război.

La rândul lor, Statele Unite au fost întotdeauna favorabile unei construcţii europene imperfecte, pentru că, în aceste condiţii, pe plan economic, Europa ar reprezenta pentru americani o uriaşă piaţă suplimentară şi un receptacul al investiţiilor, convenabil plutocraţiei din Lumea Nouă.

Americanii sunt însă extrem de vigilenţi: ei doresc să submineze orice apropiere politică şi militară între statele europene, care ar putea cândva antrena o emancipare europeană de proporţii, incontrolabilă pentru Washington. Prin urmare, obiectivul lor este o sincronizare progresivă a naţiunilor europene, care să nu pună în discuţie supremaţia yankee pe continent. Extinderea NATO rămâne un proces irelevant din punct de vedere al siguranţei militare şi al coeziunii politice câtă vreme bastonul de mareşal e purtat în exclusivitate în raniţele americane. Frapant este şi faptul că, după încheierea războiului rece, europenii nici măcar n-au încercat să iasă de sub tutela Washingtonului, dovedind fie că au rămas convinşi de necesitatea de a păstra Europa sub sfera decizională americană, fie că, deşi ar gândi la un bloc continental independent şi puternic, neremorcat la traiectoria Statelor Unite, nu sunt încă în stare să îl edifice[4].

A atribui diversităţii culturale şi religioase a Europei vina pentru lipsa de sincronizare şi îndrăzneală, în raport cu jandarmul de peste ocean (ipoteză alimentată de best-seller-ul lui Samuel Huntington despre „Ciocnirea civilizaţiilor") e absolut contraproductiv. Nu incomunicabilitatea confesională între Apusul catolic, Nordul protestant şi Răsăritul ortodox este marea fractură a identităţii spirituale europene, mai ales la sfârşitul unui secol laic, profund decreştinat. Istoria confirmă că, în proporţii covârşitoare, cauzele primordiale ale conflictelor din Europa sunt mult mai lumeşti: pasiuni naţionale, diferende teritoriale, concurenţa pentru zone, mai mici sau mai mari, de pe continent care deţin resurse naturale. În plus, conştiinţa naţională este cea care a primat, în ultimele sute de ani, asupra apartenenţei confesionale: unitatea politică germană a aşezat de aceeaşi parte a baricadei Bavaria catolică şi Nordul lutheran, frustrările înfrângerilor repetate i-au afectat în egală măsură pe ungurii catolici ca şi pe cei protestanţi, iar proiectul edificării Statului naţional unitar românesc s-a desăvârşit în 1918 într-o Românie Mare majoritar ortodoxă şi prin aportul decisiv al patrioţilor transilvăneni greco-catolici.

De aceea, de la Gorce refuză să adere la linia de frontieră trasată de Huntington prin inima Europei. El consideră că România sau Bulgaria ortodoxe au tot atâtea şanse de a se înscrie într-un cadrul european stabil ca şi Cehia ori Ungaria catolice. Nisipurile mişcătoare ale Estului încep nu pe teritoriile fostelor ţări comuniste din spaţiul central şi est european, ci chiar pe vechile posesiuni ale „Imperiului Răului", acolo unde ideologia supranaţională, uniformizatoare, a născut mutanţi geopolitici: o Bielorusie nicicând distinctă de Rusia, o Ucraină divizată între estul

[1] Revista „*KRISIS*", nr. 20/21, cu tema „*L'avenir*", Paris, nov.1997, pg.153.

[2] Idem.

[3] Paul-Marie de la Gorce. Născut în 1928. Scriitor, ziarist, specialist în probleme de politică externă şi apărare. Fost editorialist la „*France-Inter*" şi „*Le Figaro*". Fost membru al mai multor cabinete franceze. A publicat mai multe volume: „*La Republique et son armée*" (1963), „*La France contre les empires*" (1969), „*La politique etrangere de la V-e République*" (1992).

[4] Paul Marie de la Gorce: „*Le XXI-ème siècle sera-t-il américain ?*", „*KRISIS*", NR.20/21, PARIS, NOIEMBRIE, 1997, PG.150/164.

la dispariţia Cortinei de Fier şi până astăzi.

Mai ales că o lungă listă de imponderabile indică şubrezenia hegemoniei americane. Incapacitatea de a-şi impune integral punctul de vedere în mai multe zone, pe care Washingtonul a dorit să le pacifice sau să le supună (din Cuba în Bosnia şi din Somalia în Iran), nu reprezintă decât forma vizibilă a limitelor puterii Statelor Unite ale Americii. Există, în primul rând, o constantă presiune internă pentru ca America să abandoneze uniforma de jandarm mondial. Extrem de grijulii faţă de destinaţia banilor pe care îi dau fiscului, cetăţenii americani sunt tot mai puţin dispuşi să finanţeze expediţiile războinice ale puşcaşilor marini în Golful Persic sau în Balcani. De asemenea, costurile în vieţi omeneşti ale acestor expediţii, interpretate de cetăţeanul de rând prin psihoza Vietnamului, amplifică opoziţia internă. Apoi, aşa cum observa şi Tomas Molnar[5], dificultăţile periodice în economie pot să nu pară foarte grave, dar sunt semnificative pentru o ţară care crede în business mai mult decât în orice altceva. Discursul fostului candidat la Casa Albă, Patrick Buchanan, s-a bucurat de un sprijin neaşteptat atunci când acesta clamase autonomia cetăţenilor şi a consiliilor locale faţă de capitala federală, percepută ca un sălaş al organismelor internaţionale, împânat cu o birocraţie costisitoare şi ineficientă. Entropia internă a Americii e amplificată de popularea centrelor urbane cu subgrupuri sociale până de curând marginale: minoritari turbulenţi, homosexuali exhibiţionişti, secte exotice etc., toţi revendicând-şi „dreptul" la discriminări pozitive. Insecuritatea citadină, şomajul, traficul de droguri, terorismul, radicalizarea treptată a „miliţiilor albe", care acuză guvernul de toate aceste rele cotidiene, pun într-o lumină îndoielnică tocmai coeziunea organismului social american. În sfârşit, soclul ideologic al melting-pot-ului începe să se clatine. Imigraţia continuă nu mai lasă loc mândriei autiste a noilor veniţi de a fi devenit imediat cetăţeni americani. Tot mai numeroase şi mai bine organizate, comunităţile hispanice şi asiatice îşi cultivă cu grijă specificitatea şi refuză să se piardă în malaxorul omogenizării. Fondatorii uniunii, anglo-saxonii, îşi pierd continuu ponderea numerică şi, odată cu valul „discriminărilor pozitive", şi pe cea politică.

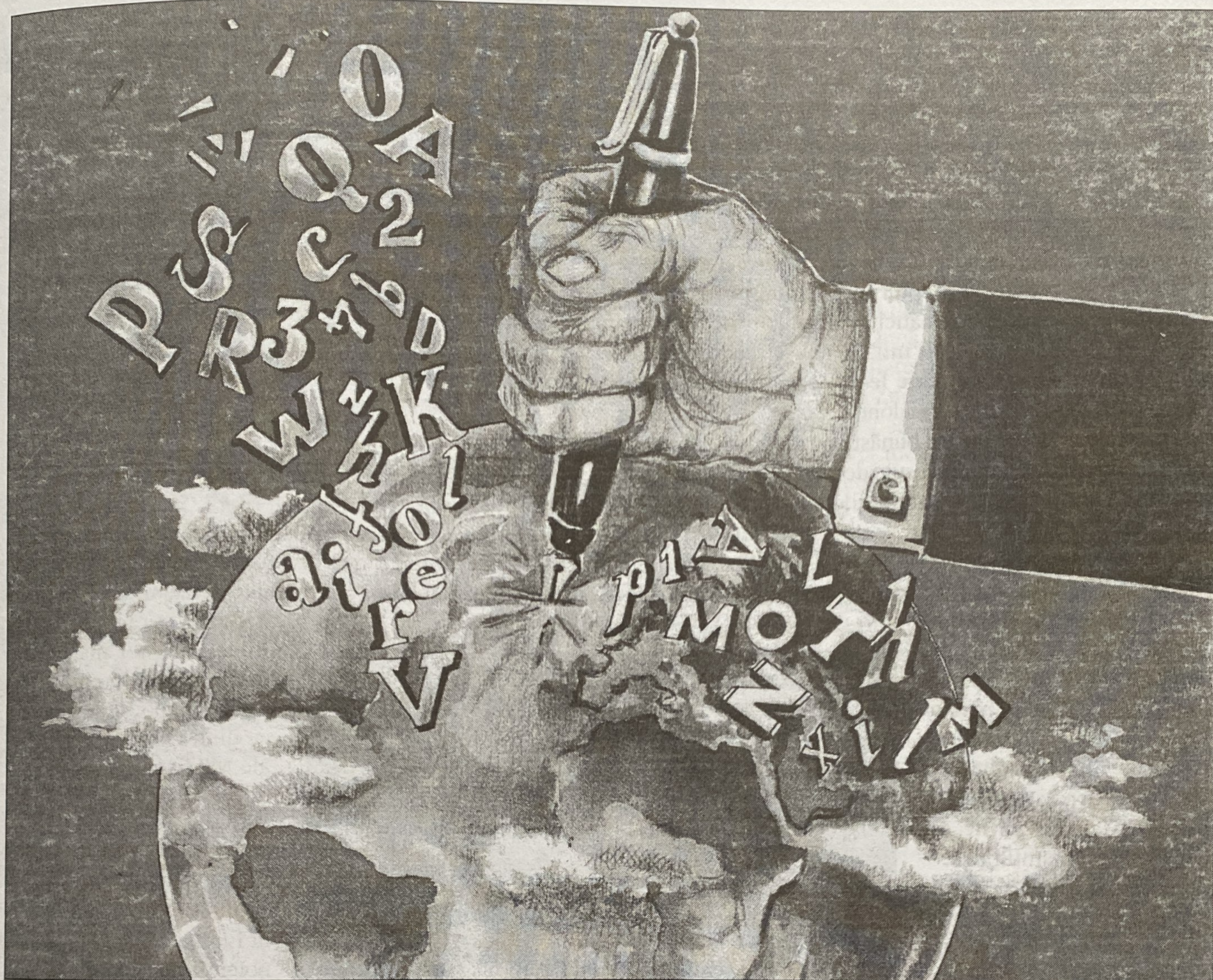
rusofon şi vestul rusofob şi, nu în ultimul rând, o Federaţie Rusă minată de agitaţia micilor naţiuni captive (al căror lider moral pare să fi devenit Cecenia), dar şi de tendinţele centrifuge ale regiunilor geografic mai îndepărtate de Moscova, care, deşi cu populaţie majoritar rusă, preferă să-şi gestioneze singure resursele şi oportunităţile economice. De calmarea acestui Est sălbatic depind până la urmă desăvârşirea unui bloc continenetal eurasiatic şi intrarea Rusiei într-o relaţie de non-beligeranţă cu restul Europei. Aceasta este condiţia sine qua non pentru ca edificarea unui proiect continental integrator să nu rămână un simplu exerciţiu utopic.

Germenii declinului american

Şansa Europei de a se emancipa de sub tutela americană nu s-a risipit definitiv, chiar dacă cancelariile de pe Vechiul Continent au ratat diferite ocazii în acest sens, de

---

[5] Tomas Molnar: Scriitor şi politolog. Născut la Budapesta, în 1921. Profesor la mai multe universităţi americane. A colaborat la publicaţii americane, franceze, engleze, italiene, spaniole, germane. Scrieri: *„L'Europe entre parenthèces"* (1990), *„L'américanologie, Triomphe d'un modèle planetaire"* (1991), *„L'hégémonie libérale"* (1992). Aici, din articolul *„Fin de millénaire aux Etats-Unis"*, în *„KRISIS"*, nr. 20/21.

Comunitatea asiatică

În fața arsenalelor nucleare stocate pe planetă, eventualul succesor al Statelor Unite ale Americii pe poziția de lider mondial nu va fi învingătorul într-un război pustiitor pentru întreaga umanitate (și de aceea improbabil), ci statul care va reuși să încline balanța în favoarea sa într-o competiție a piețelor[6]. Din această perspectivă, formidabila creștere economică înregistrată în deceniile din urmă în Asia de Sud-Est nu poate fi explicată fără să se examineze resorturile ideologice ale acestui proces. Statele din regiune nu ezită să recurgă la protecționism, iar politicile lor economice au fost întotdeauna puternic marcate de naționalism, fie în cazul capitalismuli avansat (Japonia), al reconstrucției rapide (Coreea de Sud), fie în cel al „socialismului de piață“ (China). Practicând un amestec subtil de liber-schimb și protecționism, Asia rămâne continentul aproape complet închis emigrației. Aici se transferă capitaluri, utilaje și uzine, dar oamenii nu trec frontiera. În Singapore, angajarea străinilor e impozitată foarte sever. Japonezii și sud-coreeni se opun și ei emigrației. În plus, așa cum remarca și Alain de Benoist, „în aceste țări, protecția socială nu trebuie asigurată din fonduri publice, pentru că societățile asiatice n-au fost încă devastate de individualismul liberal, astfel că solidaritatea de bază este asigurată în sânul familiei și al clanului“[7].

„Miracolul economic“ extrem-oriental nu poate fi înțeles fără o radiografiere a mentalității culturale. Fostul premier de origine chineză al statului Singapore, Lee Kuan Yew, á construit o întreagă doctrină pe fundamentul a ceea ce, generic, el numea „valorile asiatice“: prioritatea familiei sau a clanului asupra individului, înclinația firească spre ordine și spre binele comun, o credință de neclintit în virtuțile muncii și ale educației, o capacitate remarcabilă de implicare în acțiuni care necesită efort asiduu. Fără a neglija diversitatea etno-spirituală a regiunii sud-est asiatice, Lee Kuan Yew aprecia că acest cod valoric este numitorul

---

[6] Aceasta este și concluzia studiului economistului francez Eric Bosserelle (n.1961), intitulat „*Vers un conflit majeur?*“/“*KRISIS*“/ NR. 20-21, Paris, 1997, pg. 103/-117.

[7] Alain de Benoist: „*L'Asie face à l'Occident*“, în „*ÉLEMENTS/pour la civilisation européenne*“, nr. 90, noiembrie 1997, pg. 5/-11“

comun al întregii zone, populată nu atât de etnii diferite, cât de *comunitatea asiatică*.

La antipodul liberalismului occidental, „valorile asiatice" nu exaltă individul, ci îl percep ca pe o parte a întregului comunitar, o componentă a cosmosului. Adaptând învățăturile confucianiste la rigorile sfârșitului de secol XX, orientalii au izbutit să edifice o civilizație competitivă în raport cu Occidentul, dar pe temeriuri complet diferite. Acest refuz explicit al modelului occidental explică și reticiența față de „noua religie" a drepturilor omului, pe care, cu o superbie abia disimulată, asiaticii o resping invocând, între altele, și „imaturitatea" ei: mii de ani, ei au evoluat în cadrele culturale proprii, care le-au fost suficiente, și nu văd nici un motiv să le abandoneze pentru a adera la un cod de bune maniere pentru bunăstarea individului luat separat, cod născut acum două sute de ani în Europa. Japonia a asimilat în acest interval abilitățile tehnice ale Occidentului, dar a reușit să le adapteze unui cadru etno-spiritual tradițional, topindu-le într-o sinteză care cu greu mai îngăduie identificarea lor. China maoistă s-a emancipat foarte repede de modelul comunismului sovietic, iar acum practică un „socialism de piață" fără nici o legătură cu experiențele europene de dezvoltarea. Cum remarca și sinologul francez Alain Peyrefitte, în China, comunismul, practic, a dispărut, dar partidul care l-a experimentat și-a arogat și rolul de a ghida cu mână forte trecerea spre un alt model economic. Viitoarea elită a acestui sistem socio-economic sui-generis se recrutează dintre actualii purtători de carnete roșii[8].

Dezideologizarea comunismului chinez, dublată de menținerea unei conduceri autoritare, a eliminat atât riscurile unei paralizii dogmatice, cât și pe cele ale dezordinii generalizate pretutindeni în restul fostei lumi comuniste, după dezgheț. Eficiența superioară pe care o asigură o asemenea formulă poate conduce la adeverirea pronosticurilor tot mai frecvente, conform cărora China va revendica în curând statutul de partener de dialog, pe picior de egalitate, al Statelor Unite ale Americii.

Nu e mai puțin adevărat că dificultățile interne (marile disparități dintre regiunile de coastă și cele din interior, rămase paupere, agitațiile musulmanilor uiguri și insurgența non-violentă din Tibet, contestarea de către generația tânără a modelului politic autoritar) pot întârzia aceste evoluții. Pe de altă parte, „comunitatea asiatică" nu se rezumă la China, deși națiunile din jur vor trebui să accepte superioritatea Beijingului. Speculațiile financiare ale unor „golden boys" occidentali, în frunte cu George Soros, au accentuat sentimentele de adversitate ale asiaticilor față de lumea apuseană și i-au convins că doar cooperarea regională „heterodoxă", concretizată în crearea unei institut monetar regional și a unei monede comune, inaccesibilă speculațiilor „evreilor" (expresia îi aparține lui Mahathir Mohammed, premierul Malayeziei), va permite dezvoltarea, prosperitatea și independența regiunii. Refuzând să devină partener, aspirând la concurență, o Asie profund naționalistă va arunca mănușa unei Europe care se caută încă pe sine...

Cangrenele Islamului

Proximitatea spațială a făcut ca Islamul să pară, pentru europeni, sfidarea prioritară, în următoarea perioadă. François Burgat[9] susține că raportarea la lumea musulmană implică trei niveluri de reflecție: creșterea pathosului islamist în țările arabe, perceput ca o forță de opoziție la regimurile politice laice tot mai uzate, mai lipsite de credit și autoritate; raporturile dinamice dintre cele două maluri ale Mediteranei, unde fostele metropole găsesc tot mai greu un limbaj comun cu fostele colonii; și, în sfârșit, vizibila înmulțire a comunităților musulmane în Europa. Burgat crede că potențiala criză ce s-ar putea naște din aceste evoluții e mai ușor de gestionat decât consideră europenii isterizați de discursul mediatic senzaționalist despre Islam. Europa are toate instrumentele necesare pentru a regla aceste probleme, mai ales că, așa cum sesizase și Paul-Marie de la Gorce, „ipoteza unui Islam amenințător, care ar fi pe cale de a se structura ideologic și strategic pentru a înfrunta Occidentul, e complet nefondată. Pentru a te convinge, e suficient să constați profundele diviziuni care traversează întreaga lume arabo-musulmană. Nu există nici o altă parte a lumii mai cangrenată de conflicte interne; război civil în Algeria, război nedeclarat între Algeria și Maroc, între Libia și Egipt, între Iran și Irak, război deschis între milițiile musulmane libaneze și cele palestiniene. Pentru ca ipoteza înfruntării decisive între blocul creștino-european și cel islamic să fie întemeiată, ar trebui ca măcar ansamblul lumii musulmane să constituie un front unit. Or, suntem departe de așa ceva."[10]

---

8 Alain Peyrefitte: „*La Chine et le XXI siécle*", în „*Éléments*", nr. 90, nov. 1997, pg. 21/30.

9 François Burgat: politolog, specialist în lumea arabă. A petrecut doisprezece ani în Egipt și Algeria. Scrieri: „*L'islamisme au Maghreb. La voix du Sud*" (1988,1995), „*L'islamisme en face*" (1995, 1996), „*La Libye*" (1996).

10 Paul Marie de la Gorce, op. cit.

Închisă sub tutela americană, umbrită de un Orient mult mai dinamic şi îngrijorată de efervescenţa islamică la sud, de dezordinea post-sovietică la Est, Europa nu mai poate reacţiona decât unitar. Formula unităţii sale (dar o altfel de unitate decât cea proiectată la Maastricht, care să o condamne la rolul de anexă economică transatlantică), va trebui aflată în propria-i biografie spirituală şi, implicit, politică.

Maastricht- un proiect incomplet

Pentru că Europa a pretins mereu că îşi gândeşte destinul, Zaki Laïdi sublinia că „a existat dintotdeauna la europeni nevoia de a-şi problematiza viitorul, de a-şi proiecta în lume forţele şi valorile. Prin asta, ei se disting de asiatici, cărora nimic nu li se pare mai straniu decât ideile de finalitate, de adevăr, de curgere“[11].

În peisajul economiei mondiale, compus din regrupări pe criterii geografice ale statelor, Uniunea Europeană este cel mai ambiţios dintre ansambluri. După semnarea Tratatului de la Maastricht, piaţa unică europeană, oficializată în 1993, va fi completată de o uniune economică şi monetară (cu o monedă unică) şi de o uniune politică care, treptat, va trimite la „cetăţenia europeană“. Această logică a integrării ar urma să fie conjugată cu extinderea ansamblului european atât către est, cât şi spre sud.

Această tendinţă îşi află raţiunea în concluzia ultimelor evoluţii de după războiul rece. Ele au confirmat nu doar fragilitatea statului-naţiune, ci şi lipsa de perspective ale unui himeric guvern mondial. Ansamblu complex de popoare, culturi şi etnii diverse, omenirea nu poate constitui o unitate de gândire, de concepţie şi de acţiune, susceptibilă să dea naştere unei republici universale. Între naţiune şi mondial rămâne, prin urmare, regiunea. La scară regională se structurează noi teritorialităţi economice şi, la aceeaşi scară, sunt în curs de apariţie noile unităţi politice, deasupra statelor-naţiuni.

Dar, pentru ca această Europă Unită să îşi depăşească dimensiunea pur economistă, prefigurată reducţionist de Tratatul de la Maastricht, pentru a-şi regăsi vocaţia politică, europenii trebuie să îşi re-inventeze identitatea. Charles de Gaulle o definea astfel: „Suntem de rasă albă, de cultură greacă şi latină şi de religie creştină“. Marja de solidarizare diplomatică a europenilor se suprapune ariei euro-mediteraneene, iar cele două macro-regiuni la care se vor raporta ei sunt: America de Nord şi Asia de Sud-Est.

Dincolo de NATO

Karl Hausofer a prefigurat în anii '40 *o alianţă eurasiatică*. Aceasta urma să regrupeze Spania lui Franco, Italia fascistă, Franţa pétanistă, Rusia şi Japonia. Această entitate continentală gigantică, eurasiatică, urma să fie îndreptată contra puterii talassocratice anglo-americane[12].

Sub o formă actualizată, un astfel de proiect rămâne viabil. Lumea anglo-saxonă şi-a redefinit continuu geometria intereselor, iar raportul de forţe dintre Anglia şi SUA s-a inversat. Fosta metropolă a devenit partenerul privilegiat al fostei colonii care îşi câştigase independenţa printr-o voinţă de ruptură cu Imperiul Britanic. Actualmente, Anglia reprezintă port-avionul intereselor geo-strategice americane pe un eşichier european în care britanicii refuză consecvent să se integreze. Din teamă de a nu îşi pierde vocea distinctă în concertul continental, britanicii preferă, în schimb, rangul de entitate subordonată în dialogul cu Washingtonul. După ce a dispărut imperiul, fostele lor posesiuni, populate majoritar de anglo-saxoni (Canada, Australia, Noua Zeelandă) continuă să joace rolul de piese ale strategiei „Anaconda“, condusă de Washington, strategie care constă tocmai în subminarea, prin diverse metode economico-militare, proiectului unei alianţe eurasiatice imaginat de Hausofer.

Recente dezvăluiri de presă atestă existenţa unui sistem de supraveghere a întregului mapamond prin sateliţi controlaţi de lumea anglo-saxonă şi a căror existenţă fusese ascunsă cu grijă chiar aliaţiilor din NATO.

Paradoxal, americanii au fost deci primii care au pus la îndoială raţiunea de a fi a Alianţei Nord-Atlantice. Washingtonul a preferat să construiască sisteme defensive alternative.

În aceste condiţii, este timpul ca Europa să îşi articuleze o politică proprie de securitate. Ea are de ales între conservarea Alianţei Nord Atlantice, instituţia favorită prin care SUA îşi menţin hegemonia în Europa, şi, respectiv, consolidarea şi treptata extindere spre estul continentului a Uniunii Europei Occidentale, structură militară până acum complementară, subordonată, la NATO. Uniunea Europei Occidentale va putea mai uşor integra ţările Europei centrale şi răsăritene decât Alianţa Nord-Atlantică, a cărei extindere Rusia continuă să o considere inacceptabilă. Euro-corpul franco-german este deja operaţional, iar, de curând, alte două structuri similare s-au născut: Euroforce şi Euromaforce. De asemenea, colaborarea între mai multe state europene privind explorarea spaţiului cosmic şi plasarea sateliţilor a debutat promiţător. Deşi nu este decât un început, semnele unei înlocuiri a NATO cu o structură militară exclusiv europeană există. Fireşte, ideea dublării aparatului militar al NATO cu un sistem european de securitate pare lipsită de logică, fiind prea costisitoare. Aşa cum sugerează Louis Sorel, cu timpul, toate structurile militare continentale, puse astăzi la dispoziţia NATO, trebuie trecute sub comanda Uniunii Europei Occidentale[13]. Dacă UEO va deveni doar braţul înarmat al Uniunii Europene, vocaţia sa integratoare se poate pierde, fiindcă va fi grevată de disparităţile economice dintre Occidentul prosper şi Răsăritul aflat în tranziţie. O Europă Integrală, pe palierele politic şi militar, o poate precede, însă, pe cea economică. Astfel, s-ar putea asigura tocmai stabilitatea fără de care o dezvoltare economică ulterioară a continentului rămâne incertă.

---

[11] Zaki Laïdi *"Un monde privé de sens"*, ed. Fayard, 1994.
[12] Karl Hausofer *"De la géopolitique"*, ed. Fayard, 1986.
[13] Louis Sorel- *"Éléments pour une pensée-monde européenne"* în *"Synergies européennes"*, 1996, Bruxelles, suplimentul revistei *"Vouloir"*

Calmarea Estului sălbatic

Sorel opinează că structurarea în jurul Rusiei a Comunității Statelor Independente nu afectează interesele națiunilor europene. Moscova a acceptat ieșirea țărilor baltice de pe orbita ei, recunoscându-le apartenența la familia europeană. De asemenea, ea deține în Siberia resurse naturale enorme, la care capitalul nord-american și cel extrem-oriental nu au astfel acces. Citându-l pe geopoliticianul britanic Halford Mackinder, Louis Sorel amintește că Siberia poate fi percepută drept „inima lumii" (Heartland-ul)[14].

Deși poate suna exagerat, nu e mai puțin adevărat că Siberia este o zonă-pivot, de unde pot fi controlate toate mișcările maritime și aeriene în Oceanul Atlantic și Pacific. În sfârșit, CSI împiedică apariția unui nou pol islamic, cel turanian-sunit, care ar putea constitui complementul periculos al desenului schițat deja de polii arabo-sunit (Irak, Siria, Libia) și cel irano-șiit.

Deocamdată, handicapul major al Europei constă în dificultatea pe care o întâmpină atunci când dorește să găsească un interlocutor credibil și coerent în Rusia. După ce kremlinologii nu au putut anticipa dezintegrarea URSS-ului, analizele actuale occidentale nu se mai hazardează să ofere prognoze sigure asupra erei post-Elțân. Imprevizibilă și mefientă, Rusia nu a fost niciodată un partener comod pentru Europa. În plus, traumele provocate de trupele Moscovei sovietice în țările din estul și centrul continentului nu se vor vindeca prea curând. Formula unui parteneriat cu Rusia nu a fost încă aflată, dar este sigur că, odată descoperită și articulată cu sinceritate de către ambele părți, se poate ajunge la un sistem de securitate exclusiv euroasiatic.

O asociație de națiuni

Emanciparea economică, politică și militară a Europei nu e posibilă fără o prealabilă emanciapare ideologică și culturală. Doar recuperarea unui cod valoric comun, în numele căruia să poată fi trezit sentimentul de solidarizare pe întregul continent, va putea imprima integrării forța de care are nevoie. Or, câtă vreme, pentru Occident, Europa va însemna doar propria lui colonie, iar pentru națiunile din centrul și estul continentului integrarea va însemna doar pastișarea stilului de viață occidental, dependența psihologică față de SUA se va perpetua. Guillaume Faye avertizează că, acum, „civilizația occidentală" se prezintă ca un ansamblu pur economic, al cărui principal criteriu de apartenență ar fi nivelul de trai; dar, implicit, această civilizație își acordă o structură ierarhizată pe două niveluri culturale: membrii „clubului" și „ceilalți", care nu vor niciodată decât niște semi-occidentali (...) pentru că nu aparțin lumii anglo-saxone, care se consideră pe sine epicentrul Universului.[15]

Pentru ca viitoarea construcție europeană să nu se clatine deasupra unei temelii nesigure, avertismentul lui Faye trebuie asimilat cu deplină responsabilitate: „Neo-colonialismul occidental, așa cum se manifestă el în întreaga lume, se sprijină în esență pe ideologia liberală americană, care s-a impus în organismele internaționale. E fără sfârșit lista popoarelor ale căror forme proprii de suveranitate au fost distruse în folosul unei «democrații» destinată să integreze aceste popoare în ordinea economică occidentală, de piață. Neo-colonialismul a instituit cea mai cumplită dintre dependențe și a asasinat prima dintre libertăți, cea care constă, pentru un popor, în a se guverna după propria sa concepție asupra lumii"[16]. Astfel încât, conchide Faye, doar etno-naționalismul va putea rupe năvodul neo-colonialismului occidental.

Conform lui François Perroux, națiunea, realitate vie și dinamică, devine una dintre sursele de energie esențiale pentru restructurarea societății mondiale și a economiei sale. Conștientizând propriile limite, națiunile pot consimți să se asocieze în proiecte colective de infrastructură, de investiții, de difuzare a produselor și veniturilor. În măsura în care aceste națiuni asociate vor încuraja transferul reciproc de responsabilități și de drepturi, va apărea un parteneriat onest, ce nu se va mai construi spontan, în funcție de interesele de moment[17].

Asociațiile de națiuni sunt, practic, posibile din punct de vedere geopolitic. Fiecare macro-regiune planetară va putea astfel da naștere unei comunități de interese politice, sprijinită pe o relativă înrudire culturală, pe o relativă omogenitate etnică și istorică și pe factorii economici care fac posibilă o dezvoltare autonomă, fără a recurge la cerșetoria de la organismele financiare internaționale.

Guillaume Faye demontează prejudecata conform căreia culturile nu ar mai putea comunica între ele (și, implicit, corolarul acesteia, după care două naționalisme sunt ireductibile). „Comunicând între ele prin referentul comun, care este civilizația occidentală, culturile stabilesc în realitate o pseudo-comunicare" – nuanțează eseistul francez. Acest referent comun alienează personalitatea celui care îl utilizează. Popoarele se cunosc din ce în ce mai prost, în ciuda exploziei rețelelor de comunicare în masă. Culturile nu mai comunică între ele și nu se mai îmbogățesc reciproc, fiincă utilizează un esperanto infra-cultural americano-centric care aparține întregii lumi și nimănui. Supuși acelorași moravuri lingvistice, vestimentare ori alimentare, oamenii nu mai pot percepe specificitatea celuilalt, atunci când aceasta mai există.

Pentru a-și recupera valorile autentice, din împletirea cărora să își redescopere numitorul comun, europenii trebuie mai întâi să se elibereze de proiecte birocratice uniformizatoare și cu paternitate non-europeană. Rădăcinile etnice ale fiecăruia pot fixa mult mai bine solul european comun, pe care vor crește, cu egală îndreptățire la afirmare, valorile culturale ale fiecărui popor. Seva Europei viitoare se va trage tocmai din diversitatea ei spirituală și din unitatea ei organică.

---

[14] idem.
[15] Guillaume Faye: *"Pour en finir avec la civilisation occidentale"*, în *"Éléments"*, nr. 34. Aprilie-mai 1980, pg. 5-11.
[16] Idem.
[17] Idem.

Christopher Cocker este şef al catedrei de realţii internaţionale la London School of Economics. Este de asemenea director consultant la Institutul European al Apărării şi Studii Strategice din Londra. Susţine cursuri despre NATO şi probleme de Securitate. Este autorul a mai multor cărţi printre care „Războiul şi secolul XX', „Conştiinţa neoliberală şi războiul" şi a prefaţat cartea lui Oswald Spengler „Declinul Occidentului".

„IDEEA DE EUROPA"

Cristopher Cocker

Se afirmă deseori că diviziunea Est-Vest se datorează, printre altele, şi discrepanţelor de ordin tehnologic dintre cele două părţi ale Europei, fapt considerat de mulţi drept un obstacol al noilor proiecte de unificare a continentului. Tehnologia nu este un motiv suficient pentru ca oamenii să se considere europeni. Tradiţiile şi culturile popoarelor au însemnat mult mai mult pentru europenii din secolul al XVIII-lea.

Mult mai important este că occidentalii au fost primii care au avut un sistem statal („state system"), în care puterile erau împărţite, şi că tot ei au fost cei care au inventat conceptul de stat naţiune („nation state"). Acest concept de „state system", care provine din Epoca Luminilor, subliniază ideea de raţionalitate pe care societatea o poate planifica cu scopul de a împărţi raţional structurile statului. Identificarea lor cu acest „state system" i-a făcut pe europeni să se perceapă ca fiind europeni. Cheia acestei planificări raţionale – ceea ce noi numim societatea civilă – le-a permis pentru prima dată în istorie cetăţenilor să fie cetăţeni şi soldaţilor să fie soldaţi; ei şi-au împărţit efectiv funcţiile între ei. O societate civilă nu era numai o societate a statului, în care existau diferenţieri ale funcţiilor, dar şi ceva ce era numită societatea civilă a Europei, pentru că în Europa acum existau anumite legi, obiceiuri, se ofereau anumite drepturi, existau anumite convenţii care trebuiau respectate. Acesta este, deci, motivul pentru care europenii se simt specific europeni. Vreau să adaug că în această societate civilă este important dreptul la proprietate pe care oamenii îl respectă.

Conceptul de societate civilă a fost valabil în Occident până la sfârşitul secolului al XIX-lea. El a revenit odată cu primul război mondial-cel mai mare cataclism care a afectase până atunci continentul european. A fost pentru prima dată cînd europenii au trebuit să înveţe faptul că nu prea se plac unii pe alţii, faptul că doreau să se ucidă între ei, dar şi pe cei care nu erau europeni. Între 1914-1916, şase mii de oameni mureau ucişi în fiecare zi de fraţii lor europeni. Tehnologia cu care se mândreau occidentalii era folosită în 1914 împotriva tuturor europenilor. Nu tehnologia a fost cea care a declanşat războiul, ci occidentalii au încercat la sfârşitul secolului al XIX lea să folosească tehnologia unii împotriva celorlalţi; tehnologia, pe care ei considerau că o ţară civilizată nu o poate folosi împotriva altei ţări civilizate (vezi gazul otrăvitor folosit în luptele franco-germane din 1915). Aşa s-a continuat şi în secolul XX.

Dacă studiem cum s-a format conştiinţa europeană modernă, vom putea observa că ea s-a format şi printr-o mutaţie la nivelul conştiinţelor colective şi istorice ale popoarelor europene, în funcţie de participarea sau neparticiparea lor cu trupe la primul război mondial. Aceasta este una din probele decisive ale europenităţii. Dacă vreţi să ştiţi de ce norvegienii s-au opus de două ori integrării lor în Uniunea Europeană, cauza este aceea că ei nu au participat la prima conflagraţie mondială. Acest lucru l-am descoperit eu însumi când am predat istoria la Oslo, aflându-mă acolo în timpul primului referendum. Nu este de mirare că peste atâţia ani fiii celor de atunci (din timpul primului război mondial) s-au opus integrării Norvegiei în Uniunea Europeană. Deşi, Norvegia aparţine geografic, etnic, social şi cultural Europei, în conştiinţa lor ei nu se simt europeni, ci doar occidentali. În cel de-al doilea război mondial, ei au fost „salvaţi" de sub ocupaţia germană de americani. Fără Statele Unite ale Americii, norvegienii nu ar fi fost o ţară"independentă", societatea americană fiind aceea cu care ei s-au identificat cel mai mult. Iată de ce NATO este singura instituţie care contează pentru norvegieni. O altă ţară de care Norvegia se simte legată este Marea Britanie. În 1971, când trebuia să adere la Piaţa Comună Europeană, Norvegia a anunţat că nu o va face decât dacă va adera şi Marea Britanie. Această relaţie cu Marea Britanie se datorează tot relaţiei specifice cu Statele Unite („Atlantic Connections"), pentru că britanicii sunt mult mai influenţi în SUA, fiind principalul lor partener european. Norvegia nu face parte din „ideea unificării europene", aici trebuind să se facă o distincţie între această idee şi noţiunea de Europa.

Europa se va schimba. Acest lucru se va petrece datorită transformărilor sociale şi economice ale lumii întregi. Ideea de Europa-văzută ca un întreg-de după răz-

boiul rece este diferită de cea de dinainte de căderea Zidului Berlinului. Cele două state-cheie care au contribuit la o reconversie a conceptului de Europa sunt Franța și Germania.

Ceea ce înțeleg francezii prin „ideea de Europa" actualmente are rădăcini tot în șocul primului război mondial. Atunci ei au înțeles că nu-și pot permite să ducă de unii singuri un război nesfârșit cu Germania. Această revelație le-a apărut cu și mai mare claritate în 1940, când au făcut tot ceea ce au putut (acceptând chiar ocupația) ca să evite un război cu Germania, pentru că știau că prețul unei posibile victorii asupra germanilor ar fi fost inacceptabil de mare pentru ei. De atunci, francezii au trebuit să se obișnuiască să coexiste cu Germania pe continent, acceptând ideea că ambele țări au și o identitate comună europeană.

La rândul ei, Germania este conștientă de faptul că a provocat în 1945 lungul proces de divizare al continentului sub tutela a două superputeri (URSS și SUA). Așa se explică faptul că până și naționaliștii germani (ca Franz Josef Strauss, spre exemplu), care până în 1950 erau foarte mândri că erau numai germani, după 1950, în discursurile lor, țineau să precizeze că germanii trebuiau să fie și europeni, adică să se comporte ca o putere europeană printre alte puteri europene. În Marea Britanie, nu veți găsi un singur politician care să rostească asemenea discursuri. Cauza pentru care britanicii sunt atât de reticenți („reluctants") la a-și declama apartenența europeană, este faptul că ei nu se simt solidari cu această nouă ideologie franco-germană a unificării Europei. Iarăși, diversele viziuni istorice despre Europa ale eropenilor, aflate în conflict, constituie un punct de ruptură, adică obstacolul în calea unei Europe „de la Atlantic la Urali".

Unde a dus occidentalizarea?

În anii 1950-1960 vest-europenii au ajuns la concluzia îngrozitoare că nu era posibil, după atâtea războaie provocate de tendințele expansioniste, să continue cu proiectul de occidentalizare a lumii; au înțeles atunci că Japonia, China, America Latină nu vor putea deveni copii fidele ale Europei. Europocentrismul fusese până în secolul XIX o componentă esențială a identității europene. În numele lui, întreg globul trebuia „europenizat", făcut să se asemene Europei Occidentale. Acest proces a născut ulterior colonialismul. Toată lumea non-europeană trebuia transformată în colonii ale Occidentului, pentru că el reprezenta în viziunea vest-europenilor ideea universală de civilizație. După al doilea război mondial, ideea universală de europenizare (de fapt de vest-europenizare, adică de occidentalizare) a făcut loc americanizării. Astfel, occidentalizarea a atins a doua ei vârstă, vechiul „europocentrism" devenind după a doua jumătate a secolului XX „americanocentrism".

Pentru francezi în special, aceasta era mai mult decât orice altceva, o amenințare la adresa culturii și istoriei lor. Deci, problemele cu care avea să se confrunte Franța după 1945, erau Germania și Statele Unite. Dacă era ușor să se înțeleagă cu Germania, cu Statele s-a dovedit a fi o problemă de rațiune. În același timp, francezii erau îngrijorați de sovietizare, deși Franța a avut relații speciale cu Rusia până în 1890. Dar francezii se temeau cel mai mult de puterea economică a Germaniei și de influența culturală americană. Germania, la rândul său se simțea mult mai amenințată militar de Uniunea Sovietică decât de Statele Unite, însă, față de aceasta din urmă superputere, germanii manifestând doar o „teama pacifistă" că Statele Unite ar putea să rămână pentru totdeauna o superputere cu influență decisivă în Europa, pentru că americanii sunt mult mai preocupați decât orice altă putere europeană de ceea ce se întâmplă cu Japonia și China, pentru că din punct de vedere economic secolul XXI pare să le aparțină tot americanilor. Numai că acesta este, după părerea mea, o citire greșită a viitorului, și ea nu se întemeiază pe o cultură politică cu adevărat europeană. Această viziune a condus la introspecție și defensivă, la producții necompetiționale, la teamă față de noile puteri economice ale lumii. Toate acestea eu le numesc *elemente negative ale conștiinței europene*. Ele stau la baza unei lipse de ambiție a europenilor, ceea ce este neobișnuit pentru că cea mai ambițioasă și cea mai dinamică parte a lumii (și cu bune și cu rele), în ultimii 250 de ani a fost Europa, prin ceea ce a realizat pentru ea și pentru alții. Aceasta, cred că este cea mai mare provocare la care trebuie să facă față Europa (Vest plus Est) la sfârșitul acestui secol: să se redescopere ca cea mai mare entitate economică a lumii. Și aceasta pentru că occidentalii nu sunt încă împăcați cu ideea că sunt doar o parte a Europei. Iată de ce cred că și Estul trebuie să facă față acestei provocări. Depinde de țările foste comuniste dacă pot convinge în următorii 10-15 ani că sunt europene, nu numai geografic și cultural, ci și prin faptul că pot percepe forța viitoarei Europe din care și ei fac parte.

Europa Unită fără adeziune populară?

Aș vrea să subliniez incapacitatea Europei de a transforma o idee în ideologie (ideologie nu în sensul de doctrină de partid, ci în sensul de viziune generală asupra lumii). Ideea de Europa era o problemă de cultură politică în Franța, Germania și Anglia anilor '50-'60. Liderii politici și ai concernurilor industriale din aceste țări doreau ca Europa să fie casa lor. Din păcate în aceste state, foarte rar s-a ajuns, pornind de la această idee, la nivelul unor dezbateri populare. Singurele excepții sunt Germania și Italia (Italia mai ales pentru că este o țară divizată, cei din nord au mai multe în comun cu Beneluxul și cu Franța, iar Tirolezii se simt foarte germani, față de cei din Napoli sau din Sicilia) Provocarea politicii italiene actuale este ca Italia să rămână ca națiune, în timp ce unele partide vor ca această Italie Unită să dispară.

Germania a fost interesată de ideea de Europa, chiar la nivel popular (chiar dacă și Germania a fost di-

vizată în Est şi Vest, comunismul şi capitalismul se întâlneau acolo pe unul şi acelaşi front). Europa era un element important în conştiinţa populară germană, ceea ce nu se întâmpla nici în Franţa şi nici în Anglia.

Nu există o opinie publică europeană bine constituită. A existat întotdeauna pentru majoritatea liderilor europeni o teamă de opinia publică, aceştia considerând că oamenii sunt fie prea proşti, fără imaginaţie, fie dezinteresaţi faţă de celelalte popoare europene pentru a aprecia în mod just ce înseamnă ideea de Europa. Dacă ideea de Europa nu se transformă într-o ideologie populară, suscitând adeziunea popoarelor Europei, procesul integrării europene nu va merge prea departe. Acest lucru este valabil şi în ceea ce priveşte popoarele Estului Europei, următoarea etapă care le aşteaptă pe acestea necesită schimbarea mentalităţilor atât economice, cât şi politice.

Soldat german din primul război mondial.
Momentul înfrângerii.

Germania?

Incongruenţele, sau dacă vreţi disfuncţiunile proiectului Europei Unite, ţin nu atât de faptul că memoria istorică rămâne un factor determinant, ci pentru că Europa este încă alcătuită din popoare care au propriile lor prospecţii istorice. Să luăm exemplul Franţei. Aceasta a fost forţa conducătoare („leading force") a procesului de integrare europeană. Se consideră că mişcarea de rezistenţă franceză, radical anti-germană, din timpul celui de-al doilea război mondial a fost o precursoare a integrării europene. Eu nu sunt de acord cu această idee. Dimpotrivă, eu cred că primii pro-europeni francezi au fost aceia care au găsit bazele colaborării cu Germania, chiar în timpul celui de-al doilea război mondial, primii care au găsit termenii ca Franţa şi Germania să trăiască în aceeaşi lume, termeni care să le permită să coexiste. Din nefericire, termenii impuşi de Reich, prin Hitler, nu au putut fi acceptaţi de democraţii francezi sau de cei care erau pro-europeni, iar ocuparea Franţei de către Germania explică totul, ceea ce pentru francezi a însemnat, de fapt, cea mai mare catastrofă din istoria lor modernă:o mare putere ocupată de Germania. Extinderea colaborării este importantă, dar relevă de asemenea tensiunile sociale din interiorul societăţii franceze. După 1930, Franţa era un stat care nu funcţiona, deoarece oamenii erau nefericiţi de ceea ce se întâmpla sub ocupaţie germană. Este cazul filozofului francez Jean Paul Sartre care a devenit prizonier de război. Acesta declarase cândva, lucru care i-a surprins pe francezi, că are mai multe în comun cu Germania în termenii limbii şi culturii. Acesta a fost un şoc pentru francezi.

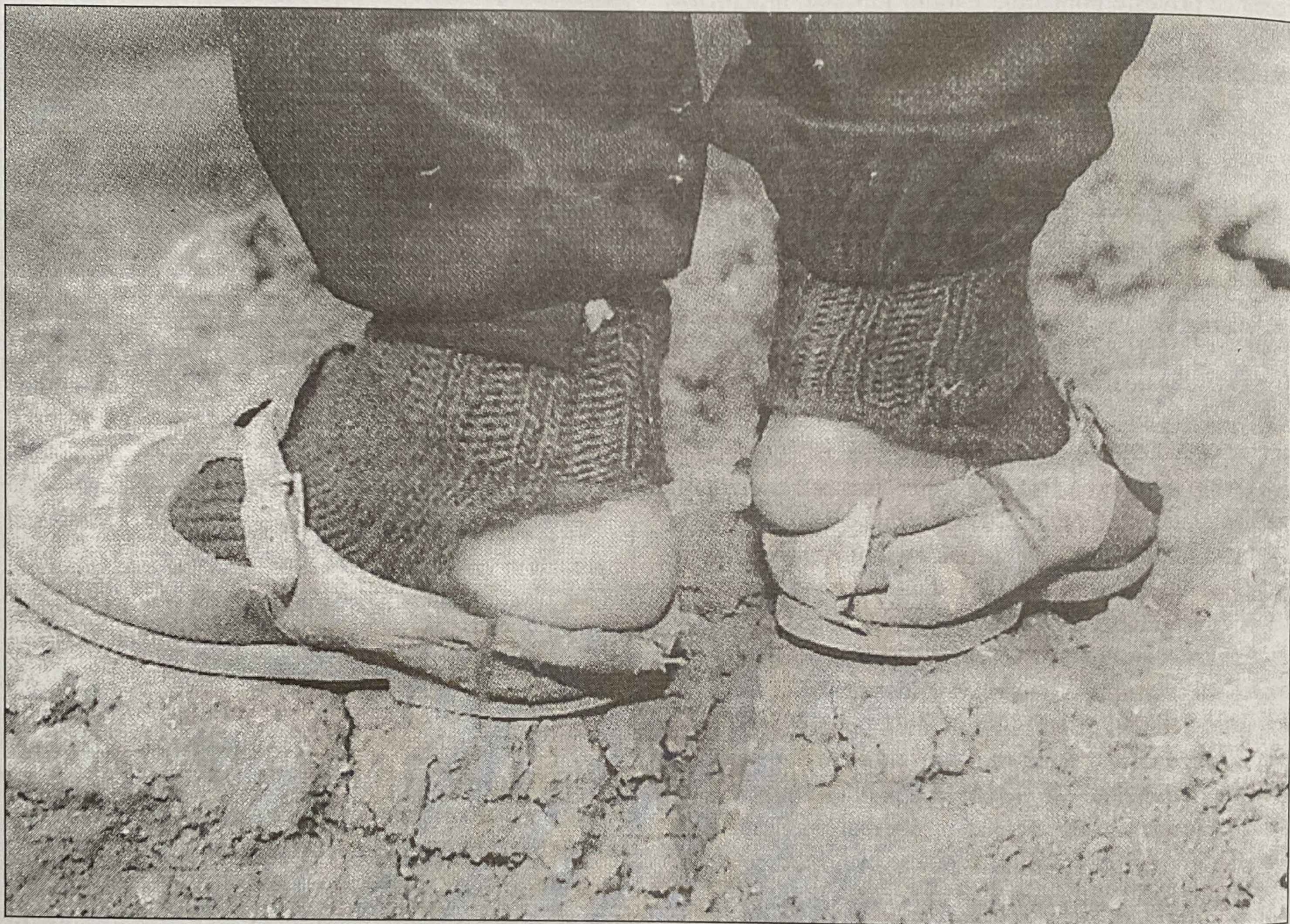
Europa este încă, în prezent, constituită din naţiuni şi nu este „o organizaţie multinaţională". Desigur, Germania nu este singura, cea mai importantă ţară din Uniunea Europeană, pentru că după 1989, acest merit revine clar Franţei, deşi nu este de neglijat ceea ce a însemnat Germania, după unificarea sa. Aş vrea să subliniez câteva puncte pentru care eu consider că Germania va juca un rol important în viitor. În primul rând câteva remarci istorice:

1) Germania a devenit membră a două organizaţii occidentale după 1945: NATO şi Piaţa Comună, dar ea se identifică mai mult cu dimensiunea europeană, decât cu cea occidentală. În NATO, Germania este umbrită de Statele Unite şi într-o oarecare măsură de Marea Britanie. În Europa ea a avut şansa unei relaţii cu Franţa. Este vorba aici de nevoia Germaniei de redescoperire a respectabilităţii, a autorespectului şi a respectului în faţa celorlalte state europene, de câştigare a acestui respect prin acceptarea răspunderii pentru catastrofa care a condus la divizarea Europei în 1945.

2) Germanii sunt de apreciat pentru faptul că au avut voinţa să se reinventeze. Acest termen a fost folosit de Alfred Weber, fratele celebrului sociolog german, Max Weber, în februarie 1945, după ce Germania s-a declarat în mod oficial învinsă: „trebuie să ne reinventăm, dacă vrem să redevenim o ţară importantă în Europa, trebuie să fim văzuţi ca o ţară care reprezintă valorile europene". L-am citat mai devreme şi pe naţionalistul german Josef Strauss, care spunea că : „dacă vrem să mai fim germani în aceste vremuri, trebuie să fim mai întâi europeni" Şi germanii au fost primii care şi-au pus această problemă: a fi german înseamnă să fii şi european.

Estul Europei
Ce fel de viitor ?

BOGDAN GEORGE RĂDULESCU

Viitorul societăţilor din Europa de Est va fi determinat, printre altele, şi de doi factori încă neluaţi în seamă suficient: *o neo-burghezie itinerantă,* în căutare de profit economic maximal în fostele ţări comuniste, cu investiţii minime; apoi, dinspre est şi sud, *un val migrator non-european* (spre exemplu, de originea asiatică sau semitică) respins de ţările occidentale prin intermediul unei legislaţii draconice (este la fel de adevărat că până la căderea Zidului Berlinului, datorită nivelului de trai şi de confort extrem de atractive, societăţile occidentale sunt cele care s-au confruntat până acum cu problema imigraţiei).

Primul factor se înscrie în cadrul aceluiaşi *fenomen de relativă dominaţie economică*, exercitată de Occident în estul Europei şi prin intermediul unor afaceri, de mai mare sau mai mică proporţie, care pot scăpa de sub controlul Statului şi care pot suscita consecinţe grave de ordin economic: evaziune fiscală, plasare de mărfuri calitativ inferioare sau chiar expirate pe pieţele naţionale, fagocitarea unor zone cu resurse de materii prime sau a unor ramuri ale industriilor naţionale. De aici, pot surveni şi efecte negative care ţin de patologia socială.

Sectoarele cele mai afectate vor fi industria mică şi mijlocie care, inexistente în perioada economiei centralizate comuniste, vor trebui să se dezvolte acum direct într-o epocă a *„capitalismului care ia locul statului“* (Michel Albert)[1], cu alte cuvinte să facă faţă marilor tendinţe monopoliste ale transnaţionalelor, în actualul context al hegemoniei unor“ mari feudalităţi economice“, responsabile de apariţia unui *„capitalism neorganizat în termeni de drept“* (Georges Corm)[2]

Expansiunea capitalismului transnațional a creat deja în Occident, prin de-localizări masive, fenomenul șomajului. Numai că, spre deosebire de șomajul din țările lumii a treia sau din fostele țări comuniste, cele care au re-intrat în sistemul capitalist, șomajul din țările dezvoltate permite acumularea unor rezerve de capital din taxa de asistență socială plătită de stat.

Apare o pătură socială pe care o putem califica drept o „middle class", deși, raportată la sistemul de evaluare socială de tip occidental, probabil că acastă pătură nici nu a atins condițiile pentru a putea fi catalogată astfel.

Membrii acestei pături ocupă mai degrabă o poziție socială relativ periferică în țările lor de origine. Ei sunt șomeri, întreprinzători falimentari sau emigranți naturalizați în țările din Occident. Nereușind să se impună în arena competiției economice din Occident, ei constituie o categorie specială de cetățeni occidentali care se „refugiază" temporar în țările foste comuniste pentru a compensa un relativ handicap social și financiar. Ei sunt „refugiații pe motive economice" venind dinspre Occident spre Europa de Est. Aceștia își concentrează veniturile lor minime din țările de origine (dar considerate suficient de mari prin raportare la puterea de cumpărare a est-europenilor) în investiții, cel mai adesea pe termen scurt, în estul Europei care, după prăbușirea comunismului, cunoaște o foame de capital foarte mare, dar, adeseori, păgubitor de neselectivă. Instalată rapid în țările eliberate și de sub tutela economiei centralizate, dar și a autorității statului, această neo-burghezie itinerantă urmărește maximalizarea *cu orice preț* a veniturilor ei, pe care ulterior le poate repatria. Fenomenul are dezavantajul, printre altele, că dezvoltă o economie paralelă a speculei și a evaziunii fiscale. Obținerea de o manieră pompieristică a profitului se face, adesea, în detrimentul legalității. și, mai ales, în detrimentul calității produselor și a serviciilor prestate. Una din șansele acestor *desperados*, în „goana lor după aur" în noul El Dorado est-european, o constituie, printre altele, *incultura consumatorului autohton*. După decenii de cerere maximă și de ofertă aproape nulă în timpul comunismului, consumatorul autohton nu a dobândit capacitatea de selecție minimală; ce să mai vorbim de cea sofisticată, a omologului său din Occident[3]. El confundă orice nou produs de proveniență străină ca fiind calitativ superior unui produs autohton, ceea ce este și nu este adevărat. Astfel, apare un fenomen pe care l-aș numi *bovarismul consumului minimal*. El se traduce printr-o dependență încă foarte mare față de necesitățile de bază, încă neacoperite, combinată cu iluzia că aceste necesități pot fi depășite prin consumarea diversității de mărci și forme publicitare care vin dinspre metropole și invadează mentalitatea colectivă a societăților cu economii de subzistență. Terenul psihologic pentru absorbția mirajului occidental al bunăstării a fost pregătit îndelung de anii frustranți din timpul comunismului.

De asemenea, aventurierii acestui *capitalism de mâna a doua* pot juca în favoarea lor cartea puterii slabe de cumpărare a celor ce trăiesc în Europa de Est. Aceștia din urmă, aflați în imposibilitatea efectivă de cumpărare a produselor de marcă ale unor mari companii occidentale, cele care și-au câștigat renumele pe piața mondială datorită calității ridicate, se vor orienta spre *piața înlocuitorilor*. Iată paradoxul, generat de momentul istoric al interferenței între reziduurile economice ale stalinismului și germenii unui capitalism anarhic: înlocuitorii de investitori strategici invadează piețele est-europene cu înlocuitori de produse comerciale performante. Se ajunge, astfel, și la *compromiterea ideii de piață secundară*.

Efectele sociale nu s-au lăsat mult timp așteptate. Unei fixații a mentalității cetățenilor est-europeni în *stadiul infantil al consumului* îi corespunde o *incapacitate psihologică de depășire a xenofiliei economice*, și, implicit, a dependenței față de mirajul occidental (până la urmă, față de nevroza auto-discreditării). În aceste condiții, va fi imposibil de respectat o etică a capitalismului (mă întreb dacă a avut vreodată una) cât și o estetică a existenței cotidiene. Poate cel mai dificil de rezolvat va fi simptomul legat de *reprezentarea-de-sine a est-europeanului*, prizonierul unui complex de inferioritate atunci când se raportează la condițiile de viață ale cetățeanului din Occident.

Prezența unei *neo-burghezii „turistice"*, formată din „roboți joviali" (expresia îi aparține lui Erich Fromm), în țările abia ieșite din colectivismul-socialist va accentua și mai mult segregația de ordin economic. Tipul antropologic dominant în această pătură nomadă „de investitori" este unul asemănător cu cel al capitalistului colonialist din Africa sau Asia secolului al XIX-lea. Ceea ce are în plus este gradul de tehnologie avansată care îi facilitează maximalizarea profitului în timp record (puterea de informație).

Noul capitalist de sorginte occidentală de nivel mediu sau mic, prezent astăzi în Est, abia scăpat de pauperitate în țara lui de origine, va încerca să compenseze

---

[1] *„Capitalismul care ia locul statului"* este cea de a treia fază a capitalismului, identificată de Michel Albert în cartea sa *„Capitalism contra capitalism"* (Ed.Humanitas,colecția *„Societatea civilă"*, București,1994). Inspirat de modelul liberalismului dur de tip american, această formă de capitalism, aflată în opoziție cu economia socială de piață de inspirație europeană, consacră principiul că statele sunt pur și simplu paraziți sau obstacole în calea forțelor economice care trebuie să se extindă în toată libertatea, necontrolate și neorganizate de nici o instanță politică. Mondializarea economiei este cauza apariției acestei noi forme de capitalism pe care, spre deosebire de secolul trecut, forțele democrației și ale statului nu mai izbutesc să îl limiteze și să îl tempereze.

[2] Cartea lui Georges Corm, *„Noua dezordine economică mondială"* (Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1996), dezvăluie fenomenul lipsei de reguli economice clare și transparente care se aplică tuturor în mod egal. *"În absența oricărui drept în domeniul economic și, deci, a oricărui sistem de sancțiuni, Statul de drept însuși, de care Occidentul este atât de mândru, este treptat golit de conținut: speranța democrației care animă sensul universal de a trăi este profund amenințată"*

[3] *„De la cafea până la pantofii de sport, totul este contrafăcut în România", informa Oficiul pentru Protecția Consumatorului preluat de Agenția France Presse.. Raportul acestei instituții românești ,a cărei menire este aceea de a veghea la calitatea produselor interne și autohtone, amintea: „ De la lichidul de frână la whisky și de la pantofii de sport la detergenți, produsele comercializate în România sunt în majoritate falsuri de slabă calitate care periclitează sănătatea consumatorilor. Controalele efectuate de OPC în mai multe piețe și magazine bucureștene au dus la descoperiri senzaționale: saci de cafea care conțineau peste 30% impurități, pachete de cacao care conțineau peste 95% amidon. Savin Ivanov, directorul OPC, avertiza că au existat cazuri în care persoane au decedat, iar altele au fost spitalizate, ca urmare a consumului de bere amestecată cu detergenți, care aveau scopul de a mări spuma produsă. Societăți care comercializează pachete de piper care conțin peste 50% cenușă, substanță cu efect nociv asupra organismului uman, rachiu fabricat pe bază de praf de cărămidă, brânză amestecată cu lipici , cutii de detergent cu fund dublu și conținând trifosfat de sodiu, ketch-up fabricat din amidon și coloranți sintetici. De asemenea, România este invadată de falsuri ale produselor de marcă, de la pantofii de sport PUMA, până la confecții Pierre Cardin sau încălțăminte ADIDAS, care se rup sau se decolorează la prima ploaie."* („Adevărul", 13 aprilie 1998, pag. 1, preluat după Mediafax)

România este invadată de falsuri ale produselor de marcă, de la pantofii de sport PUMA, până la confecţii Pierre Cardin sau încălţăminte ADIDAS, care se rup sau se decolorează la prima ploaie. – Oficiul pentru Protecţia Consumatorului, mai 1994.

relativa lui marginalitate socială şi economică, la care este supus în Occident, prin etalarea arogantă a puterii sale financiare şi, mai ales, de influenţă în societăţile est-europene. Pe un asemenea teren fertil al resentimentelor şi discriminărilor pe criterii financiare se instalează cu succes *fenomenul neo-colonialismului de piaţă*. Adesea, pentru a avea acces rapid la materii prime autohtone sau pentru a repatria, la fel de rapid, profiturile în conturile din băncile occidentale, acest nou tip de burghez colonial instigă la corupţie administraţia autohtonă (mită, trafic de influenţă)

*

O sfidare pe care secolul XXI o lansează est-europenilor o constituie şi *creşterea gradului de multirasialitate* în acest areal. El afectează în mod direct apartenenţa la *rădăcina noastră indo-europeană*. Trebuie să ţinem cont că deschiderea frontierelor, după dispariţia sistemului comunist, a oferit est-europenilor o necesară libertate de circulaţie. În schimb, a creat posibilitatea unor valuri populaţionale alogene, de origine non-europeană, să se instaleze, de cele mai multe ori ilegal, în societăţi din est pentru a face afaceri, sau chiar pentru a fonda familii mixte.

Fie că provin din zona asiatică sau africană, fie că părăsesc ţări arabe în care domină regimuri autoritare sau totalitare, ei constituie de asemenea o pătură socială aparte. Respinşi de metropolele occidentale prin punerea în practică a unei legislaţii severe, aceşti emigranţi non-europeni vor prefera să se mute la *limes-ul* occidentului decât să se întoarcă în ţările de origine. Această pătură sociologică este ceea ce istoricul englez Arnold Toynbee ar fi numit *„proletariatele externe ale lumii occidentale"*. Sistemul de viaţă occidentalomorf, în formele lui degradate, care a început să se extindă şi în estul Europei, va constitui alternativa la proiectul lor de împlinire economică şi socială refuzat de societăţile occidentale. Naturalizarea lor în Est le va permite să prindă trenul eliminării sistemului de vize, presupus de unificarea europeană şi de aderarea la Acordul Schengen a fostelor ţări comuniste. Acest lucru le va permite un acces direct la binefacerile şi serviciile Occidentului. În ţările foste comuniste, atât gradul de pauperitate al cetăţenilor cât şi reflexul psihologic indus de egalitarismul comunist, determină o abordare permisivă a problemei alogenilor şi o asimilare facilă a acestora.

Să luăm exemplul cartierelor bucureştene, în care domină *o subcultură de tentă gitano-proletară*. Aici, în ultimii ani, s-a dezvoltat o economie de bazar prin comercializarea intensă a mărfurilor orientale (arabe sau chinezeşti). Acestea nu constituie – aşa cum poate suntem tentaţi să credem – o alternativă la capitalismul popular românesc (cel care ar trebui să apară prin renaşterea producţiei autohtone), ci obstacolul în calea naşterii unui astfel de capitalism. Economia de bazar – dincolo de pitorescul ei sociologic – instituie un soi de comerţ minor care anesteziază nevoia unei producţii autohtonă de bunuri.

Acestor disfuncţionalităţi economice li se adaugă altele ce ţin de patologia socială. Pe măsură ce anii trec, s-ar putea ca numărul crescând, demografic vorbind, de emigranţi în zonă, să nască *fenomene violente de excludere*. Simţindu-se ameninţată biologic şi cultural, populaţia autohtonă va reacţiona. Vom asista oare la o progresivă acculturaţie nu numai dinspre societatea de consum occidentală, ci şi ca urmare a unui „melting-pot" între moravuri şi cutume ce nu-şi au originea în Europa?[4]

Peste indistinctul social, consecinţă a practicării de *viziunii egalitare comuniste*, se suprapune de această dată un amestec rasial (al cărui suport şi justificare ideologice se regăsesc în ideologia drepturilor omului, în *egalitarismul democratic*, şi în pledoaria pentru modelul popperian al „societăţii deschise"). Acest fenomen va spori criza identitară, declanşată cu decenii în urmă, după experienţa alienantă a dezrădăcinării ţăranilor din contexte culturale tradiţionale, odată cu imigraţia internă, favorizată de comunismul în ascensiune, dinspre satele pauperizate către oraşele în curs de industrializare. Apare cea de-a doua epocă a dezrădăcinării în Europa de Est.

S-ar putea spune că o altă misiune geo-strategică a est-europeanului, într-o viitoare alianţă cu Occidentul, ar fi nu numai una strict militară, ci şi una referitoare la asigurarea securităţii demografice. În acest sens, fostele ţări comuniste pot funcţiona ca nişte cordoane sanitare contra expansiunii populaţionale dinspre Asia sau Orientul Apropiat spre Occident. Ele pot funcţiona convenabil ca bureţi biologici, absorbind valurile imigraţioniste pornite din zonele extra-europene către ţările Europei de Vest.

[4] Din ce în ce mai des, în ziarele româneşti, apar anunţuri hilare de tipul: *„Execut coafuri africane la domiciliu, 650.000 lei, pentru rezervare sunaţi la...."*, *„Arab, efectuez zugrăveli, montări de gresie şi faianţă în stil arăbesc, mai ieftin decât la români..."*

MANIFEST PENTRU PACEA EUROPEI

Alain de Benoist

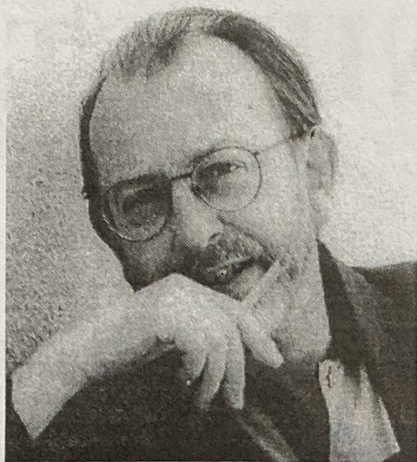
1

Multă vreme, războiul a fost o artă, un sport, un joc. Uneori, era înălțător, alteori atroce, rareori însă atingea culmile ororii. Dar, mai cu seamă, războiul era treaba exclusivă a războinicilor și a nimănui altcuiva.Implica participarea unor bărbați destinați, prin naștere sau soldă, să îl practice și care aveau un cod, o disciplină și niște reguli proprii. Pentru Ludovic al XV-lea, războiul mai era încă o artă rezervată profesioniștilor, care nu trebuie să angajeze forțele vitale ale națiunii. În paralel, reflecția asupra războiului era structurată din punct de vedere juridic și politic. Tradiția clasică susținea un atare proiect întemeiat pe ideea binelui comun, afirmând necesitatea de *a legaliza războiul.* Firește, această legalizare, destinată să fixeze niște „reguli ale jocului", nu-i obliga pe beligeranți decât în măsura în care o acceptau. Dar, în cadrul unei sfere culturale comune, cel puțin, ideea avea efect.

Odată cu Modernitatea, castele războinice au dispărut: toată lumea s-a apucat să practice războiul, ca o expresie a vitalității națiunii. Generalul Foy, care a luptat la Jemmapes, afirmă: „*Mobilizarea generală este forma independenței noastre, fiindcă, transformând națiunea într-o armată și armata într-o națiune, oferă apărării resurse inepuizabile*". De aici încolo, războiul a devenit afacerea maselor. Taine observase deja: „*De la un război la altul, mobilizarea generală este tot mai răspândită; ca o boală contagioasă, trece de la un stat la altul, și, în prezent, ea a cucerit întreaga Europă continentală, unde domnește împreună cu aliatul său natural și fratele ei geamăn, care o precede sau o urmează întotdeauna-sufragiul universal (...). Amândouă sunt călăuze sau supape teribile și oarbe ale viitoarei istorii, una înmânând fiecărui adult buletinul de vot, celalată punându-i în spinare o raniță*"[1].

„*Război! Război! Acesta-i strigătul tuturor patrioților!*"[2]. În 1792, Revoluția franceză declară război întregii Europe, astfel încât între Statul-Națiune și armată se stabilește o legătură durabilă. În ciuda ostilității poporului (numai în armata lui Doumouriez se vor înregistra 25.000 de dezertări), Adunarea proclamă „ridicarea în masă", așteptând serviciul militar obligatoriu, pe care îl va institui Directoratul. Războiul din Vandeea anticipează, deja, exterminările moderne. Sub Imperiu, bilanțul sporește continuu: 6000 uciși la Marengo, 30.000 la Wagram.

[1] Hippolite Taine: „*Les origines de la France contemporaine*", Robert Laffont, 1986, vol.2, pg. 525.
[2] Brissot, „*Le patriote français*", 15 decembrie 1791.

ALAIN DE BENOIST (n. 1943): Scriitor şi conferenţiar francez. Este fondatorul curentului filosofic al „noii drepte", curent cu ramificaţii în toată Europa. Împreună cu alţi intelectuali francezi a întemeiat în 1969 Groupement de Recherche et d'Etudes pour la Civilisation Européenne (G.R.E.C.E). Director a două reviste „Nouvelle Ecole" (din 1969) şi „Krisis" (din 1990). La revista „Nouvelle Ecole" i-a avut ca membrii de onoare şi colaboratori pe românii Mircea Eliade, scriitorii Vintilă Horia şi Jean Pârvulesco, pe omul de ştiinţă Stefan Lupasco. Printre cele mai importante cărţi publicate: „Vu de droite" (premiul pentru eseu al Academiei franceze, 1978, tradusă parţial şi în româneşte la Editura Fundaţiei Anastasia, 1998); „Les idées à l'endroit" (1979), „Comment peut-on être païen ?" (1981), „Democratie: le probleme" (1985), „L'éclipse de sacré" (1986), „La ligne de mire" (1995), „L'empire intérieur" (1996)

Epopeea este eroică, dar pierderile sunt imense. În 1812, din cei 500.000 de oameni ai Marii Armate care trece Niemenul, doar o cincime vor mai apuca să îşi revadă casele. În total, Revoluţia şi războaiele napoleoniene au costat Franţa două milioane de morţi. „*Statul-Naţiune,* spune Denis de Rougemont, *e legat de război în fiecare din etapele prin care trece către formula sa finală, Statul Autoritar*"[3].

Dar războiul naţional este şi un război ideologic. Războaiele post-revoluţionare se înrudesc cu cruciadele sau cu războaiele religioase, deşi motorul lor nu mai este credinţă religioasă, ci convingerea politico-ideologică. Duşmanul e diabolozat. El devine simbolul răului absolut, care trebuie stârpit prin orice mijloace. De acum, nu mai e vorba de combaterea, potrivit unor reguli cunoscute de toţi, a unui adversar care ar putea să-ţi devină mâine aliat. Nu mai este nici măcar vorba să-l deposedezi de ceea ce stăpâneşte, ca pe vremea când, după frumoasa vorbă a lui Péguy, soldatul era unitatea de măsură pentru „pământul de care are nevoie un popor ca să nu piară". Acum miza este să îţi ştergi adversarul de pe faţa pământului, să negi umanitatea lui şi a ceea ce el reprezintă. Acum nu se mai urmăreşte înfrângerea, ci exterminarea celuilalt.

Totuşi, simultan, proiectul de a legaliza războiul cedează locul ideii de a-l scoate în afara legii. Şi, în asta, nu e nici o contradicţie. A dispărut posibilitatea de a fixa „regulile jocului", pur şi simplu pentru că războiul nu mai este un joc. Apare, în schimb, idealul „păcii universale", propovăduit de ababatele Saint-Pierre şi de Kant; apoi, şi ideea modernă a unei valori absolute a păcii. Rezultatul acestor noi aspiraţii e cunoscut: pentru a instaura definitiv pacea, nu ai decât să te războieşti cu inamicii ei. Certitudinea că aperi o cauză corectă îţi oferă liniştea interioară graţie căreia poţi să îţi arogi dreptul de a utiliza orice mijloace. Într-o epocă în care totul poate fi mobilizat, spirit, trupuri şi obiecte, mai întâi prin recrutare, apoi prin şcoală, administraţie şi mass-media, duşmanul devine o eroare a naturii, o anomalie care trebie suprimată. „Codul războiului" a dispărut odată cu ultimele dueluri ale piloţilor din cel de al doilea război mondial. De acum înainte, războiul este unul total. Iar reprobarea morală care îl înconjoară, departe de a-l face să dispară, îi conferă, dimpotrivă, un plus de ferocitate.

Sustrăgând războiul ordinii politice, îl răspândeşti pretutindeni. Clausewitz a constatat primul caracterul hobbesian al conflictelor moderne: „*Războiul acestor vremuri este războiul tuturor contra tuturor*". Toate vechile dihotomii au fost, în acelaşi timp, abolite: între front şi spatele frontului, între combatanţi şi civili, între obiectivele militare şi cele civile. Primul război mondial mai făcea, încă, 80% dintre morţi printre purtătorii de uniforme. Al doilea s-a soldat cu mai bine de jumătate dintre victime printre militari. Cele o sută cincizeci de „mici" războaie înregistrate după 1945 au făcut treizeci de milioane de victime, dintre care 80% au fost civili. Şi nu este doar o chestiune de mijloace tehnice: în Rwanda au fost ucişi în şase luni mai mulţi oameni decât au murit la Auschwitz în timpul întregului război. Războaiele nu mai opun doar armate, ci iau drept ostatici populaţii întregi.

În filmul „Marea Iluzie", Jean Renoir prezintă, încă, un război cavaleresc. Dar cel care se iluzionează este chiar Renoir. În tranşeele din 1914-1918, s-a născut o altă lume. Declanşat din motive derizorii, încheiat prin jalnicul Tratat de la Versailles, despre care Jacques Bainville spunea că „a fost redactat de nişte cititori ai Bibliei pentru uzul unor cititori ai Bibliei", primul război mondial, război abominabil, război „murdar", scria sorélianul Edouart Bert[4], război „supercriminal", scria Céline, conţinea, în germene, întreg veacul XX. Război civil european, el anunţa extinderea războiului civil la scară planetară. Franţa, obsedată de „revanşă", care s-a aventurat în „uniunea sacră" sub egida lui „Poincaré-Război", fără să observe că, sub faldurile patriotismului, ea urmărea întâi de toate să distrugă, în folosul puterilor burgheze, ceea ce mai rămăsese din ordinea feudală în Europa, va plăti cu un mi-

---

[3] „ *Écrits sur l'Erope*", ed. La Différence, 1994, vol. 2, pg. 789.

[4] „*Acest război al plutocraţilor, purtat prin lovituri de miliarde, în cursul căruia pentru victorie a luptat mai ales aurul, şi care s-a încheiat cu victoria plutocraţiei cele mai demagogice întâlnite vreodată în istorie, a fost cu adevărat ignobil în deplină accepţie a cuvântului, ignobil în toate demersurile sale, ignobil în toate procedeele, ignobil în ideologie, ignobil în suflet şi în trup*". (*Guerre des États ou guerre des classes*", ed. Marcel Rivière, 1922, pg.72)

lion şi jumătate de morţi şi cinci milioane de răniţi. Pentru nimic.

În trecut, unii credeau în valoarea selectivă a războiului (în sensul că acesta îi alegea pe cei mai buni), alţii în funcţia sa contra-selectivă (distruge elitele). Dispută caducă. Astăzi, războiul îi ucide pe toţi, fără nici o distincţie. Odată cu bombardamentele atomice, războiul continuă să ucidă chiar şi după ce s-a terminat. În august 1995, cu ocazia celei de a cincizecea comemorări a catastrofelor de la Nagasaki şi Hiroshima, s-a declanşat o dezbatere asupra „utilităţii" reale a acestor bombardamente. Ciudată dezbatere, a cărei temă presupune că există circumstanţe atenuante (dorinţa de a câştiga războiul mai repede, cu un preţ mai mic), ce justifică masacrarea fără discriminare a sute de mii de bărbaţi, femei, copii şi bătrâni. Şi atunci ce mai rămâne din noţiunea de crimă de război şi crimă împotriva umanităţii? O problemă de context?

Timp de o jumătate de secol, descurajarea nucleară a fost un factor pacificator între Est şi Vest, dar ea nu a putut împiedica proliferarea războaielor periferice. Aceste războaie sunt de modă nouă. Ele nu mai implică State, ci popoare, culturi, religii, structuri mafiote. Pe măsură ce mondializarea se extinde, războaiele devin subnaţionale. Războaie în interiorul statelor, mai curând decât între state. Războaiel *virale,* care nu mai sunt declarate şi care nu se termină pe deplin niciodată. Terorismul nu este decât punctul extrem al acestui proces viral.

2

Reapariţia războiului pe continentul european a fost un şoc. Dar unul încărcat de învăţăminte. Războaiele din fosta Iugoslavie dovedesc, mai întâi, că de fapt nu frontierele îi despart pe oameni, ci mai curând incapacitatea lor de a şti unde şi cum să le stabilească. Apoi, atestă neputinţa şi, până la urmă, inexistenţa Europei, constituind, din acest punct de vedere, contra-exemplul negativ al Tratatului de la Maastricht. Incapabili să sesizeze momentul istoric în care se găsesc, să îşi fixeze obiective precise şi poziţii comune, europenii, singurii autorizaţi să intervină pentru stoparea acestor conflicte-fiindcă în discuţie e propriul lor viitor-au preferat să delege puterilor extra-europene (SUA), sau organizaţiilor internaţionale lipsite de legitimitate (ONU) grija de a le rezolva problemele. Această demisie va lăsa urme.

Toate popoarele din ex-Iugoslavia au dreptul la auto-determinare. Independenţa croaţilor şi slovenilor a fost prin urmare legitimă. Numai că, la vremea respectivă, recunoaşterea lor ar fi presupus o prealabilă reglare a problemelor de frontieră rămase nerezolvate, plus adoptarea, sub controlul întregii Europe, a unei carte care să stabilească precis drepturile minorităţilor. Din delăsare, nu ne-am preocupat nici de una, nici de cealaltă. După care ne-am închipuit că putem opri războiul, trimiţând la faţa locului efectivele FORPRONU, concepute ca o copie a jandarmeriei internaţionale, care, prin chiar propriul lor statut, erau condamnate la neputinţă. În paralel, se lansau anateme morale, mai întâi contra „ustaşilor croaţi", apoi împotriva „barbariei sârbeşti", iar combatanţii erau somaţi să renunţe ei înşişi la „logica războiului", fără să băgăm de seamă că acestă logică îşi află rădăcinile într-un contencios istoric de nerezolvat şi că nici una dintre părţile aflate în conflict nu putea concepe pacea altminteri decât precedată de o victorie. Am visat, şi mai visăm încă, cu ochii deschişi. Nu poţi opri populaţii care vor să se bată între ele. Nu poţi obliga comunităţi, care nu mai vor să trăiască împreună, să se suporte reciproc. În fosta Iugoslavie, problema este că aceia care nu mai doresc să trăiască unii cu alţii, locuiesc unii cu alţii. Ar fi trebuit, din capul locului, să-i fi constrâns să îşi negocieze separarea pe baza dreptului de a dispune de ei înşişi. Deplasările de populaţie care ar fi urmat ar fi fost de mai mică amploare şi s-ar fi produs în condiţii mai bune decât cele provocate de război. Şi, până la urmă, intervenţiile „comunităţii internaţionale" nu fac decât să agraveze şi să prelungească inutil conflictele.

„*Când se înfruntă drepturile imposibil de conciliat a două popoare,* scrie Dominique Venner, *nu există cauză dreaptă sau nedreaptă. Există doar războiul, arbitru imparţial şi rece, ce decide care dintre cele două logici, două lumi, două forţe va învinge.*"[5]. Puterile occidentale, adepte ale unei viziuni morale asupra războiului, au vrut, dimpotrivă, să determine, pe baza unei grile, cine sunt „cei buni" şi cine sunt „cei răi". Se ignora astfel faptul că, într-un conflict cu rădăcini istorice străvechi, noţiunile de agresor şi de agresat se diluează şi că justeţea unei cauze nu poate fi apreciată doar în funcţie de mijloacele folosite

---

[5] Dominique Venner: „*La coeur rebelles*", Belles Lettre, 1994, pg. 45.

Soldat roman.

Trupe franceze din primul război mondial

pentru a o apăra. Aşa că „bunii" şi „răii" şi-au inversat mereu rolurile în ochii puterilor occidentale, care raţionau în termeni morali pentru că nu erau în stare să o facă în termenii ordinii politice concrete.

Ideologia dominantă s-a întemeiat multă vreme pe ideea unei valori absolute a păcii. Admiţând, simultan, dreptul popoarelor de a se apăra. Noua teorie a „dreptului la ingerinţă" se reazemă şi ea pe una din nenumăratele versiuni ale războiului „pentru o cauză dreaptă": „războiul umanitar". Această teorie se loveşte de obiecţiile clasice: cărei instanţe supreme i s-ar putea supune statele recunoscute, teroretic, drept suverane? dacă statele nu mai sunt suverane, cine le-ar mai lua locul? ce anume fundamentează sau legitimează această suveranitate? şi, în sfârşit, dacă e permis să intervii în treburile interne ale ţărilor ale căror practici sunt apreciate drept „inadmisibile", unde începe dreptul la ingerinţă, ştiut fiind faptul că practicile nu sunt, adesea, decât consecinţele convingerilor şi doctrinelor? Ridicându-se împotriva conflictelor considerate „insuportabile", concepţiile umanitare devin, în realitate, motorul unor conflicte noi, ideea de ingerinţă constituind o cauţionare „umanistă" a ambiţiilor marilor puteri care pretind, extinzându-şi jurisdicţia asupra întregii planete, că elimină orice antagonism distructiv. Regăsim aici formula bine-cunoscută: „să-i distrugem pe distrugători". După conflictul din Golf, unii visează la „războaie curate", soldate cu „zero morţi". Dar uită că în tabăra adversă un astfel de război nu s-ar putea solda niciodată cu „zero morţi".

Cel mai rău este că, deşi judecat de unii drept „arhaic", războiul din fosta Iugoslavie ar putea să inaugureze foarte bine o modă nouă. Odată închisă paranteza secolului XX, Europa se găseşte confruntată din nou cu probleme care se puneau deja în 1913. Ne putem întreba dacă a existat vreodată un „pericol sovietic", dar nimeni nu poate spune că mâine n-ar putea apărea un pericol rusesc, şi, mai ales, un pericol pentru Rusia însăşi, cufundată azi într-o incertitudine care ar putea da naştere la tot ceea ce ar putea fi mai rău. În Balcani, e suficient ca luptele din Kosovo, încăierările din Albania să atingă şi Macedonia pentru a apărea cu claritate o confruntare internaţională între Serbia şi Grecia, susţinute de Rusia, şi un bloc albanezo-croato-bulgar, sprijinit de Turcia. Caucazul este deja un sălaş al vrăjitoarelor; Asia Centrală musulmană — teatrul unui joc de influenţa pentru Iran, Pakistan şi Afganistan. Ipoteza unei confruntări majore între Rusia şi Turcia este astăzi serios luată în calcul de statele-majore. „Arhaismul" ameninţă să se extindă.

A pune probleme politice în termeni morali rămâne modul cel mai sigur, folosit actualmente, pentru a nu le rezolva. Avem prieteni sârbi şi prieteni croaţi. Refuzăm să optăm între ei. Şi, la fel, refuzăm ideea ca, mâine, să optăm între români şi unguri, macedoneni şi greci, ruşi şi ceceni, ruşi şi ucraineni, sârbi şi albanezi, azeri şi armeni, georgieni şi abhazi, tătari, kazahi, estoni, polonezi sau letoni. Ar fi derizoriu să ajungi în situaţia de a fi nevoit să le dai dreptate unora sau altora. Războiul în Europa e insuportabil.

3

Dar războaiele din fosta Iugoslavie mai reprezintă ceva: drama generată de trecerea de la comunitarismul instituţionalizat la naţionalismele teritoriale exclusiviste. Se mai discută şi azi despre adevăratele cauze ale prăbuşirii sistemului comunist: epuizarea propriilor resurse, fascinaţia exercitată de Occident sau rezistenţa culturilor populare şi a identităţilor colective. Acestea din urmă, este cert, au supravieţuit comunismului, după ce îl suportaseră cu greu. şi pentru asta merită felicitate. Dar, orice medalie are şi un revers. Dezagregarea vechilor structuri a scos la lumină afirmaţii identitare care se exprimă într-un mod dramatic, dacă nu de-a dreptul convulsiv. Aceste procese de afirmare naţională (sau pseudo-naţională, în unele cazuri) sunt cel mai adesea grevate de un deficit de substanţă istorică, adică de continuitate istorică reală. Fantasmele „reconstruirii" sau falsficările istorice încearcă să-o suplinească, reînviind vechi conflicte nerezolvate. Revendicările identitare degenerează în xenofobie pură şi se confundă cu iredentismele, oricând convertibile în neînţelegeri deschise.

Nu fabulaţiile memoriei colective sunt deranjante, orice afirmare identitară având partea ei de fantasmă, care o ajută să trăiască. Inadmisibil este însă faptul că aceste fantasme se orientează în sensul devalorizării celuilalt, a detestării lui.

În mod cert, violenţa naţionalismelor convulsive nu este decât o ripostă la violenţa „tandră" a hegemonismului occidental. Ba, mai mult, nu reprezintă decât reversul acesteia. Istoriceşte, ideea de pace perpetuă s-a născut în legătură cu cea a umanităţii unice. Percepându-se unică, Umanitatea, pasămite, ar înceta să se mai sfâşie. Astfel, pacea ar putea apărea, graţie nu atât progreselor raţiunii, cât finalităţii naturii al cărei produs este, sub efectul unei sociabilităţi universale, impunându-se treptat într-o lume desăvârşită. Este concepţia lui Kant şi a atâtor altora. Ea s-a născut dintr-un idealism desuet. Mai mult, s-a întemeiat pe o contradicţie internă. Acest tip de sociabilitate, orientată spre omogenitate fuzională, suscită, de fapt, reacţii cu atât mai vii, cu cât presiunea din partea ei este mai puternică. Cu cât oamenii sunt mai insistent siliţi să devină asemănători, cu atât e mai mare tentaţia de a-şi impune prin vio-

lență identitățile lor singulare, să își afirme într-o manieră patologică diferența care îi împiedică să trăiască normal. Câtă omogenizare, atâta rivalitate mimetică.

Așa cum bine remarca Pascal Bruckner, „cetățenii lumii“ confundă cosmopolitismul cu mondialismul, deschiderea-către-celălat cu nomadismul planetar: *„Mondialismul este cu totul altceva decât cosmopolitismul; dacă poate înghiți, clasifica și digera totul, este pentru că începe prin a anula culturile, pe care le golește din interior, le anulează și le descărnează, pentru a le returna după aceea, îmbălsămate precum mumiile în sarcofag, ucigându-le în același timp profunzimea și singularitatea. Mondialismul este o pompă de aspirator care înghite ritturi, folclor, legende, ca și cum divertismentul de la Holywood sau Disneyland ar fi încununarea și sfârșitul întregii istorii a planetei(...) Mondialismul modern neagă diferențele dintre culturi în numele unui universal sărăcăcios: cel al loisir-ului și al consumului“*[6]. Și Bruckner adaugă; *„Și dacă acest carnaval al pluralității ascunde de fapt o alergie la diversitate? Dacă pseudo-cosmopoliții noștrii au față de străinătate aceeași fobie ca și naționaliștii, preferând să o golească de diferență și să o asimileze, în timp ce xenofobii o resping?“*[7]

Naționalismele convulsive nu sunt nicidecum apărătoarele trecutului sau ale tradiției, ci ceva ce amenință să distrugă trecutul și tradiția; le trebuie doar indivizi fără identitate, cărora încearcă să le construiască una într-o manieră isterică. O astfel de indentitate isterică este întotdeauna negativă. Ea presupune existența unui dușman. Or, un popor cu identitate puternică nu are dușmani din principiu (cu atât mai puțin noțiunea de „dușman ereditar“, care este cea mai jalnică dintre toate). Un popor cu o identitate puternică este „un popor fără dușmani“ (volkelighed), în sensul conferit de Nicolas F.S. Grundtvig, ceea s-ar traduce prin: un popor a cărui identitate nu depinde de un dușman detestat. Diferența negativă, diferența pe care doar o dovedești demonstrând că nu ești asemenea celuilalt, nu e decât o cochilie goală. Dacă identitatea mea nu depinde decât de dușman, atunci, departe de a fi diferit de el, nu sunt decât o prelungire a acestuia. Și, în mod paradoxal, el îmi devine indispensabil. Ceea ce e deja suficient ca să condamni orice xenofobie. La fel stau lucrurile cu mistica purității, nimic altceva decât oglinda misticii amestecului: ea opune valorile „corecte etnic“ celor „corecte politic“ (political corectness), fără să ajungă vreodată să depășească stadiul „corectitudinii“.

Identitatea derivă din apartenență. A aparține înseamnă a împărtăși un anumit număr de probleme. Dreptul la diferență nu are sens și valoare decât dacă este afirmat ca un principiu valabil pentru toți, nu sub zodia specific modernă a unei subiectivități ce se limitează la dilatarea egoismului. Heidegger observa: *„Egoismul subiectiv poate fi reprimat prin convertirea în sentimentul de Noi. Astfel, subiectivitatea nu face decât să își mărească forța“*[8]. Tot Heidegger mai spune undeva: *„Voința de a realiza o adevărată comunitate a popoarelor e la fel de diferită de fraternitatea universală, fără consistență și angajament autentic, ca și dominarea oarbă prin violență“*. O adevărată comunitate a poparelor se bazează pe împlinirea de către fiecare popor a *„ceea ce i-a fost hărăzit și destinat să*

Exerciții ale trupelor NATO.

---

[6] Pascal Bruckner *„Le vertige de Babel. Comopolitisme ou mondialisme“, Arléa, 1994, pg. 20*
[7] ibid.
[8] *„Chemins qui ne mènent nulle part“*, Gallimard, 1962, pg. 99

ducă la împlinire“ (das Mitgegebene und Aufgegebene). Deci, un popor nu poate accede la ceea ce îi este mai specific decât prin efortul depăşirii-de-sine, care trebuie asumat; numai aşa poate avea acces la sine: *„Măreţia este măreţie numai în măsura în care acceptă să se plece în faţa unei forţe superioare. Puterea de a recunoaşte superioritatea este secretul măreţiei, de care mediocritatea e incapabilă(...) Mediocritatea îşi este suficientă şieşi, iar secretul ei e doar un truc, o viclenie resentimentară, care se străduie să coboare, prin suspiciune, la nivelul său tot ceea ce nu îi seamănă“*[9]. Desăvârşirea sinelui este, aşadar, opusul cantonării în sine: doar apartenenţa la lumea spiritului garantează splendoarea unui popor. Condiţiile unei adevărate comunităţi a popoarelor sunt: asumarea frontierei ca limită şi nu ca limitare, asumarea limitei nu *„ca un sfârşit, ci ca un început, care o defineşte*“. Pe scurt, frontiera este o deschidere, fapt care nu o anulează, ci îi imprimă adevăratul statut, pentru că orice separaţie, orice opoziţie (Gegen-satz) presupune şi un spaţiu comun (Gegend)[10]. În această optică, regiunile frontaliere nu sunt doar obiectul unor dispute, ci şi al unei comuniuni: vocaţia Alsaciei nu este aceea de a fi „franceză“ sau „germană“, ci, alsaciană fiind, de a servi ca punte între Franţa şi Germania. *„Celălalt nu este atât de diferit încât să nu se poată identifica şi cu noi înşine“*, spune undeva Giovanni Gentile. Deschiderea spre celălalt presupune, simultan, existenţa identităţii amândurora. *„Deschiderea spre celălalt*, mai scrie Pascal Bruckner, *implică o patrie, o memorie care trebuie cultivate (chiar dacă le relativizăm): nu-i pot oferi unui străin ospitalitatea decât pe un sol pe care îl pot primi(...). În egală măsură cu deschiderea, e obligatorie şi perseverenţa faţă de tine însuţi. Prin urmare, sunt cu atât mai apt pentru cosmopolitism cu cât aparţin unui pământ, unei limbi care mă vor proiecta către celălalt“*[11].

Nu-i putem deci aproba pe cei care-şi exaltă identitatea considerând-o sufocată de identităţile altora. Fantasmele acestor ruşi iacobini, care visează să îşi plimbe tancurile prin toate capitalelel din Est şi care îşi recuperează trecutul pentru a repune pe picioare hegemonia imperialistă a Kremlinului, trebuie condamnate. Grecii nevricoşi, care condamnă Macedonia la inexistenţă în numele istoriei antice, trebuie condamnaţi Cei bolnavi de iredentism, naţionaliştii agresivi, precum şi orice politică întemeiată pe pretenţia de a decide soarta unor popoare fără să le consulte, trebuie condamnaţi, ca, de altfel, şi argumentele celor care pretind că entităţile naţionale nou apărute nu au drept la existenţă: toate naţiunile au un act de naştere, iar popoarele există din clipa în care apare voinţa de a le constitui.

Astăzi, nu există o misiune mai necesară decât aceea de a infirma alternativa dintre erodarea identităţilor colective şi afirmarea lor convulsivă. Trebuie să înţelegem că e obligatoriu ca menţinerea diferenţelor să fie concomitentă cu recunoaşterea sistematică a diferenţelor celuilalt. Trebuie să admitem că nu ne putem apăra identitatea decât în virtutea unui principiu valabil pentru *toate* identităţile. Trebuie să asigurăm prevalenţa unui principiu dialogic (Martin Buber) în relaţiile dintre popoare. Trebuie să apară o nouă raţionalitate, pentru a nu converti lumea la o oarecare uniformitate fără nuanţe, ci pentru a garanta pluralitatea formelor şi expresiilor istoric-politice, religioase şi culturale. Principiul acestei raţionalităţi nu va fi nici raţiunea aplatizantă, nici subiectivitatea agresivă, ci capacitatea diferenţială a recunoaşterii alterităţii.

4

De primul război mondial a profitat City-ul londonez, de cel de al doilea Wall Street-ul şi Kremlinul. Odată sistemul sovietic dispărut de la sine, prăbuşirea sa n-a consacrat un învingător căruia să îi revină misiunea de a reconstrui o nouă ordine. Sfârşitul războiului rece n-a fost profitabil pentru cineva anume, adică a fost pentru toată lumea. În pofida eforturilor unora, nu mai există o instanţă majoră pentru reglarea treburilor planetei şi nici un conflict principal în raport cu care să se ordoneze luptele periferice. O atare situaţie, caracteristică tuturor perioadelor de tranziţie, reprezintă un factor de maximă incertitudine. Echilibrul terorii a lăsat locul terorii dezechilibrului. Sfârşitul războiului rece a readus pe agenda zilei războaiele fierbinţi.

Incertitudinea era odinioară un efect al ignoranţei. Astăzi, dimpotrivă, ea se naşte din acumularea de cunoştinţe, din excesul de informaţii şi opinii divergente ale experţilor. Această incertitudine fabricată este, în plus, o incertitudine globală. Dar globalizarea nu se reduce doar la activitatea firmelor transnaţionale, la mondializarea economiei şi nici la avântul reţelelor mediatice planetare. În egală măsură, ea constă într-o transforamre dialectică a tuturor fenomenelor locale, care afectează toate experienţele şi toate percepţiile. Ea nu exclude fragmentarea, ci, dimpotrivă, o însoţeşte. Mondializarea e simultană cu multiplicarea reţelelor. La bază ne îndreptăm către o societate neo-feudală: la vârf, spre imperii de modă nouă. State-le-naţiune, tot mai neputincioase, cedează locul unor state teroriste, unor state-întreprinderi, unor state-megalopolis sau unor state-mahala. Multinaţionalelele şi narcotraficanţii dispun de forţe de poliţie proprii, de servicii de spionaj şi de armate pentru care destule ţări îi pot invidia. Prin intermediul unei întregi nebuloase de organizaţii internaţionale politico-mafiote, distincţia dintre politică, economie şi crimă se şterge. Odată cu Internetul, un spaţiu al libertăţii incontrolabile e pe cale să se impună la scară mondială. Totul se petrece pe fondul unei destabilizări a societăţilor occidentale şi al vulnerabilităţii extreme a unei economii globale tot mai dependente de sistemul finaciar.

Dispariţia ordinii impusă de războiul rece permite lumii să îşi regăsească pluralitatea, dar îi relevă, în acelaşi timp, contradicţia principală: aceea dintre tendinţele omogenizante ale raţiunilor economice şi tehniciste şi profilu-

---

[9] Martin Heidegger *„Les Hymnes de Hölderlin: La Germanie et le Rhin“*, Gallimard, 1988, pg. 138-139.
[10] Pascal David *„Sur les Wege zur Aussprache de Heidegger“*, în *„Etudes Heideggeriennes“*, 1989, pg. 173-179.
[11] Op. cit., pp. 43-45.

Scenă după bombardament într-un oraș din fosta Iugoslavie.

rile diferențiate ale popoarelor și culturilor. Acum câțiva ani, Samuel P. Huntington anunța, într-o scriere care a produs mult zgomot, un „șoc al civilizațiilor". „*Ipoteza mea*, scria el, *este că, într-o lume nouă, conflictele nu vor mai avea neapărat la origine resorturi ideologice sau economice (...) Sentimentul de apartenență la o civilizație va avea în viitor tot mai multă importanță, iar lumea va fi modelată în mare măsură de interacțiunile dintre șapte sau opt civilizații majore (...) În viitor, cele mai multe conflicte vor avea loc de-a lungul liniilor de fractură culturală care despart aceste civilizații*"[12]. Constatarea nu e tocmai falsă, așa cum o atestă dimensiunile culturale și religioase ale atâtor conflicte din ultimii ani, din Bosnia în Cecenia, trecând prin Algeria, Kașmir, Chiapas sau Sri Lanka. Mai regăsim la Huntington și ecoul ideii lui Max Weber potrivit căreia relativitatea valorilor condamnă omenirea la „*un război nesfârșit între zei*". Totuși, autorul se raliază prea repede la ipoteza că persistența identităților culturale nu poate fi decât un factor de conflict. În spatele articolului său se simte convingerea că Occidentul trebuie să se unească pentru a rezista unui „pericol islamic", ce ar urma să ia locul „Marelui Satan" (monopol, altădată, al Uniunii Sovietice) în imaginarul experților de la Pentagon. Singurul mod de a evita noi războaie ar fi instaurarea pretutindeni a domniei capitalismului și parlamentarismuli liberal. În ultimă instanță, Huntington e mai puțin un vizionar, deoarece oferă indirect viitorului formula grosolană a xenofobiei de masă: *pax occidentalis*.

Or, cei care își imaginează nașterea unei republici universale se înșală. Nu doar că un corp politic care înglobează întreaga omenire nu ar avea, prin definiție, nimic politic, ci și pentru că era rețelelor și fluxurilor nu poate, dimpotrivă, decât să consacre domnia nedesăvâșirii, a echilibrului instabil, al apartenențelor multiple și complexității. Ideea unei umanități privită ca un „corp total", înglobând toate celelalte categorii de subiecți, e o viziune universalistă fără fundament. Intrăm în epoca imperiilor și comunităților.

Doar cei care nu înțeleg de ce se declanșază războaiele pot crede că pacea se poate menține de la sine. Și pentru că pacea e mereu ceva improbabil, pentru că ea trebuie mereu instaurată, Europa trebuie să joace, mai mult ca oricând, un rol central. Or, nu s-a descoperit încă nici o soluție mai bună decât principiul federal pentru a respecta diversitatea umană, sacrificând în același timp ambiția unității de decizie. O Europă federală, fondată pe principiul subsidiarității, lăsând un spațiu larg procedurilor democrației directe („*a gândi global, a acționa local*"), va fi în măsură să integreze toate componentele continentului. Doar ea ar putea instaura un sistem continental de securitate colectivă și ar putea genera un nou drept al oamenilor. Doar ea ar putea constitui un spațiu al independenței și libertății, care să poată reprezenta un model pentru restul planetei, precum și o alternativă a modelului occidental dominant.

Nimic nu e mai stringent decât făurirea păcii în Europa. Cât timp ea va lipsi, vom dansa pe un vulcan.

---

12 „*The Clash of Civilisation*", în „*Foreign Affairs*", vara 1993, trad. fr. în revista „*Commentaire*", vara 1994. (publicată și în traducere românească la Editura Antet, București, 1997). Aceeași teză a apărut într-un articol de treizeci de pagini publicat în februarie 1994, în „*Atlantic Montly*".

RĂDĂCINILE PĂGÂNE ALE EUROPEI

Odată şi odată va trebui să întoarcem spatele creştinismului, „*iudaismului elenizat*", cum numea sociologul german Max Weber religia Crucificatului. Secolele următoare ar putea celebra revirimentul: despărţirea, fără remuşcări, de un *totalitarism spiritual non-european*, bazat pe monoteismul iudeo-creştin. Eliberaţi de spaimele medievale de Judecata de Apoi, am putea recurge la viziunea păgână ca la o rădăcină dătătoare de noi energii.

Iudeo-creştinismul îşi păstrează, încă, dreptul la hegemonie asupra conştiinţelor; păgânismul a devenit, prin timp, o spiritualitate crepusculară, recesivă. Raportul acesta trebuie inversat. Puterea magică a ceva demult uitat şi reprimat în inconştientul european trebuie să irumpă ca un soare neînvins. Atunci vom resacraliza lumea pentru că o vom privi altfel şi vom jubila la ceasul reapariţiei zeilor. Până atunci să ne străduim să alungăm noaptea unei indiferenţe de două mii de ani. Ea ne-a desfigurat şi ne-a botezat „moderni". Avem de partea noastră memoria şi curajul.

Să ne reamintim promisiunea zeilor indo-europeni că, dacă nu îi vom uita, ne vor sta întotdeauna alături. Să ne reamintim jurământul făcut de Apollo lui Oreste: *„Nu, n-am să te trădez. Până la capăt voi fi al tău paznic, stând în picioare, lângă tine şi mai departe de tine, şi nu voi da îndărăt în faţa duşmanilor tăi !"*

Mentalităţii religioase iudeo-creştine, abătute asupra Europei târziu, abia acum două mii de ani, îi preexistă un referent comun spiritual al tuturor europenilor: *păgânismul indo-european*. Teologia sa politeistă, liturgică şi ritualurile sale s-au diseminat în tradiţiile spirituale arhaice ale popoarelor din Europa, plecând de la un prototip comun.

Refuzăm definiţia pe care a dat-o Paul Valery spiritualităţii europene. Valery o concepea, dincolo de amprenta greacă şi romană, ca pe un fruct al tradiţiei iudeo-creştine. Adoptăm viziunea lui Dan Botta. Pentru omul de cultură român (vezi în volumul „Limite", eseul „Europa în spirit") elementele originare ale spiritualităţii europene sunt: spiritul grec, ideea imperială romană şi muzica germană.Aceasta sunt simbolurile Europei.

Tradițiile păgâne, vechi de aproape zece mii de ani, au un net ascendent cronologic asupra iudeo-creştinismului, dar, mai ales, unul calitativ. Ele se află într-o totală sintonie cu inconştientul colectiv al europenilor. Înclinați mai mult spre generoasa viziune politeistă decât spre intransigența monoteistă (care va da naştere prin secularizare tuturor formelor de totalitarism), mai mult spre religii cosmice (în care natura, zeii şi omul se află într-o totală armonie) decât spre matricea iudeo-creştină (inspirată de spațiul deşertic, acolo unde se perindau triburile semitice), strămoşii europenilor au creat forme de civilizație admirabile, dintre care două au atins apogeul splendorii: civilizația greacă şi cea romană. Mentalitatea iudeo-creştină nu a făcut decât să preia şi să paraziteze aceste valori ale antichității europene. Dacă cineva ne-ar pune în fața alternativei: „Atena sau Ierusalimul?", fibra cea mai intimă a conştiinței noastre europene nu poate oferi decât un singur răspuns: „Atena!".

CIVILIZAȚIA ŞI RELIGIA VECHII EUROPE

Cel mai îndepărtat numitor comun mitologic al europenilor se află în partea orientală a continentului. Aici s-a configurat *Vechea Europă pre-indo-europeană.* Apărută între 7000 şi 3500 î.e.n, înainte de invazia triburilor indo-europene, ea constituie o amprentă spirituală imemorială. Grație studiilor antropologului Marija Gimbutas (1921-19940) (lituaniancă de origine, a fost profesoară de istorie la universitățile din Cali-

fornia şi Los Angeles), putem plonja către cel mai îndepărtat punct al arhaităţii europene, până în punctul unde ne întâmpină acea formă primară de civilizaţie europeană, numită de ea *„old european civilizations"* (*„Goddesses and Gods of Old Europe, 7000-3000 Before Christ. Myths, Legends and Cult Images"*, Thames&Hudsoan, London, and University of California Press, Berkley-Los Angeles 1974). Gimbutas a oferit o viziune globală despre cinci milenii din preistoria Europei (cele ocupate de epocile neolitică şi eneolitică, inclusiv perioada de trecere la Epoca Bronzului). Ea a dovedit că, din punct de vedere geografic, prima mare formaţiune civilizaţională a Europei cuprindea Peninsula Balcanică, Arhipelagul şi insula Creta, spaţiul carpato-danubiano-pontic, până la Nipru. Relativa *unitate culturală* a acestei vechi civilizaţii europene se explică, după cum ne indică Marija Gimbutas, prin comunitatea unei ideologii cu caracter mitologic-religios, care avea în centru figura unei Mari Zeiţe: personificare a pământului-mamă şi alte diferite ipostaze divine (Zeiţa Şarpe, Zeiţa Pasăre, Zeiţa Gravidă, Zeiţa-Mamă cu Pruncul, mitem pe care însuşi creştinismul îl va specula suprapunând peste el figura fecioarei Maria, Doamna Albă), patroană a „vechii civilizaţii europene": *„Zeiţa ce avea în sarcină cosmogonia şi hrana era asociată păsărilor de apă, întinderilor de apă, ploii şi laptelui. Zeiţa ce avea în sarcină naşterea şi viaţă este asociată vaginului, seminţei şi umidităţii. Zeiţa Regenerării este inseparabilă de simbolurile uterului, peştelui, batracienilor, şarpelui, fazelor lunii, precum şi semnelor spiralate şi meandrelor. Alte imagini simbolizează forţe periculoase şi distructive: oasele, albul şi culorile deschise, câinii urlători, bufniţe ţipătoare şi vulturii prădători, toate alcătuind un cortegiu al Zeiţei Morţii"*. Religia „vechii civilizaţii europene" era una politeistă, dominată de zeităţi feminine htoniene, până la venirea triburilor indo-europene, care au adus zeităţi masculine şi uranice. Această religie a înte-

meiat pentru cîteva mii de ani *o civilizație ginecocratică*. După invazia indo-europeană, această religie „veche europeană", centrată pe cultul puterii sacre a femininului, a devenit clandestină. Ea a fost continuată tradițional de populația subjugată de către războinicii indo-europeni, în primul rând de bunica şi de mama familiei (în zone din Europa Orientală, vechile tradiții de tip „feminin", în special cele legate de riturile naşterii, morții şi fertilității pământului au continuat până în zilele noastre fără schimbări radicale). Nu acesta este cazul mitologiei greceşti, unde s-a ajuns la o iconografie păgână stranie: Zeița Athena, Zeița-Pasăre a Vechii Europe a devenit, sub influența religiei războinicilor indo-europeni, o figură feminină militarizată, cu platoşă, suliță şi coif. Tot mitologia greacă a transformat-o dintr-o Zeiță parthenogenetică (născută numai din elementul feminin) într-un personaj mitologic născut din capul lui Zeus, zeul suprem al indo-europenilor stabiliți în Grecia. Zeița greacă Hera, care este un avatar al Zeiței-Şarpe a Vechii Europe, s-a metamorfozat în soție a lui Zeus. Mai mult, Zeus va seduce sute de alte zeități feminine şi nimfe, impunându-se ca forță masculină primordială. Odată cu suprapunerea peste această Veche Europă a religiei cuceritorilor indo-europeni, cultul Mamei-Glii a intrat într-un con de umbră pretutindeni în Europa. Marea Zeiță a Fecundității şi Regenerării şi-a pierdut pentru omul arhaic puterea sacră de a da viață plantelor prin ea însăşi. A fost nevoie ca ea să se împreuneze cu Zeul Tunetului, zeu masculin, reprezentând simbolul forței şi al vieții în panteonul popoarelor indo-europeane. În folclorul țărilor Europei Orientale circula superstiția că numai după primul tunet, urmează o ploaie cu adevărat roditoare când iarba începe să crească iar apa se purifică. Mitologia Vechii Europe, sedimentată într-o diversitate de rituri şi de texte folclorice, ne ajută să înțelegem geneza spiritualității religioase europene.

STRĂMOŞII NOŞTRI: INDO-EUROPENII

Georges Dumézil, care a dezvoltat „noua mitologie comparată", a găsit ceea ce putem numi matricea socio-spirituală a civilizației europene: *„Cei mai vechi romani îşi axau teologia lor pe o concepție despre lume şi despre societate foarte asemănătoare cu cea pe care o practicau, la celălalt capăt al expansiunii europene, indienii vedici şi iranienii".* Popoarele europene participă la un *Mit (religios, cultural, politic)* al originii lor comune: *indo-europeană.* Studierea unor complexe de mituri şi rituri ale familiei popoarelor indo-europene au permis cercetătorilor accesul la ceea ce Geoges Dumézil numea *„un prototip comun preistoric"*.

O *tipologie proprie europenilor:* *indo-european, indo-germanic, aryan*

Cuvântul „indo-european" a apărut pentru prima oară într-o povestire publicată în 1813, în revista engleză „Quarterly Review". Se pare că autorul ei este medicul britanic Thomas Young, care, în 1814, va redacta un articol pentru Oxford English Dictionary, intitulat „Indo-Europenii". Termenul se va impune în lumea academică şi lingvistul german Frantz Bopp îl va populariza în mediile ştiințifice europene.

Se numesc *indo-europene* familiile de limbi vorbite astăzi aproape în toată Europa, pe o arie geografică extinsă din Europa Occidentală până în India. În 1823, orientalistul german

Julius von Klaproth, în cartea sa „Asia Polyglotta", va folosi şi termenul de „*popoare indo-germanice*". El a împrumutat termenul de la geograful danez Conrad Malte-Brun. În lumea ştiinţifică germană a secolului XIX, sintagma „limbi indo-germanice" se va răspândi foarte repede. La un moment dat savantul umanist Wilhelm von Humboldt va vorbi de „Indo-Germanischen Völkerschaften". În anul 1866, cuvântul „*indogermanen*" şi adjectivul „*indogermanisch*" se încetăţenesc, rămânând până astăzi expresii curente ale specialiştilor germani (lingvişti, istorici, arheologi), concurate timid de cuvintele „*Indo-Europäer*" sau „*indo-europäisch*".

Dacă „indo-european" şi „indo-germanisch", pot fi considerate sinonime, fiind termeni recunoscuţi pe plan internaţional, nu acelaşi lucru se întâmplă cu termenul de „*aryan*". La origine, cuvântul *Aryan* era cel folosit de Indo-iranieni pentru a se denumi pe ei înşişi. El apare şi astăzi sub o formă lingvistică evoluată în numele Iranului. Anqutil-Dupperon în 1763, urmat de Adolphe Pictet, de Frederich von Schlegel, Max Müller, Christian Lassen vor utiliza termenul de „*aryan*" în contextul cercetării familiei de limbi indo-europene, apoi, în mod arbitrar, în studiul populaţiilor indo-europene.

În 1859, Adolphe Pictet nota în cartea sa „Les origines indo-européenne ou les Aryan primitifs", în spiritul unui lirism pozitivist şi al unui etnocentrism specific epocii: „*Aryan este o rasă destinată de Providenţă să domine globul întreg. Ea se*

caracterizează prin echilibrul armonios al facultăților şi al aptitudinilor, care se dezvăluie chiar în formarea limbii ei şi din felul lor de organizare socială. Are o naturalețe fericită, o energie temperată de blândețe, o imaginație vie şi o rațiune puternică, o inteligență activă şi un spirit deschis către frumusețe, un sentiment accentuat al justiției şi al datoriei, o moralitate sănătoasă şi instincte religioase demne de un caracter elevat; iată calitățile care, topite la un loc, oferă acestei rase, împreună cu conştiință valorii proprii, dragostea de libertate şi dorința permanentă de progres".

În timpul celui de al III-lea Reich, utilizarea abuzivă a termenului „*arian*" va ajunge să frizeze absurdul. Naziştii au făcut din el un sinonim al „non-evreului", al „non-țiganului" (eroare istorică şi lingvistică: limba țigănească este direct descendentă din grupa de familii indo-aryene de Nord-Vest, de care s-a separat în secolul V al erei noastre). Termenul de „*aryan*" (sau „arian") a ieşit astfel din sfera ştiințifică, fiind descalificat prin instrumentalizare ideologică.

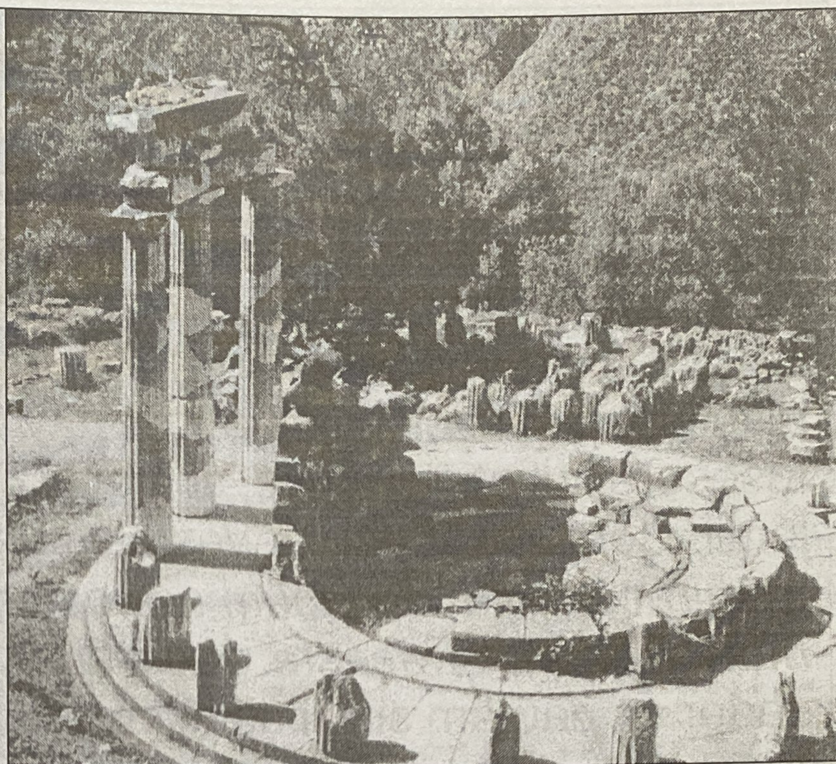
Termenul de „*aryan*" a fost interpretat de Georges Dumézil ca fiind un calificativ, nu numai pentru un anume tip uman, ci şi pentru un ansamblu mai larg de comunități, opus lui „*dásyu*", care înseamnă „barbarul, non-aryanul, duşmanul înnăscut al lumii ariene". Pentru Dumézil aryan înseamnă „*cel care se bucură de favoarea zeilor*": „*indienii vedici îşi atribuiau un drept de exclusivitate asupra acțiunii binefăcătoare a zeilor lor proprii*". Prin extensie, aryan fiind cel care oferă sacrificii zeilor, care cântă sau înalță laude zeilor: „*Zeul Indra se felicită de a fi dăruit pământul neamului aryan, cam aşa cum Dumnezeul din Biblie a dăruit pământul poporului său ales*". Comunitatea triburilor (neamurilor) aryene este cea în care domneşte un cod de legi religioase, spre deosebire de popoarele „fără zei". Conform lui Georges Dumézil, denominativul „aryan" cu valoare etnică, utilizat atât de iranieni, cât şi de indienii vedici, mai însemna şi „străinul", dar nu în înțelesul său

de „barbar“. Aryan desemnează nu orice fel de „străin“, ci numai pe acela în care orice grup de indieni vedici îşi recunosc legături mai cuprinzătoare decât legăturile de familie sau de clan, adică „legăturile de arianitate“.

Trasăturile comune: un cod al onoarei, voință de putere, instinctul războinic, credința într-o elecție divină, dat fiind că aryanul este cel care a obținut, în antiteză cu barbarii, favoarea zeilor. Dacă stăm să ne gândim bine, să observăm întreaga istorie a umanității, putem să constatăm că Europa, locuită de familia de popoare indo-europene înrudite între ele prin trăsături de „*arianitate*“, a constituit locul privilegiat al lumii, heartlandul ei. Europa este continentul locuit de popoare înzestrate cu calități insuflate de zei. Europa este receptacolul energiei şi voinței divine, ea este motorul istoriilor şi al creațiilor spiritului.

Punctul esențial al studiilor indo-europene este acela în care din fragmente lingvistice şi arheologice s-a putut demonstra că acestă familie de popoare indo-europene (greci, romani, celți, traci, slavi, triburi germanice) a avut *nu numai o spiritualitate religioasă, ci şi o viziune asupra societății*. Modelul organizării sociale de tip indo-european a supraviețuit în Europa până în preajma revoluției franceze. Organizarea socială indo-europeană a fost sintetizată de Georges Dumézil în a sa „teologie a celor trei funcțiuni“. Ea nu reflectă o simplă diviziune a muncii, ci o Armonie, o Ordine terestră, reflex al unei Armonii Cosmice. Dumézil a pus în evidență organizarea orizontală a societăților indo-europene, repartizată în trei funcții (aşa numita teologie a celor trei funcțiuni): *juridicul* (suveranul, magicul, religiosul, legislativul), *politicul* (în sensul de „executiv“, armata, aspectul administrativ şi coercitiv), *economicul* (producția de bunuri, comerțul, agentul economic). Conştienți de fragilitatea ordinii sociale, indo-europenii era încredințați că această ierarhie nu se poate menține decât printr-o voință comunitară, ea reflectând in micro trăsăturile eterne ale cosmosului.

Cinci ipoteze privind vatra de origine a triburilor indo-europene:

În mediile academice internaționale circulă cu precădere cinci ipoteze referitoare la aria geografică de unde ar proveni triburile indo-europene sau *indo-aryene*. Lothar Kilian afirmă că Indo-Europenii se aflau, în epoca mezolitică, în Europa centrală şi septentrională. Teza lui Colin Renfrew: indo-europenii s-au răspândit în Europa plecând din podişul Anatoliei acum şapte mii de ani. Acestei teze a lui Renfrew i se adaugă o alta: cea a profesorilor Thomas V.Gamkrelidze şi Viaceslas V. Ivanov care sunt de părere că Anatolia reprezintă într-adevăr locaşul originar al indo-europenilor (mai precis zona dintre Caucazul de Sud, Anatolia Orientală şi Mesopotamia), dar că migrația lor în Europa s-a produs la sfârşitul epocii neolitice. O altă teză, cea a lui Ivan Diakonov plasează vatra de origine a triburilor indo-europene în sectorul geografic balcano-danubian al Europei. O ultimă teză, cea a Marijei Gimbutas, opinează că vatra de origine a indo-europenilor este aşa-numita zonă de „cultură a kurganelor", localizabilă spațial în nordul Mării Caspice şi la Pontul Euxin.

Polul Nord-vatra mitică a indo-europenilor:

Cei care manifestă acel sentiment pe care Eliade l-a denumit *„nostalgia originilor*" pot afla că strămoşii noştrii indo-europeni cultivau sentimentul descendenței lor dintr-o vatră originară situată la Polul Nord.

În tradițiile hindusă, avestică şi celtică s-au păstrat referințe mitologice la originea arctică a strămoşilor noştri (vezi B.G. Tilak „*The Arctic Home in the Vedas*“, London 1903; Françoise Le Roux „*Origine polaire de la tradition vedique*“, Ed.Archč, Milano, 1979). Ei considerau că provin dintr-o țară unde într-un an, cele mai multe luni era noapte. Vechi texte mitologice şi folclorice irlandeze explică despre faptul că celții fuseseră inițiați în magie, ştiință şi arte prin insulele din Nordul lumii. Conform textelor Avestei, „*sălaşul aryan era înainte o țară miraculoasă, dar acum acolo iarna durează zece luni, vara numai două, şi aceste două luni de vară este frig“.* Va fi în zadar să căutăm similitudini între ipotezele de mai sus, privind vatra originară a triburilor indo-europene, şi astfel de descrieri mitologice. Descrierile mitologice aparțin mai degrabă unei geografii interioare, unui psihism abisal. Astfel, mitul originii hyperboreene a popoarelor europene desemnează mai degrabă un fel de Pol Nord spiritual, decât spațial, un fel de Ultima Thule cucerită prin efortul interior al desăvârşirii caracterului aryan. Punctul hyperboreic al ființei spirituale indo-europene îl atingi atunci când bezna barbarismului este învinsă de Lumina Spiritului, de Soarele Nemuritor.

MITOLOGIA SOLARĂ

Nicoleta Coatu

Spiritualitatea păgână, țesătură de mitologii și de credințe arhaice, este specifică mentalității religioase europene. Soarele a constituit mitul central al religiei strămoșilor noștrii indo-europeni. Doctorul în etnologie Nicoleta Coatu surprinde o diversitate de imagini, simboluri și miteme care gravitează în jurul arhetipului Soarelui.

Coborând pe verticala istoriei, în epoca bronzului și în perioada numită de arheologi „hallastat", descoperim utilizarea de către europeanul străvechi a geometrismul solar, realizat în urma unui fel de *simpatizare cu astrul diurn*. Această formă de identificare cu Soarele-privit ca zeu sau forță supremă- a generat un sentiment religios, a modelat psihismul abisal al popoarelor europene.

Crucile simple, cele gamate ori cercurile crucifere pe care le purtau geții, ca și frații lor celții, aveau rosturi astropopaice. Când linia dreaptă — simbol al setei de mântuire în fața haosului și de cucerire a echilibrlui desăvârșit-se închide, formând cercul, se creează un spațiu de separație securitară, de refugiu în fața ostilității. Cercul, care ilustrează simbolic totalitatea, într-o viziune holistă, circumscrie totodată și figura geometrică solară (de la rozete de diferite tipuri, care împodobesc și astăzi obiectele din interioarele rurale la roțile solare gravate ca însemne de apărare pe porțile gospodăriilor țărănești, pe uși, pe frontoanele caselor). Roata solară-existentă sub diverse forme în tradiția arhaică autohtonă- se regăsește la toate popoarele indo-europene. Să amintim în treacăt că indienii au scris tratate despre mistica roții solare. Templul din Konarak, dedicat zeului solar Vishnu-Surya, construit în secolulu XIII, de regele Narasimbadera, are 12 roți solare. Dar motivul tradițional al răpirii solomonarului așezat pe o roată, ca un sacrificiu adus zeului roții, din cultura arhaică românească, nu constituie o reminiscență ritualică de tip celtic ? La această întrebare, A.Șuștea a dat un răspuns afirmativ; în mitologia celtică un loc în panteon îi este rezervat și uni zeu al roții, Tramsm, căruia druizii i-au consacrat un complex de rituri inițiatice.

Variația cercului solar există și în ornamentica diferitelor tradiții populare ale Europei. Ea se completează cu figuri ca meandrele, spiralele, romburile, vârtejurile gamete care împodobesc ceramica, dar și obiectele de vestimentație. Răspunzând unei tentații de descoperire a confluențelor spirituale arhaice, un etnolog de marcă (Paul Petrescu) afirmă: *„Mulțimea reprezentărilor solare de pe țesăturile balcanice, ca și asemănarea frapantă a tratării lor geometrice în nordul Greciei, în Albania, în Serbia, Bosnia și Macedonia, în Bulgaria nordică și cea sudică, în zonele locuite de populația turcească, nu numai în Turcia europeană, ci și pe teritoriul românesc, ne îndreptățesc să vorbim despre o tradiție comună, și, din acest punct de vedere, în sud-estul Europei*".

Când omul și-a ridicat brațele deasupra capului, spre soare, gestul de adorare a divinității păgâne a generat unele reprezentări simbolice verticalizante, angajând întregul psihism, valorificând o gamă întreagă de stări și de idei, de la ascensiune la elevație. Scara și urcușul anevoios din India vedică (duhorana), scara inițiatică din cultul zeuli solar Mithra, scara care îngăduie cu zeii din Cartea Morților a Egiptului antic, scara de mesteacăn pe care urcă șamanul siberian, toate acestea ascund năzuința și cutezanța atingerii inaccesibilului și a dorinței de eternizare. În timp ce urcă treptele stâlpului, șamanul întinde mâinile și, ajuns în vârf, strigă: „Am atins cerul, sunt nemuritor!". Gândul omologării om-soare transpare în credința siberiană; *„șamanii ostiacilor locuiesc în părul sorelui (razele), precum păduchii în capul oamenilor*" (Kai Donner: „La Siberie. Les temps anciens", Gallimard, 1946).

Există în tradiția folclorică românească închinarea rituală a copilului nou născut la soare, care solicită har și protecție sacră. De asemenea, în gestul simbolic al ridicării mâinilor, încrustat în piatra unor morminte și inscripții funerare, Grigore Tocilescu descifrează obiceiul străvechi întâlnit la grecii antici și la neamurile italice, de a chema mâna justițiară a divinitățiilor solare asupra persoanelor vinovate de săvârșirea unor crime.

Prin asimilarea simbolică a unor elemente cosmice, *Suveranitatea ca stare de excelență într-o ierarhie socială* dobândește și ea dimensiuni tansumane. Sunt sensuri lesne de descifrat în epicul legendar românesc în motivul ciobanului ales domn (Mircea Ciobanul), după criteriul semnelor corporale astrale. După cum numirea conducătorului militar, în unele texte de colind, solicită existența în vestimentație a ornamentelor astrale: soarele, luna, stelele. Suveranul reflectă legea cosmică prin excelență.

NOUA DREAPTĂ DIN ROMÂNIA -

RECURSUL LA MEMORIA PĂGÂNĂ A POPOARELOR EUROPENE

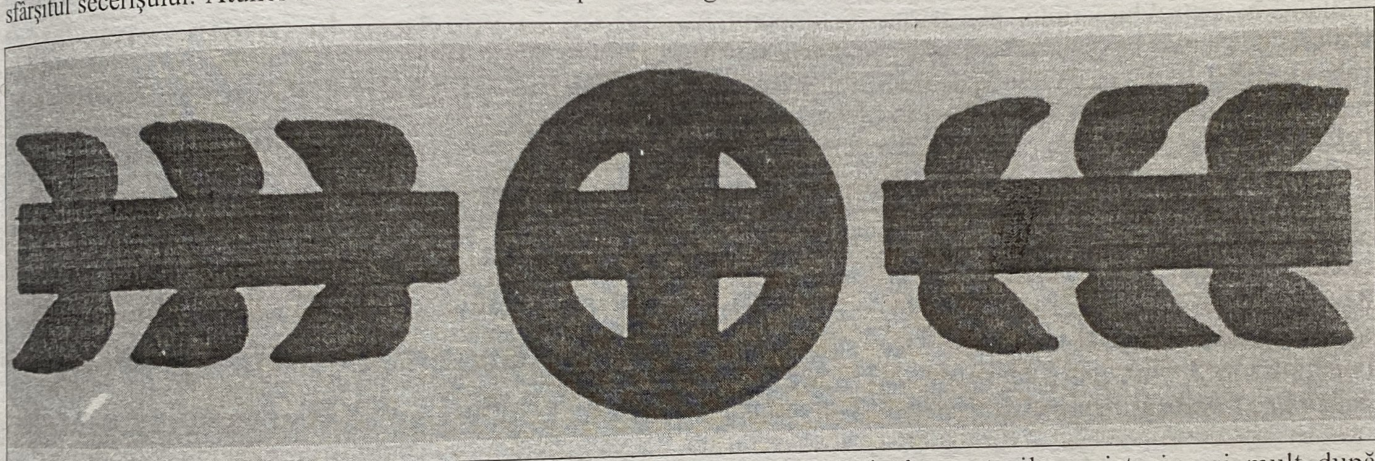
LA EDITURA
FUNDAȚIEI PENTRU O NOUĂ CIVILIZAȚIE EUROPEANĂ

ÎN CURÂND
CELE MAI IMPORTANTE TEXTE ROMÂNE ȘI EUROPENE DESPRE:

TRADIȚII SPIRITUALE, MITOLOGII STRĂVECHI, OM ȘI SACRU, ISTORIA RELIGIILOR

În lumea romană, ca și în alte civilizații indo-europene, tendința de eroizare a suveranității implică deseori soarele în procesul de sacralizare a funcției de conducere a comunităților. Împăratul roman Augustus joacă rolul lui Apollo, Constantin are atributele zeului soare, iar împăratul roman Varius Avitus mai este cunoscut și sub numele de Heliogabalus, recunoscând-i-se descendența divină.

Vechile mitologii și iconografii religioase atestă prezența zeilor solari prin prezența unui *disc solar* așezat pe cap, ca în tradiția hittită (unde statuetele unor divinități poartă pe cap soarele înaripat), sau cu discul astral deasupra capului, ca în cazul zeului soare Amon-Ra. Prin extensie, soarele se regăsește și în *simbolismul coroanei și al cununii.* Coroana de raze este un atribut indispensabil al zeului Mithra-Helios-Sol, pentru ca, ulterior, să devină simbol al descendenței divine a regalității și al suveranității sacre. *„La originea sa* — amintește antropologul Gilbert Durand — *coroana, ca și nimbul creștin sau budist, are semnificație solară. La fel tunsoarea clericilor și coroana fecioarelor au o semnificație solară".* De asemenea, coroana solară apare și în ceremoniile țărănești care celebrează sfârșitul secerișului. Atunci se face o cunună din spicele

cele mai lungi și mai frumoase (dublul vegetal al razelor de soare) care este purtată pe cap de „o fată curată", pentru prosperitatea comunității la recoltele viitoare.

Practicat în unele sate românești din zona Hațegului, în marțea de după Rusalii, obiceiul boului înstruțat are rosturi certe de fertilitate. Tinerii din comunitățile rurale aleg cel mai frumos exemplar bovin și îi împodobesc coarnele cu o cunună de flori. *Capul de bovideu* împodobit, integrat simbolisticii solare, suscită interpretări legate de existența bucraniului (lat. bucranium „cap de bou"), motiv decorativ existent încă din perioada neolitică în cultura din spațiul românesc. Un bucraniu de tip clasic, greco-roman, reprezentând efigia stilizată a zeului Apis, figurează pe multe altare votive descoperite la Apullum, datând din perioada romană. Tezaurul de argint de la Craiova (datat din secolul IV î.e.n.). cu caracter funerar, probabil de origine scitică, cuprinde piese de podoabă în formă de taur, cu rozetă solară gravată pe frunte. Aceste podoabe trimit către *ceremoniile de venerare ale zeului Mithra.* Divinitate de origine iraniană, intrată în panteonul elenistico-roman, răspândită ulterior și în provinciile de la granița Imperiului, Mithra se impune ca un zeu solar mântuitor, al fecundității și al regenerării ciclice a naturii. Arheologii au stabilit că Dacia a fost una din provinciile romane cele mai importante ale cultului mithraic. Tipologia mithraică existentă pe unele basoreliefuri ale acelei perioade, descoperite de arheologi, trimit către scenariul ritual al uciderii taurului de către zeu: Mithra, în costum oriental, cu mantia fluturând, îngenunchiază și omoară cu pumnalul taurul cosmic. Capturarea taurului de către Mithra aparține unui scenariu mitic arhaic, indo-iranian, și are o semnificație cosmogonică, el constituind un moment important în festivitățile care marcau sfârșitul unui an și începutul Anului Nou. Mircea Eliade a demonstrat că popoarele indo-europene au valorificat religios și mitologic imaginea taurului (vezi mărturiile culturale mitico-religioase venite din regiunile locuite cândva de celți, dar și miturile Greciei antice). Circumscrisă temei tauromahiei, vânătoarea rituală a zimbrului de către legendarul Dragoș Vodă ilustrează o probă inițiatică la care este supus aspirantul la regalitate, o inițiere de tip eroic. Întemeierea regatului Moldovei este un scenariu mitic autohton străvechi (la daci zimbrul s-a bucurat de un prestigiu religios), dar motivul se integrează într-un ansamblu mitologic mai vast, de sorginte meridională, cu rădăcini mai profunde, în mitul indo-iranian. Semantismul convergent *soare-foc* leagă cultul solar și de rituri funerare ale incinerării, cărora geții, statornici în religia lor uraniană de tip indo-european, i-au fost credincioși încă de la începuturile preistorice și mult după așezarea romanilor în Dacia. Mormintele de incinerație descoperite de arheologi depun mărturie despre credințe arhaice ale acelor vremuri, dar tradițiile funerare aduc până la noi imaginea unor dansuri de priveghi (Vrancea, Argeș, Bihor) executate în jurul focului din ograda mortului (în unele zone făcut din resturile de lemn rămase după confecționarea sicriului). Implicarea elementului vegetal în relația simbolico-religioasă soare-foc îl determină pe Mircea Eliade să vadă în arderea „arborelui de mai", *„un rit al regenerării vegtației și al reînnoirii anului, căci în India și în antichitatea clasică se dădea foc unui copac la începutul anului"* („Traité d'Histoire des réligions", Payot, Paris, 1949). Arderea butucului în noaptea de Crăciun, legată ipotetic de un motiv ritualic de cult solar pare să fi integrat semnificații ale cultului iranian al lui Mithra. După cum relatează Petru Caraman (cu prudența necesară emiterii unei ipoteze, din datinile sărbătorii lui Mithra a fost asimilat *„în sensul de cult al morților, obiceiul de a face focuri în acea perioadă, cu deosebire în noaptea de crăciun, și chiar datina arderii butucului, dacă e adevărat că la origine acestea aparțineau unui cult solar"* („Substrat mitologic al sărbătorilor de iarnă la români și la slavi"). La români, tradiția arderii butucului e slab atestată (în Ardeal se întâlnește cu numele de „călindău"), față de răspândirea obiceiului la sârbi și croați, unde butucul e nu-

mit „badnajak“, sau la bulgari, sub denumirea de „kolendik“. Dar ritualul e cunoscut la aproape toate popoarele Europei Occidentale: la francezi („Buche de Noel“), la retoromani („Calonda“), la germani („Weihnachtsbloch“), la englezi („Christmasblock“), la scandinavi („Yulelog“).

Unii dintre cei mai autorizaţi cercetători ai mithracismuli, Fr. Cumont, a studiat răspândirea acestui cult în Dacia, afirmând că: „*nici un cult n-a prosperat acolo ca misterele lui Mithra şi te uimeşte prodigioasa dezvoltare pe care a luat-o cât a durat stăpânirea romană în această regiune*“(„Textes et monuments figures relatifs aux mysteres de Mithra“). Explicaţia de natură istorică rezidă în modul în care s-a produs colonizarea, foarte mulţi colonişti aduşi sau veniţi în Dacia, militari sau civili, fiind originari din Asia Minor, unde romanii aveau o stăpânire cu mult mai veche. Venind din locurile unde Mithra era zeul cel mai venerat, aceşti colonizatori ai Romei au răspândit cultul şi au impus sărbătoarea naşterii lui (25 decembrie) şi în provinciile est-europene ale Imperiului, în special în Dacia. Cultul lui Mithra ajunsese deosebit de popular în răsăritul Imperiului Roman şi aproape în tot Occidentul. În Italia, în centrul Imperiului, el a pătruns de timpuriu, fiind recunoscut pe la sfârşitul secolului al III-lea, d. Ch., sub împăratul Aurelian, ca religie de stat. Atunci sărbătoarea zeului Mithra a fost definitiv fixată în calendarul roman la 25 decembrie, între Saturnalii şi Calendele lui Januar. Sărbătoarea Crăciunului la români, la 25 decembrie (solstiţiul de iarnă) combină, în stratul de semnificaţii arhaice, elemente din sărbătorile ciclului roman: Saturnalia, Natales, Solis Invicti, Larentalia, Compitalia, Calendele. Noaptea Crăciunului mai poartă emblema unei relaţii străvechi, păgâne, cu cultul solar, prin datina roţilor de foc, poate nu întâmplător mai bine conservată în Banat, dacă se are în vedere răspândirea ei deosebită în tradiţia germană. Aprinderea focurilor şi rostogolirea roţilor de foc de pe dealuri trimit la simbolistica legată de ritmicitatea ciclică eternă şi unifică sensul focului purificator, terestru şi cosmic, cu sensul forţei germinatoare, regeneratoare a Soarelui.

Iată, un labirint de sensuri şi forme spirituale venite dinspre străfundurile civilizaţiei europene către modernitate. Ele nu au dispărut şi nici nu vor dispărea, ci se perpetuează prin timp, în permanente sincretisme culturale, care modelează şi remodelează fiinţa spirituală a europenilor.

În aceeaşi măsură în care adoptăm, prin import mimetic, neselectiv, binefacerile tehnologice şi un anume confort civilizaţional din extremul Occident, în varianta lor spectaculară, americanizată, trebuie să avem grijă să reproiectăm spre viitor cel mai arhaic trecut al nostru, al tuturor europenilor. Acolo zac sedimentate un tezaur mitologic, de simboluri ale imaginarului nostru (naufragiat în raţionalism tehnico-ştiinţific), o constelaţie de sensuri pierdute. Efortul de a le readuce la lumina civilizaţiei actuale ar echivala cu o terapie a regăsirii unui sine profund, cu reîntâlnirea salvatoare a memoriei infinite, a sufletului pierdut al lumii noastre europene.

Reîntâlnire a Europei cu Miturile şi Zeii ei ? Recucerire a acelei părţii a moştenirii europene trimisă în uitare de raţionalismul modernităţii? „*Mitul* – scrie Gilbert Durand – *nu sfârşeşte niciodată, el trece în uitare doar pentru un timp, se eclipsează dar nu poate muri vreodată pentru că el ţine de anatomia mentală cea mai intimă a lui Sapiens*“

Reinventând o nouă civilizaţie europeană, pornind de la acest imaginar arhaic, de la nucleul mitic, vom ajunge să descoperim că oamenii ei creatori au atins acea zonă din fiinţa lor unde domneşte ceea ce Carl Gustav Jung a numit: „politeismul sufletului“.

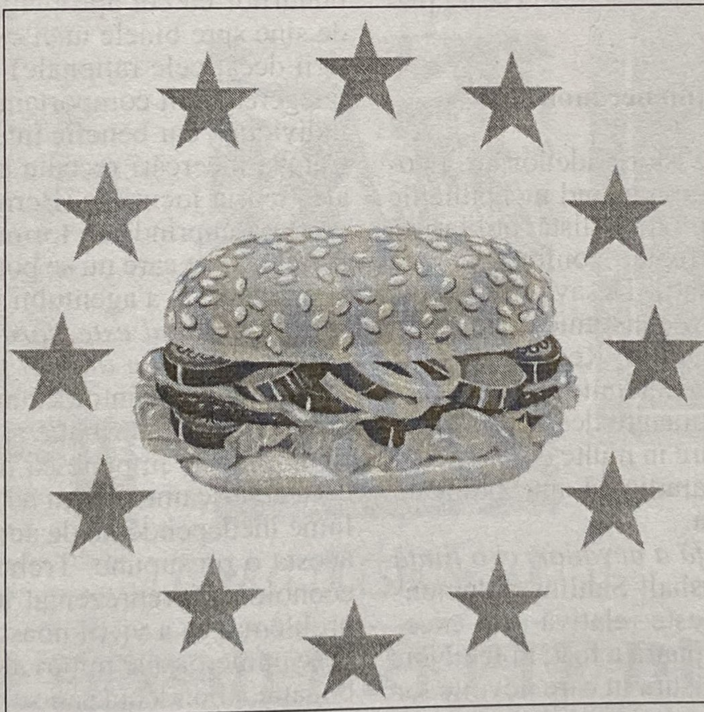
REPERE PENTRU O ECONOMIE EUROPEANĂ ALTERNATIVĂ

Charles Champetier

CHARLES CHAMPETIER: Scriitor, conferențiar și publicist. Redactor-șef al revistelor *„Éléments/pour la civilisation européenne“* și *„Nouvelle Ecole“*. Cărți publicate: *„Homo consumans.Archéologie du don et de la dépense“* (1994), *„Lire Drewermann. Analyse d,une hérésie contemporaine“*(1994), *„Utilitarisme, imaginaire moderne“*.

Economia și-a primit numele de botez de la greci. La Aristotel („Politica“), ea desemnează ansamblul de reguli *(nomos)* care prezidează strategiile de subzistență ale „familiei lărgite *(oikos)*. În sens aristotelic, economia acoperă activitățile productive autonome, adică acelea al căror scop este satisfacerea nevoilor imediate ale omului. Activitățile monetare, destinate schimbului și acumulării de bogății, nu constituie decât o ramură particulară.

1. Economia modernă ca ruptură

Economia modernă, teoretizată de școli care își spun „clasice“ și „neoclasice“, s-a impus cu prețul mai multor rupturi fundamentale. Începând cu secolul al XVII-lea, economia s-a emancipat, puțin câte puțin, de sub preceptele moralei, politicii și religiei, adică și-a întocmit legi proprii (iar descifrarea acestor legi a devenit obiectul „științei“ economice), indiferente la legile altor sfere ale practicii. Agentul economic, fie el producător sau consumator, a devenit astfel interșanjabil, dezvoltarea mașinismului și generalizarea salariului au dus la descalificarea muncii. Paradigma lui „Homo oeconomicus“ a putut fi definită drept tipul uman propriu acestei noi ordini economice: o ființă rațională care își urmărește în mod exclusivist interesele. Cea mai mare parte a economiștilor consideră că suma intereselor particulare se transformă de la sine în interes general (vezi teoria lui Adam Smith despre „mâna invizibilă a pieței“ care aranjează de la sine toate interesele sociale). Simultan, piața a fost teoretizată drept locul ideal de întâlnire dintre cerere și ofertă. Echivalentul istoric al acestei revoluții metodologice a fost trecerea de la economia *cu piață* la economia *de piață*, apoi de la economia de piață la *„societățile de piață“*(expresia îi aparine sociologului Karl Polanyi).

De altfel, la sfârșitul Evului Mediu, bogăția a devenit un element determinant al puterii, mai ales grație concurenței dintre statele-națiune pe cale de a se naște: odinioară, erai bogat fiindcă erai puternic; de acum încolo, vei fi puternic fiindcă ești bogat. Astfel, creșterea consumului și a producției nu s-a justificat prin nevoile reale ale societății, ci prin cele ale puterii regale, imperiale sau republicane. Contrar unei ideii prefabricate, piața e o consecință a existenței statului; istoricește vorbind, statul e acela care a protejat și care a instituit, ca intermediar între piețele locale și comerțul de anvergură mondială, o piață națională concurențială, atât pe plan intern (între indivizi), cât și extern (între națiuni). Colonialismul a exportat în întreaga lume această diviziune națională a muncii și a supus planeta, în mod progresiv, legilor comerțului, născute în Occident. În sfârșit, moneda s-a generalizat ca instrument abstarct al cuantificării schimburilor și al evaluărilor muncii. La capătul acestui proces, ideea

de creşterea economică (una din formele de manifestare ale ideologiei progresului) a devenit un scop în sine, suprapus fericirii oamenilor şi păcii între popoare.

Acest model, schiţat aici în linii mari, îşi trăieşte astăzi, simultan, apogeul şi criza. Apogeul-findcă mondializarea corespunde celei mai mari extinderi a economiei de piaţă, prin trecerea de la economia inter-naţională la economia globală unică. Iar criza-deoarece sechelele ecologice, sociale, politice şi morale ale acestei dominaţii universale se dovedesc de acum de-a dreptul dezastruoase: chipul înspăimântător al Leviathanului, aşa cum a fost el zugrăvit în zorii modernităţii de Thomas Hobbes, nu s-a desăvârşit sub forma statului absolut (modelul totalitar fascist, nazist sau comunist), ci sub aceea a unei pieţe absolute, care integrează azi în sistemul său de control asupra individului explozia tehnoştiinţelor tipice pentru revoluţia postindustrială (cibernetica, informatica, biotehnologiile, etc.)

Eşecurile relative ale contraofensivei Statului (de la teoria intervenţionismului keynsian la planificarea comunistă) relevă destul de convingător faptul că depăşirea acestei crize de tip nou nu se poate realiza decât cu preţul de-construirii integrale a fundamentelor economiei clasice şi printr-o reîntemeiere complet nouă a acestei discipline. Piaţa nu mai poate fi susţinută, statul nu mai e posibil; soluţia alternativă rezidă acum într-o reflecţie originală asupra raporturilor dintre local şi global, bazată pe conştiinţa de sine a comunităţilor şi pe conştientizarea la scară planetară a limitelor dezvoltării.

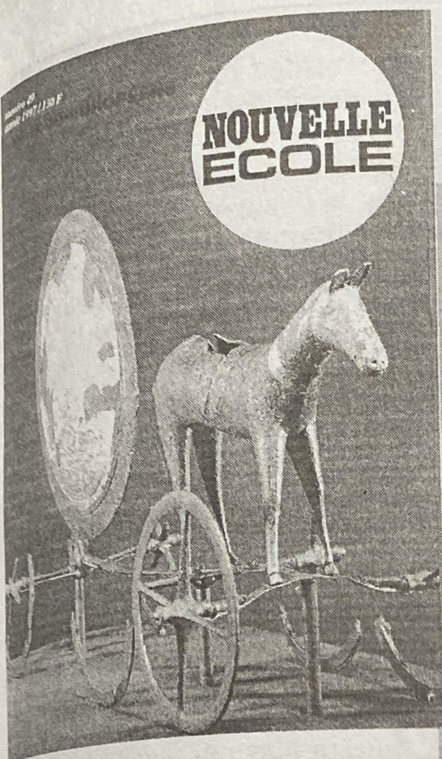
2. Despărţirea de homo oeconomicus

Istoria oamenilor este istoria ideilor lor. Economia mondială s-a impus impregnând mentalităţile cu o ideologie în acelaşi timp raţionalistă, utilitaristă şi individualistă, elaborând treptat, conform acestor direcţii, imaginarul modernităţii. Desăvârşirea acestui imaginar al modernităţii o constituie instaurarea paradigmei lui *homo oeconomicus*. Regândirea unei economii alternative presupune, înainte de toate, modificarea acestei imagini dominante despre om; procesul este în curs de desfăşurare în multe domenii, dar neconcretizat încă printr-o paradigmă antropologică care să o înlocuiască pe prima.

a. Omul nu este o fiinţă a nevoilor, ci o fiinţă a cheltuielilor. Istoricul Marshall Sahlins a demonstrat că noţinea de „nevoie“ este relativă prin excelenţă: societăţile din epoca de piatră a fost, în felul lor, societăţi ale abundenţei, în măsura în care nevoile lor erau limitate la minimum, iar satisfacţiile erau maxime. Cea mai mare parte a timpului şi-o rezervau activităţilor non-utilitare, nu celor productive. Această sub-producţie structurală nu se traduce printr-o „subevoluţie“, ci constituie o *alegere* a societăţilor şi civilizaţiilor respective. E celebră anecdota cu colonistul care dorea să amelioreze productivitatea plantatorilor săi, dublându-le salariile: aceia au aceptat şi... au lucrat de două ori mai puţin ! De fapt, condiţia umană nu e atinsă prin satisfacerea nevoilor, comună pentru ansamblul lumii vii, ci prin depăşirea nevoilor prin daruri, cheltuieli şi lux (după cum au dovedit-o Marcel Mauss, Alain Caillé, Jacques Godbout, Charles Champetier). Metafora lui Robinson Crusoe, obişnuită pentru economia clasică, nu are nici o consistenţă istorică: cu cât coborâm în istorie, cu atât sunt mai rari indivizii izolaţi, care vor să îşi satisfacă nevoile proprii; dimpotrivă, întâlnim comunităţi constituite, preocupate, pe de o parte, să repartizeze muncile necesare satisfacerii nevoilor tuturor, şi, pe de altă parte, să ofere pentru un singur om, pentru câţiva sau pentru mai mulţi posibilitatea unui schimb non-comercial, posibilitatea cheltuirii resurselor excedentare sub forma darurilor, cadourilor reciproce, de ofrande, de sărbători sau de donaţii. Libertatea nu constă, cum îşi imaginează liberalismul sau marxismul, în angajarea în producerea de bunuri, ci în participarea la distribuirea surplusului.

b. Omul nu este doar un agent raţional interesat: el urmăreşte şi scopuri independente de raţiunea şi interesul său individual. Sociologul Max Weber distinge patru tipuri de legitimare a liantului social; legitimitatea afectivă, charismatică, raţională prin valoare, raţională prin interes. Doar acest din urmă model, potrivit căruia omul îşi calculează permanent mijloacele de care dispune pentru a-şi realiza scopurile, a fost reţinut de economia clasică. „Omul unidimensional“ (Herbert Marcuse), funcţionar al raţionalităţii instrumentale, nu are însă nici un corespondent autentic în realitate. Chiar pe târâm economic, motivaţiile noastre pot fi afective (împărţirea bunurilor cu cei apropiaţi), charismatice (sacrificiul de sine spre binele unei cauze întemeiate pe alte criterii decât cele raţionale), sau raţionale prin valoare (alegerea unui comportament defavorabil interesului individual, dar benefic interesului colectiv, de pildă). Câteva încercări recente ale ştiinţei economice, mai ales teoria jocurilor (Bernard Guerrien), au fost nevoite să cuprindă în formulele lor un număr tot mai mare de date care nu se pot reduce la simpla raţionalitate interesată a agentului individual.

c. Omul este, fără îndoială, un animal economic, dar şi un animal social şi politic. Prin definiţie, omul este întotdeauna inserat într-un circuit de producţie, de distribuţie şi de consumare a bunurilor. Economia se impune ca o „esenţă“ (Julien Freund), ceea ce înseamnă că nu ne putem concepe prezenţa în lume inedependentă de activitatea economică pe care acesta o presupune. Trebuie notat că această esenţă economică a reprezentat întotdeauna partea cea mai problematică a vieţii noastre comune, aşa cum dovedesc numeroasele mituri ale „punerii în gardă“ faţă de bogăţie, abundenţă sau supraproducţie: viţelul de aur şi negustorii din templu, Pandora şi Midas. Înţelepciunea miturilor anticipa impasul modern: economia percepută ca scop în sine, ignorarea tuturor celorlalte rosturi terestre ale omului, impunerea aceloraşi valori pentru întrega societate, favorizarea disensiunilor şi a războiului tuturor contra tuturor, întocmirea unei ierarhii confuze care ne înăbuşă. Căci, dacă este un animal economic, omul este, în egală măsură, un animal social şi politic. Satisfacerea individului e inseparabilă de aceea a comunităţii sale, fie ea naturală (familială, etnorasială), istorică (sate, oraşe, provincii, naţiuni,

TRASGRESSIONI

RIVISTA
QUADRIME
STRALE
DI CULTURA
POLITICA

21

TeKoS

Teksten, kommentaren en studies nr. 75 1994

Hespérides

LA NUEVA INQUISICIÓN

POLITICAL CORECTNESS, PENSAMIENTO ÚNICO,
MITIFICACIÓN DE LA HISTORIA:
PINTAN BASTOS PARA LA LIBERTAD DE PENSAMIENTO

- *Lasch y la rebelión de las elites*
- *Teoría de la Revuelta*
- *Leyenda de la División Azul*
- *El mito de la Pasionaria*
- *La antropología filosófica*
- *Vintila Horia*
- *Werner Sombart*
- *Geopolítica*

REVISTA DE DEBATE PENSAMIENTO Y CULTURA CRÍTICA 11

DIORAMA

Settembre 19..
N. 217

LAVORO E QUESTIONE SOCIALE

REVISTELE NOII DREPTE DIN EUROPA

(FRANȚA, ITALIA, SPANIA, FLANDRA).
TEXTE NONCONFORMISTE DESPRE

GEOPOLITICĂ, ECOLOGIE, NOILE IDEOLOGII DE DREAPTA, NAȚIONALISM, EUROPA.

ÎN CURÂND VOR FI TRADUSE
LA EDITURA FUNDAȚIEI PENTRU O NOUĂ CIVILIZAȚIE EUROPEANĂ
PENTRU COMENZI ȘI INFORMAȚII LA O.P. 62-CP 52, SECTOR 5, COD 70650, TELEFON 777 13 93

nr. 2

măiastra

pentru o nouă civilizaţie europeană

DREAPTA ŞI NAŢIONALISMELE

civilizaţii) sau politică (cetăţi, imperii, state). Conform acestei concepţii holiste, întregul nu se reduce la suma părţilor care îl compun şi, deci, interesul general nu rezultă din însumarea intereselor particulare. Teoria economică trebuie să proiecteze simultan dorinţele agenţilor individuali şi menţinerea entităţilor colective, ultimul imperativ fiind întotdeauna o condiţie prealabilă a existenţei celor dintâi.

d. *Omul se caracterizează prin cooperare, nu doar prin competiţie*. Descoperirea legilor evoluţiei (Charles Darwin) şi, mai ales, aplicarea lor uneori neaşteptată la societăţile umane (Herbert Spencer, Edward Wilson) au contribuit din plin la răspândirea imaginii restrictive a lui „struggle for life", potrivit căreia dezvoltarea indivizilor, a naţiunilor şi a civilizaţiilor nu urmează decât principiul concurenţei tuturor împotriva tuturor şi al selecţiei celor mai apţi să supravieţuiască. Fireşte, ar fi aberant să negăm existenţa acestei competiţii şi să-i contestăm oarecari virtuţi selective, visând la o societate integral pacificată. Dar biologia, etologia şi psihologia evoluţionistă au scos în evidenţă, în egală măsură, importanţă comportamentelor altruiste. Acest principiu al colaborării este cu atât mai important cu cât societăţile sunt mult mai complexe şi culminează în cazul omului, capabil, mai mult decât orice alt mamifer, de acte de altruism pur, adică de acea formă de altruism nedeterminată de înrudirea genetică. De altfel, anumite modele informatice, aplicate „dilemei prizonierului", au demonstrat că sunt privite ca fiind mai avantajoase comportamentele fondate pe cooperare şi încredere decât cele bazate pe egoism şi concurenţă (vezi studiile lui Robert Axelrod)

3. Direcţii istorice şi politice pentru o nouă întemeire a civilizaţiei europene

Reintegrarea economiei în istorie. Aşa cum a remarcat şcola numită „instituţionalistă" (Sismondi, Schumpeter), *economia se înscrie în specificul cultural şi istoric care îi premerge*. Nici capitalisml nu scapă acestui fenomen. E o eroare să ne închipuim că „modelul anglo-saxon" al pieţei (Michel Albert), integral dezetatizată şi concentrată exclusiv asupra laturii financiare, reprezintă singura cale posibilă. Economia socială de piaţă din celălalt model, „modelul renan", adică economia impulsionată de către stat, existentă şi în modelul economic colbertist francez şi în cel al voluntarismului nipon, economia oligarhic-familială din regiunile flamande sau lombarde, reprezintă tot atâtea variante ale capitalismului adaptat la istorie, la geografie şi la mentalităţile popoarelor. La ora *construcţiei europene* şi independent de obsesia creării unei monede unice (care nu reprezintă decât unul din mijloacele politicii europene), este important să prezervăm, să încurajăm sau să redescoperim aceste specificităţi locale şi regionale, care nu pun nicidecum în discuţie competitivitatea sau productivitatea, ci, dimpotrivă, permit consolidarea acestora, evitând însă generalizarea mutilantă a modelului economic unic. Totodată, este foarte clar că educarea şi formarea (imperative non-comerciale prin definiţie) a indivizilor, ca şi încrederea reciprocă pe care aceştia şi-o acordă, sunt condiţii indispensabile ale producţiei şi schimbului: comunităţile structurate le asigură mai bine decât „gloata solitară" a atomismului liberal.

Reinserarea economiei în societate. Dacă principalul scop al economiei este satisfacerea nevoilor primare ale indivizilor, aceştia trebuie mulţumiţi plecând de la cadrele de bază ale existenţei lor. Principiul subsidiarităţii, potrivit căruia o competenţă nu trebuie delegată eşalonului superior decât dacă nu poate fi asumată până la urmă de către eşalonul inferior, trebuie, prin urmare, aplicat activităţilor noastre economice. Acestea se pot organiza plecând de la „principiul autoreglării" (André Grjebine), conferind un maximum de autonomie fiecărui strat al vieţii noastre comune, într-o ordine descrescătoare, care merge de la planetar la local. Acest fapt este posibil doar dacă operăm o distincţie netă între *sfera economiei concurenţiale* (supusă automat unui război mondial al intereselor economice, implicând mobilizarea la maximum a tuturor energiilor) şi sfera *economiei solidare* (care se poate organiza în cadrul întregii societăţi după modelul mutual, asociativ şi cooperatist al sectorului terţiar). Această distincţie este menită nu să creeze o „economie cu două viteze', avantajoasă pentru unii şi defavorabilă altora, ci să îi includă pe toţi, potrivit aptitudinilor şi dorinţelor fiecăruia, fără a exclude pe nimeni. De altfel, această decuplare poate fi întâlnită la alte niveluri ale activităţii economice, cum este cazul monedei, mai mult sau mai puţin stabile în competiţia internaţională, şi cel al mondei schimburilor locale (Silvio Gesell). Aici putem invoca şi modelul economiei de circulaţie personalizată a bunurilor, elaborat de Serge Latouche, model rezervat menţinerii şi consolidării liantului social.

Reinserarea economiei în mediul ambiant. Seria de catastrofe ecologice din era industrială este la originea unei puternice conştiinţe ecologice, al cărei scop este în primul rând reinserarea economiei în cadrul legilor mediului înconjurător. Prin definiţie, economia se confruntă cu limitarea resurselor disponibile. Ea este, prin urmare, supusă principiului entropiei. Dacă economiile tradiţionale, reglate după ritmurile cosmice, nu utilizau, în fond, decât resursele pe care natura le reînnoia odată cu fiecare ciclu anual, economia modernă accelerează procesul entropic, destabilizând profund echilibrele biosferei. Înainte de a provoca o criză ecologică majoră, *o nouă economie europeană* trebuie să conştientizeze curgerea ireversibilă a timpului şi să includă printre conceptele ei de bază pe cele de „limită", „finitudine", şi „prag de contra-productivitate" (Ivan Ilich). Ecosfera e perfect înscrisă în biosferă şi, asemenea oricărui proces complex, ele interacţionează permanent. Fiindcă le-a ignorat, economia modernă funcţionează sub spectrul catastrofei, fapt care, de acum încolo, apare ca o simplă eventualitate statistic inevitabilă, totul ducând la o logică a contaminării generalizate: aer contaminat de gazele de eşapament, apă contaminată de nitraţi, vite contaminate de maladii, sisteme informatice contaminate de viruşi, pereţi contaminaţi de igrasie, păduri contaminate de plante şi animale mutante genetic.

RUSIA DE APROAPE-
NOI TENDINȚE GEOPOLITICE ALE KREMLINULUI

Bartolomeu Răileanu

Cum să înțelegi Rusia?

Rusia de aproape: o fatalitate geopolitică sau o cheie de intrat în labirintul misterelor istorice ale Europei Orientale? Pentru statele central și est-europene, multe dintre ele modernizate sub auspiciile „veacului națiunilor", agregatul imperial de la frontiera continentală cu Asia a fost perceput aproape întotdeauna ca o amenințare, ca antiteză absolută a

libertăților lor colective. Alexandr Herzen: „*Rusia este închisoarea popoarelor*".

Viziunile pe care europeanul obișnuit le-a construit despre Rusia, în toate metamorfozelor ei istorice (Imperiul țarist, URSS, Federația Rusă), au fost inspirate de reprezentări încărcate de prejudecăți și fabulații mitologice. De la „*Scrisorile din Rusia*" ale marchizului de Coustine până la catedrele de sovietologie de pe lângă multe universități europene și americane, studierea cazului Rusiei s-a rezumat la aspectele imediat politice și sociale, omițând aspectul abisal al psihologiei poporului rus. Ca europeni, a căror cultură și civilizație modernă s-a fundamentat pe cultul iluminist al Rațiunii, Rusia ca obiect de studiu presupune o adaptare severă a aparatului nostru conceptual. A interpreta destinul geopolitic al Rusiei prin prisma logicii aristotelice și a raționalismului cartezian, fundamentele filosofice ale civilizației occidentale, înseamnă a rata înțelegerea Rusiei profunde. De aceea, invitația scriitorului român Vintilă Horia, lansată intelectualilor occidentali preocupați de înțelegerea fenomenului rus după dezmembrarea Uniunii Sovietice, ni se pare valabilă și astăzi: „*Să situăm Rusia înlăuntrul unui tip de cultură mai apropiat de lumea nocturnă a inconștientului și a misticii, pentru că defectul sau meritul Rusiei, al Rusiei dintotdeauna, este acela că nu a fost niciodată aristotelică*".

Mulți istorici au comparat sfârșitul Uniunii Sovietice cu dezmembrarea Imperiului Austro-Ungar

în 1918-1920, sau cu prăbușirea Reichului german în 1945. Nicăieri în Europa imperiile multinaționale nu au putut să reziste șocurilor istorice și asalturilor naționalităților dornice de suveranitate. Rusia constituie excepția. Vechile imperii otoman și austro-ungar, la fel ca și imperiile coloniale britanic, francez, belgian și olandez, au fost condamnate să dispară. Doar fosta URSS a reușit să evite această logică implacabilă a istoriei europene. Să nu uităm că Moscova a realizat prima integrare supranațională modernă prin instrument ideologic (URSS între1917-1991), chiar în ecoul reverberant al prăbușirii vechiior imperii amintite mai sus. După 1991, prin crearea Comunității Statelor Independente, ea realizează primul „imperiu" multinațional post-modern (aparent democratic), un fel de „federație a Binelui", după ce mult timp fusese, vorba fostului președinte american Roland Regan, un „imperiu al Răului" (Moscova a încercat să-și compare noua forma de organizare multietică post-comunistă cu modelul federal american !)

Ajunși în acest punct nu ne abținem să nu punem o întrebare: Va putea oare Europa Occidentală să ofere un contra-model de integrare eficace, politică și economică, o contrapondere la acestă provocare pe care noua Rusie i-o lansează indirect? Sau se va limita la a rămâne mica Europă moștenită la Yalta, Occidentul autosuficient lui însuși din timpul războiului rece care, după căderea Zidului Berlinului reprezintă acum, în pragul mileniului trei, o construcție anacronică ?

Opțiunea Eurasiatică a Rusiei

„Expansiunea Rusiei avansează cu o regularitate elementară. Această mișcare, întocmai cu a unui ghețar, nu este perceptibilă decât pe durată îndelungată. Iar această înaintare înspăimântătoare și irezistibilă este atât de imperceptibilă, încât nu ne putem da seama despre ea, decât după ce a depășit un anumit punct fatal"

HOWER LEA, Geopolitician american

Pentru Federația Rusă, ca nucleu al Comunității Statelor Independente, opțiunea eurasiatică pare cea mai rezonabilă stratagemă geopolitică de re-cucerire a lebensraum-ului (spațiul vital) pierdut prin abandonarea lagărului socialist (cea mai fermă sferă de influență directă.) Contra Occidentului – sau, paradoxal, pentru a se apropia indirect de el –, astăzi ca și altă dată, Rusia mizează pe cartea asiatică. Nimic paradoxal. Rusia și-a dovedit întotdeauna europenitatea atâta timp cât a rămas contra Occidentului. Confruntarea seculară dintre Moscova și Vest a ajutat Europa să-și înțeleagă limitele civilizaționale, să se auto-definească geopolitic. Confruntare mai durează și astăzi ?

Luând „Apărarea Occidentului" în al treilea deceniu al secolului XX, Henri Massis afirma: *„În loc să își spună, ca pe timpul dinastiei Romanovilor avant-gardă a Europiei în Asia, Rusia bolșevică redevine, ca pe vremea marilor hani mongoli și tătari, avant-gardă a Asiei în Europa. Cultura elenică, lumea latină, civilizația creștină nu au întâlnit niciodată un inamic mai lucid, mai implacabil ca cel care se găsește după baricadele Uralilor"*[1]

Re-orientarea spre Eurasia a Rusiei de azi nu este doar o manevră compensatorie pentru a contracara proiectele unui Occident aflat în certă expansiune economică, politică și militară către spațiul geografic ocupat de foștii sateliți ai Moscovei, unele țări de certă vocație europeană. Episodul reunificării Germaniei (țară-centru al Europei de unde Kremlinul a trebuit să retragă efective militare importante), transformarea URSS în CSI, dizolvarea CAER-ului și a Tratatului de la Varșovia, obligația diminuării potențialului nuclear în schimbul unor compensații economice provenite de la parteneri occidentali, *pierderea unor piețe de armament* și a unor zone noneuropene unde se practica exportul de revoluție, toți acești factori au determinat complexul militar-industrial, susținut de o clasă politică încă dependentă de el, să ordone: *abandonarea temporară a ofensivei către Occident.* În acelaşi timp, este vorba de o reluarea a aceleiași ofensivei pe o altă cale.

Opțiunea pentru dominația spațiului eurasiatic nu înseamnă pentru Kremlin numai o re-orientare compensatorie din punct de vedere geopolitic. Ea înseamnă totodată și reînnodarea unei tradiții, reînvierea unei reacții intelectuale de respingere a Occi-

[1] *Henri Massis: „Défense de l'Occident", Paris, Libraire Plon, 1927, pg.72.*

dentului prin afirmarea unei identități diferite de acesta. De asemenea, această orientare are avantajul de a se înscrie într-o mişcare generală a statelor lumii de translatare a zonelor de interes şi putere la nivel mondial dinspre *cercul transatlantic* către *cercul asiatic al Pacificului de sud*.

Doar indirect Occidentul post-industrial mai constituie miza majoră a Rusiei. El este deja un bloc economico-politic şi militar aproape adjudecat şi tutelat de fostele imperii coloniale reunite astăzi într-un club select cu mai multe denominaţii (NATO, UE, UEO, G 7). Aici Rusia poate constitui *doar unul dintre parteneri* cu statut aparte. În acest colţ de lume, Rusia constituie excepţia tolerată perpetuu. Aici Rusia are de dus cel mult o luptă de cucerire a statutului de partener legitim pentru diplomaţia occidentală. Chestiune de refacere a imaginii şi credibilităţii, de capital simbolic, în fond. Pe când, în Asia, Rusia poate deveni efectiv *partenera privilegiată*, chestiunea implicând consecinţe strictamente pragmatice: avantaje directe politice, economice şi militare.

Zona Pacificului reprezintă una din cheile dominaţiei pentru orice putere a lumii. Oceanul Pacific, cu mările care îl înconjoară, acoperă 180 de milioane de kilometrii pătraţi. De asemenea, Pacificul mai înseamnă jumătate din suprafaţa totală a mărilor globului. Trebuie să ai în mână Pacificul pentru a deţine jumătate din lume. Toate concentrările de interese economice, financiare, militare chiar în această zonă confirmă profeţia de altă dată a preşedintelui american Theodor Roosevelt, care, într-un discurs din 1903, spunea: *„Istoria a început printr-o eră mediteraneeană, ea a continuat printr-o perioadă atlantică şi va intra într-o fază a Pacificului*“ Istoria universală s-a deplasat către Orient, transformând printre altele Pacificul într-un ocean central al lumii.

Am putea avansa chiar o ipoteză care ar părea multora cam hazardată: energia istorică şi instinctul expansionist al Rusiei se pot regenera numai în reînnoirea contactului cu spiritul Asiei.

Fostul secretar de stat american, Henry Kissinger, actualmente emisar al Washingtonului în Coreea de Sud, consideră că una din provocările majore ale viitorului politicii internaţionale o lansează zona Asiatică (*„Newsweek*“/ ianuarie/1997). Or, în Asia, China se va ridica ca o superputere incipientă (*„incipient superpower*“). Acest lucru va fi posibil, conform opiniei lui Kissinger, atunci când chinezii vor ajunge la un venit pe cap de locuitor similar celui al Coreei de Sud (aproape o treime din cel al SUA) Se mai prevede că, în viitor, PIB-ul Chinei va fi dublu decât cel al SUA.

Atunci economia mondială va asista la apariţia în scenă a ceea ce Kissinger numeşte *„economic colossus*“. Economia chineză nu este un sistem stalinist planificat, ci o economie de piaţă într-un fel propriu socialistă, în care cuvântul „piaţă“, apare mult mai important din punct de vedere operaţional, decât cuvântul socialist. Cel mai mare pericol pentru occidentalismul americano-centric este că sistemul hibrid chinez nu va conduce Beijingul la stagnare, aşa cum a fost cazul URSS-ului, ci, dimpotrivă, va constitui cea mai eficace contrapondere la modelul economiei de piaţă neo-liberal, considerat până acum singurul capabil de performanţă şi, desigur, singurul demn de exportat către celelalte regiuni ale lumii. Acest impact al unui nou model economic va avea şi serioase repercusiuni politice:

Democraţia reprezentativă de tip occidental îşi va dovedi incompetenţa în zone ale căror tradiţii mitico-religioase sunt incompatibile cu mecanismele politice generate de occidentalism. Se vor dovedi astfel slăbiciunile *„noii ordini mondiale*“ şi absurditatea globalizării, văzută ca omogenizare progresivă a popoarelor şi culturilor de pe glob. Societatea chineză a fost deja transformată de factori indigeni, în special reformele lui Deng Xiaoping. Prin descentralizarea deciziilor, acesta a reuşit să creeze un fel de pluralism convenabil şi nu neapărat o democraţie. Presiunile drepturilor omului asupra Chinei au eşuat în ultimii şase ani deoarece ele reflectă un număr de concepţii greşite. Politica externă a Chinei nu este condusă de ideologia comunistă ci de naţionalismul în continuă creştere.Vasta piaţă a Chinei, revigorată de continuă creştere a puterii militare, voinţa aflată în mâinile unor conducători abili, va conduce inevitabil şi la o creştere a influenţei politice a Chinei în arena internaţională. Rusia cunoaşte desigur acest lucru. Ea ştie că dacă, războiul rece a fost practic pierdut în faţa Americii, prin retragerea ei strategic asumată, echilibrul de forţe la nivel mondial poate fi re-aranjat în avantajul Moscovei. Acest lucru a fost deja realizat. Parteneriatul strategic între Rusia şi China a pus capăt *monopolarităţii puterii mondiale*, inaugurând era unei multipolarităţi a puterilor.

Care este lovitura strategică operată prin această re-apropiere a doi cândva rivali (să ne amintim de conflictul sino-sovietic)? Naşterea unui bloc continental de proporţii care poate contracara puterea maritimă americană în regiunea asiatică. *Un duopol ruso-chinez care repune în discuţie monopolul influenţei Washingtonului în zonă*. În aprilie 1996, China şi Rusia au dat publicităţii o declaraţie comună în care se afirma rolul important pe care cele două state îl vor avea de jucat într-o lume „multipolară“ şi dorinţa Moscovei şi a Beijingului de a stabili *„un parteneriat strategic orientat spre secolul XXI*“.

La sfârşitul anului 1997, şeful diplomaţiei ruseşti Evgheni Primakov recunoştea că Statele Unite sunt actualmente singura superputere mondială, dar a atras atenţia că aceasta nu înseamnă că Washingtonul trebuie să domine în politica mondială. Primakov a afirmat că este greşit să fie confundate conceptul de *superputere* cu cel de *lume monopolară*, reafirmând opţiunea Rusiei pentru o lume multipolară[2]. Ministrul de externe rus a recunoscut că în perioada războiului

[2] interviu în „Nezavisimia Gazeta“/marţi 30 dec.1997/.

rece Occidentul avea nevoie de umbrela nucleară oferită de Statele Unite, dar a precizat că noua realitate politică nu mai justifică o astfel de protecție în prezent.

Vecinii europeni ai URSS s-au simțit amenințați și au cerut în mod vizibil suport militar din partea SUA, pe toată durata războiului rece. Prin antiteză, nici unul din vecinii Chinei nu va fi pregătit să își clădească politica și să adere la o alianță bazată pe bănuială unei eventuale agresiuni din partea Chinei sau, și mai mult, pe o strategie militară vizând agresiunea contra Chinei. Ei știu că China este o parte permanentă a Asiei („*China is a permanent part of Asia*") în timp ce promisiunile americane par să fie episodice (*while american commitments are likely to be episodic*). După cum avertiza și Kissinger Casa Albă, „*Țările vecine Chinei sunt mai ambivalente față de problema originii amenințării la adresa securității lor*". Astfel, vecinii Chinei vor refuza o provocare directă pentru a-și clădi politica pe ostilitate față de China.

Rusia își poate permite pe acest teren psihocultural, dacă nu de ostilitate cel puțin de rezervă a unor țări asiatice față de SUA, să sprijine în beneficiul ei, și în detrimentul Washingtonului, un naționalism asiatic de tentă rasială. Prin parteneriatul ruso-chinez, administrat de un Comitet sino-sovietic de pace și dezvoltare, Moscova își adjudecă prezența într-o zonă în care americanii de cele mai multe ori fac ori turism sexual, ori scurte incursiuni de tip presiune finaciară — considerate destabilizatoare pentru piețele asiatice — în vederea propriei lor rentabilizări. Președintele chinez Jiang Zemin, odată cu vizita sa în SUA, a prilejuit, printre altele, un suport implicit pentru Moscova, afirmând că nu se poate pune problema unui rol diminuat al Rusiei în relațiile internaționale.

În schimb, intensificarea cooperării strategice dintre Rusia și China pare mai aproape de nevoile sociale ale zonei. Tot la sfârșitul anului 1997, Moscova și Beijingul au semnat un contract privind construirea unei centrale atomo-electrice în Lianyungang (provincia chineză Jiangsu, 400 km de Schanghai) cel mai mare proiect de până acum în domeniul cooperării comerciale în valoare totală de trei miliarde de dolari. Cu această ocazie, 200 de întreprinderi din Rusia vor participa la realizarea comenziilor de construcție a centralei, lucrări care se vor finaliza la sfârșitul lui 1999, pentru ca cele două reactoare ale centralei (de tip Vver, cu o capacitate de 1000 megawați fiecare) să intre efectiv în funcțiune 2004 sau 2005.

Un nou imperiu în politica energetică mondială?

Putem vorbi despre o tentativă fără precedent a Rusiei de a dicta o parte din politica energetică a lumii ? Să inventariem faptele.

Gazoduct nordic: Rusia-Europa Occidentală. Ideea construirii unui gazoduct nordic care să lege Rusia de Europa Occidental, trecând prin Finlanda și Suedia, a fost un proiect de mult timp vizat de statul major al complexului militaro-industrial rus. Ideea lansată de Moscova a fost abil inoculată Stochkolm-ului, chiar în momentul în care politicienii sudezi trăiau deruta lipsei unei strategii clare în domeniul energetic (după ce în prealabil deciseseră să desființeze centralele lor nucleare până în 2010, la presiunea unor grupuri ecologiste). Suedia nu s-a arătat prea încântată nici să cumpere gaz rusesc (considerându-l o sursă de energie poluantă) și nici să participe la construcția unui gazoduct nordic împreună cu Rusia. Ulterior, când Moscova a reușit, pe calea diplomației comerciale, să implice interesele Comisiei Economice Europeane, autoritățile sudeze și-au schimbat atitudinea, deoarece inițiativa rusească însemna acum o „*deschidere europeană*" a problemei, ceea ce sensibiliza altfel politicienii preocupați de relații bune și de avantaje în relația cu Uniunea Europeană.

Este poate cel mai bun exemplu de penetrație benignă a unor foruri europene, practicată de Moscova. Proiectul unui gazoduct transeuropean nordic, care s-ar putea realiza efectiv în 2005, era considerat de mult un imperativ stategic, în materie de politică energetică, de către Comisia Economică Europeană, lucru știut prea bine de atoritățile ruse. Gazoductul ar trebui să lege regiunile bogate în gaze naturale ale Rusiei de terminalele Occidentului, trecând prin Finlanda și Suedia (într-o primă fază), prin țările baltice, într-o a doua.Gazprom și grupul finlandez „*Nestle*" au semnat deja un preacord în ceea ce privește crearea unei infrastructuri de conducte. Proiectul va permite Rusiei nu doar avantaje economice, ci și geostrategice: prezență în zona Mării Nordului. Intrând într-o rețea de interese energetice cu Moscova, unele țări din zonă pot înainta lent dar sigur către o pânză de păianjen a dependențelor energetice față de Rusia.

Abilitatea manevrelor diplomației comerciale de la Moscova a adus și un spor de credibilitate *sectorului energetic rus* pe piața internațională. Dincolo de crizele politice sau financiare, Rusia va deține întotdeauna un cec în alb atunci când va arunca pe piață resursele ei naturale. Un grup de bănci occidentale, conduse de Deutsche Bank, au acordat deja un împrumut Gazpromului de 230 milioane de dolari. Cea mai mare companie petrolieră britanică British Petroleum a achiziționat 10 la sută din acțiunile holdingului petrolier rus Sidanko pentru 571 milioane dolari. Pe lângă aceasta, British Petroleum preconizează să cumpere și 45 la sută din ponderea de 60 procente a „Sidanko", care este a patra, ca mărime, companie petrolieră a Rusiei. Compania britanică a decis să investească în Rusia aproximativ 750 milioane dolari.

Regiunea est-europeană reprezintă o piață de perspectivă și pentru „Lukoil". Prima stație de alimentare cu benzină a concernului rus a fost deschisă la Praga. Până în anul 2000, numărul acestor benzinării vor crește de circa 15 ori în toată Cehia. Numai în această țară concernului rus Lukoil îi revine 70 la sută din volumul total al importurilor de petrol. Prezența „Lukoil"-ului în România este deja o realitate.

Un „călcâi al lui Ahile“ în Europa-zona balcanică

Acum şapte secole, un intelectual român, Octavian C. Tăslăuanu a propus nici mai mult, nici mai puţin, decât *o confederaţie* intitulată *„Statele Unite ale Europei Orientale“*. Această Confederaţie Orientală ar fi avut dublul scop de apărare a spaţiului central şi est european: 1/ ar fi înlăturat pericolul german şi rus, 2/ar fi împăcat rivalităţile puterilor din Occident. Ca influenţă diplomatică şi politică internaţională ar fi constituit un exemplu de urmat de către Occident pentru a crea Statele Unite ale Europei. *„Confederaţia Statelor Unite ale Europei Orintale ca un pas spre Pan-Europa“*, spune Tăslăuanu.

După Tăslăuanu, *pericolul rusesc* ar fi putut solidariza, într-o alianţă politică şi militară, Polonia, România şi Turcia. Celor care susţineau la acea vreme că Cehoslovacia şi Iugoslavia ar fi subminat proiectul unei Confederaţii ale Statelor Europei Orientale datorită cedării instinctului panslavist, Tăslăuanu a preconizat că acestea nu se vor preta la o consolidare, alături de Rusia, a frontului slav. Timpul şi istoria i-au dat parţial dreptate lui Tăslăuanu. Cehia şi Slovacia, după căderea Zidului Berlinului, au procedat la un „divorţ de catifea“, orientate economic spre Germania şi militar către Alianţa Nord-Atalantică. Iugoslavia se dezmembrează şi ea, după autodizolvarea URSS, dar Moscova a reuşit să ţină în şah pacea Balcanilor alimentând diplomatic-şi nu numai- pansârbismul unui Belgrad implicat-direct sau indirect- în conflictul cu Croaţia, în cel din Bosnia-Herţegovina, în cel din Kosovo. *„Cehoslovacia şi Iugoslavia — de Bulgaria ce să mai vorbim — într-o confederaţie panslavă, sub suveranitatea Rusiei, ar fi fatal absorbite de oceanul rusesc“*, afirma acum şapte decenii, Octavian C. Tăslăuanu.

Desigur, praxisul istoric a dovedit că atât Praga, cât şi Belgradul de pe vreme lui Tito, doreau altceva decât cizma sovietică, în pofida unei palide solidarităţi rasiale, iar în cazul Iugoslaviei, unei similarităţi confesionale (ortodoxia). Acum, atât Belgradul cât şi Sofia, au cedat şantajului economico-energetic de tip tentacular al Moscovei. Actuala Republică Fedrală Iugoslavia (Serbia + Muntenegrul) datorează peste 400 de milioane de dolari Moscovei pentru gazul livrat de Gazprom. Rusia livrează Iugoslaviei zilnic 2,5 miliarde metri cubi de gaz, şi poate livra maximum 9 miliarde metri cubi pe zi. Este imposibil ca această datorie financiară pentru gaz să nu devină instrumentul unei subordonări diplomatice a Iugoslaviei. Rusia a ameninţat de mai multe ori Belgradul că îi va suspenda livrările de gaz, ceea ce ar fi avut grave repercusiuni asupra economiei iugoslave şi aşa zguduită de implicarea în conflictele din Bosnia şi Kosovo. La rândul lui, Belgradul şantajează complexul militar industrial intern, obligându-l să urmeze traiectoria diplomatică inflenţată de Moscova, dat fiind că, neputând prezenta garanţii bancare, statul garantează în locul lor pentru tranzacţia cu gaz rusesc.Cam acelaşi lucru se întâplă şi în relaţia Moscovei cu Sofia. Rusia a definitivat în strategia ei de influenţare a politicii în Balcani imperativul creării aşa-numitei politici a „breşei politice“. Aceastea trebuie operate în regiuni care prezintă un interes strategic pentru Rusia, consolidate prin presiuni în sferele comercială şi economică.

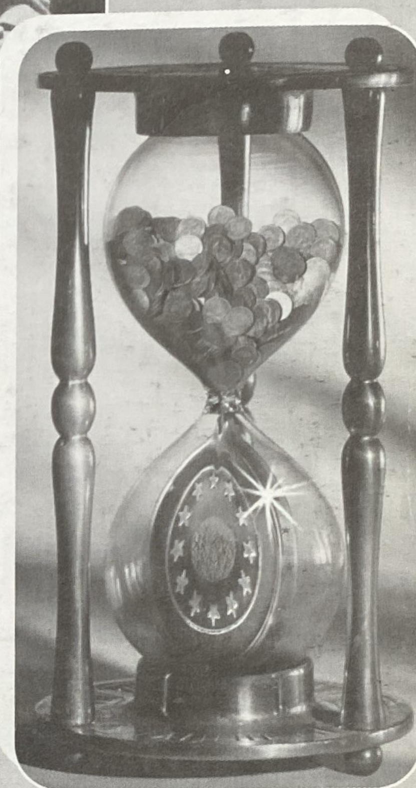
Acum şapte decenii, Tăslăuanu vedea *„Turcia ameninţată direct de Rusia“*, iar Istambului (Constantinopolul) ca pe o perpetuă pradă după care tânjeşte Moscova ca lider al unei potenţiale mari *„confederaţii slave“*. Transilvăneanul credea la vremea aceea că soluţia pentru Turcia, pe ruinele fostului Imperiu Otoman, e să constituie o confederaţie orientală al cărei lider să fie Ankara. În această confederaţie orientală ar fi putut intra statele caucaziene, de religie musulmană, şi, sub impulsul modernizator al naţiunii turce, s-ar fi modernizat şi ele, scăpând de influenţa Uniunii Sovietice. În plus, rivalitatea turco-elenă s-ar fi putut atenua, rezultatul fiind o nouă formă de civilizaţie *„ce ar străluci în vechiul Bizanţ, revărsându-se în valuri binefăcătoare asupra frumoasei Anatolii“*.

Utopie geopolitică? În parte da, în parte nu...! După ce Turcia a scăpat de cizma stalinistă, intrând în calculele strategice ale Washingtonului, după ce a devenit membră a NATO, Ankara a fost într-adevăr supusă maşinaţiunilor regionale ale Moscovei. Sovieticii au găsit în problema kurdă un mijloc de a destabiliza interior Turcia, apoi, vânzarea de rachete către comunitatea greacă din Cipru, pusă la cale mai recent de Federaţia Rusă, continuă să incite rivalitatea dintre Atena şi Ankara.

Din punct de vedere geopolitic, Rusia a tânjit mereu să obţină ieşirea la mările calde. Recent, Moscova a declarat că doreşte o modificare a reglementărilor impuse de Turcia în iulie 1994 privind navigaţia în strâmtoarea Bosfor care urmăresc evitarea unor accidente susceptibile să provoace eventuale dezastre ecologice, în zona Istanbulului (10 milioane locuitori). Rusia a fost tot timpul împotriva unei adoptări unilaterale de către Turcia a acestor reglementări privind navigaţia în strâmtorile din Marea Neagră. Rusia nu e deranjată numai că prin aceste reglementări se limitează trecererea petrolierelor prin strâmtoarea Bosfor şi traficul maritim rusesc spre Marea Neagră. Rusia ştie că sunt afectate, în principal, exporturile ei de petrol de la terminalul rus Novorosibisk spre Marea Mediterană.

Micile state caucaziene. Acestea nu au putut scăpa din „închisoarea popoarelor“, cum definea Alexandr Herzen Imperiul ţarist, iar, mai apoi, nici de „Imperiul Răului“. Abia după dezmembrarea URSS, Ankara sunnită, pro-americană, încearcă să se apropie, din raţiuni strategice, economice şi religioase, de Cecenia, Kazahstan, Uzbekistan, Azerbaidjan, în acelaşi timp cu Iranul şiit anti-american. Confederaţia islamică, aşa cum o visa prin deceniul al doilea Octavian Tăslăuanu, este imposibil de articulat, atâta timp cât, până la această oră cel puţin, comunitatea musulmană din Asia Centrală şi din Orientul Mijlociu este ea însăşi măcinată de rivalităţi care ţin de specificitatea confesională şi de politica activă de cucerire de sfere de influenţă.

● S-a încheiat oare epoca divizărilor Europei, după căderea comunismului? ● Europa este totuna cu Occidentul? ● Fundamentele spirituale ale civilizației europene sunt numai iudeo-crestine? ● Ce rol mai joacă Germania și Rusia în centrul și estul continentului nostru? ● Ce fel de capitalism în Europa? ● Pe cine reprezintă Uniunea Europeană - popoare, culturi sau interese economice? ● A devenit fostul lagăr socialist o nouă lume a treia? ● Ce înseamnă un bloc european, de la Atlantic până în Eurasia, într-o viitoare lume multipolară (naționalismul asiatic, islamul etc.)?